

HET LAND VAN NEVELE

DRIEMAANDELIJK TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

DECEMBER
2020

JAARGANG
LI

AFLEVERING
4

AFGIFTEKANTOOR 9850 NEVELE
P005093

Verantwoordelijke uitgever: S. De Groote, Peperstraat 7, 9800 Deinze

INHOUD

A. BOLLAERT, De Tweede Wereldoorlog langs het Schipdonkkanaal: de passage van René Schuyten en Paul Landau in Merendree in mei 1940	4
P. HUYS, De Gentse beeldhouwer Joseph François Inghels (1757-1842) en het Sint-Mauritiusbeeld voor de kerk van Nevele (1808)	29
S. DE GROOTE, Louis Auguste Fredericq uit Nevele in negentiende eeuw al epidemioloog	47
S. DE GROOTE, M. VAN DEN ABEELE, Kerkje van Bachte krijgt make-over via restauratie	53
N. VANMAELE, Nieuw leven voor verdwenen linde bij Rekkelingewijk in Bachte	62
J. LUYSSAERT, De vier pastorieën of <i>priesterages</i> van Vosselare (1512-2000)	67
J. LUYSSAERT, Kerkendries of dries te Vosselare	75
A. BOLLAERT, Waarom heeft Wervik een Hansbekestraat?	82
A. BOLLAERT, Op Mars is er een krater die een beetje Nevels is	84
A. BOLLAERT, Leonard Maebe, een man met vele namen, emigreerde in 1865 vanuit Vosselare naar de VS	92
A. BOLLAERT, De passage van de familie Bouchel in Landegem	101

A. BOLLAERT, Vinkt mei 1940: Waalse familie op zoek naar gesneuvelde luitenant Paul Noël	111
A. BOLLAERT, Mei 1940: drama aan de brug over Neerschuurbeek	114
A. BOLLAERT, Hoe landbouwersfamilie in de Poeselse Biezemstraat WO II beleefde	119
A. BOLLAERT, Het Lovaertorgel in de kerk van Poesele werd 150 jaar	125
A. BOLLAERT, Vaarwel Trees	137
Redactie, Aanvullingen op het familienummer (tijdschrift 3 van september 2020)	139
Redactie, In 2021 wordt 900 jaar Poesele gevierd	142

DE TWEEDE WERELDOORLOG LANGS HET SCHIPDONKKANAAL: De passage van René Schuyten en Paul Landau in Merendree in mei 1940

Historicus Jan Maes is gids in de Kazerne Dossin en houdt zich als onderzoeker onder meer bezig met de studie van hulp aan Joden tijdens WO II en de morele verantwoordelijkheid bij daders en slachtoffers tijdens de Shoah¹. Tijdens zijn onderzoek botste hij op een nog niet eerder gepubliceerd oorlogsdagboek van soldaat René Schuyten. Hij was goed bevriend met de Belgische Jood Paul Landau. Ze vochten zij aan zij tijdens de Achttiendaagse Veldtocht en vertoefden o.a. op een kasteel in onze streek, in Landegem ... dat dacht men tenminste.

Zittend Jan Maes en Margaretha Schuyten. Rechts Jan Landau.

¹ Zie hiervoor o.a. Jan Maes: "Die Joden zijn bij mij per toeval gevonden. Hoe protestanten Joden redden in de omgeving van Antwerpen en Leuven (1942-1944) - <https://journals.openedition.org/cmc/493#ftn42>.

Beiden overleefden de oorlog. Op zaterdag 12 mei 2018 deden Margaretha Hickman-Schuyten, de dochter van René Schuyten en Jan, de zoon van Paul Landau samen met Jan Maes de tocht over die hun vaders in mei 1940 hebben afgelegd.

De originele Nederlandse versie van het dagboek is in de loop der jaren verloren gegaan. Er bestaat enkel nog een vertaalde Engelse versie die zich in de Verenigde Staten bevindt bij de dochter van René Schuyten. Het dagboek beslaat de ganse periode van de gevechten tijdens de meidagen 1940. Voor 'Het Land van Nevele' is de periode vanaf 24 mei interessant want dan bevonden beide vrienden zich langs het Schipdonkkanaal.

Het dagboek

Het dagboek begint op 9 mei 1940. René Schuyten vertelt erin dat hij een brief heeft ontvangen van zijn verloofde Nelly Opstelten uit Den Haag die hem schrijft dat ze naar Antwerpen komt. Ze hebben elkaar in een half jaar niet meer ontmoet en verlangen ernaar elkaar zo snel mogelijk weer te zien. De twee hadden zich verloofd op 16 augustus 1939. Maar Schuyten wordt twee weken later gemobiliseerd nadat de nazi's Polen waren binnengevallen en Frankrijk en Groot-Brittannië aan Duitsland de oorlog hadden verklaard.

René Schuyten is tijdens de oorlog ingedeeld bij de 5de Compagnie van het 2de Bataljon van het 5de Linieregiment (5/II/5Li). Dagelijks beschrijft hij zijn ervaringen in zijn oorlogsdagboek waarin ook zijn goede protestantse vriend John Polderman² en zijn Joodse vriend Paul Landau, voorkomen.

Vooraleer ze het Schipdonkkanaal bereikten, zijn ze tussen 20 en 22 mei 1940 betrokken bij de gevechten in Kwatrecht waar de Belgische legereenheden van de 5de en 6de Linie de 56ste Infanteriedivisie van het Duits leger tijdelijk kunnen ophouden en zware verliezen toebrengen. *“Op het Ehrenfriedhof van Kwatrecht-Wetteren (nu te situeren op de Mariagaardschool te Vantegem-Wetteren) lagen destijds 125 officieren, onderofficieren en solda-*

² John Polderman, door Schuyten soms Polleke genoemd, zal tijdens de oorlog ook actief zijn in het verbergen van Joodse families in Antwerpen. Op 27 november 1944 kwam hij om het leven toen een V2 neerkwam op het zeer drukke kruispunt van de De Keyserlei met de Frankrijklei en de Teniersplaats.

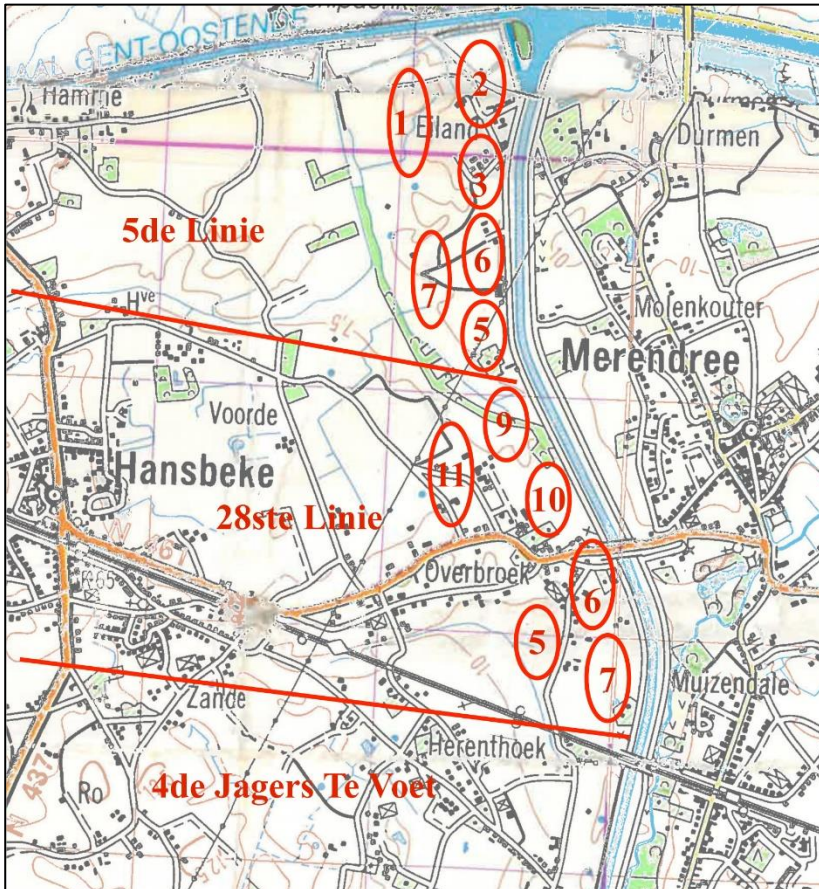
ten begraven die op 20, 21, 22 en 23 mei 1940 in Gijzenzele, Kwatrecht, Oosterzele en directe omgeving gesneuveld waren. Van de 5de en 6de Linie sneuvelden een 50-tal meestal jonge soldaten ter verdediging van de verdedigingslinie Bruggenhoofd Gent. Niettegenstaande zij de opmars van het Duits leger konden weerstaan, dienden zij ingevolge de bijeenkomsten van de Geallieerde legeraanvoerders op 21 mei 1940 te leper zich terug te trekken achter de Leie”, verhaalt Marc Van Gaver, één van de drijvende krachten van het Gijzels Genootschap van de Kerkuil in het digitale weekblad NUUS, Vlaamse Ardennen van 22 mei 2017.

Paul Landau in 1939.

Schuyten zal zich onderscheiden te Kwatrecht bij het uitschakelen van een Duitse mitrailleurpost waarbij hij de enige overlevende krijgsgevangen nam.

Het 5de Linieregiment na Kwatrecht

*De posities van de Belgische troepen langs
het Schipdonkanaal in Merendree.
De cijfers duiden de opstelling van de verschillenden companies aan.*

Op 23 mei is de situatie van het 5de Linieregiment als volgt³:

Staf/5Li

Het 5Li verlaat het Bruggenhoofd Gent en bereikt na een nachtelijke mars via Gontrode, Merelbeke, Gent en Drongen het dorp Hansbeke. Het 5Li wordt nog tijdens de voormiddag ontplooid aan het Afleidingskanaal van de Leie. De rest van de dag blijft het rustig en de verkenningsspatrouilles over het kanaal nemen geen vijandelijke activiteiten waar.

I/5Li

Om 10u00 meldt het I/5 van majoor Lambert dat zijn nieuwe stellingen bezet zijn in eerste lijn op zo'n 2Km ten NO van Hansbeke. Zoals eerder zijn hier ook geen voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. Het bataljon wordt op zijn linkerflank vervolgd door het 20ste Linie. Er is ondersteuning van 3 kanonnen C47 en vier mortieren M76.

II/5Li

's Middags bezet het II/5Li zijn stellingen in eerste lijn met hulp van III/28ste Linie. De 5de en 6de Compagnie gaan in eerste lijn. De 7de Compagnie wordt ontplooid ter bescherming van het hoofdkwartier zo'n 800m verder. Deze veldwerken worden ook hier onmiddellijk aangevat. Het bataljon krijgt ondersteuning van één peloton C47, een peloton mortieren M76 en één peloton mitrailleurs van IV/5. Rechts liggen de eenheden van het 28ste Linie.

III/5Li

Het III/5Li tenslotte komt om 08u30 aan in Hansbeke en na de zware gevechten in het Bruggenhoofd Gent en de nachtmars is het bataljon aan rust toe. Ook een warme maaltijd zou uiterst welkom zijn. Vanaf 10u45 worden de stellingen in tweede de lijn ingenomen. Tot 13u00 volgen enkel nog kleine aanpassingen aan de opstelling. De restanten, niet nader bepaald, van het IV/5Li worden aan hen toegevoegd.

De passage in Merendree

Zoals reeds eerder vermeld, bevinden Schuyten en Landau zich in het II/5Li. Vanaf hier nemen we de tekst van het dagboek van René Schuyten (in vette letters) over. Tussendoor trachten we enige verduidelijking te geven.

³ <https://18daagseveldtocht.be/infanterie/actieve-leger/5de-linieregiment/>
We nemen de tekst van de website hier letterlijk over.

24 mei 1940: De terugtrekking van onze eenheid is een chaos. De regimenten lopen door elkaar en de wegen worden geblokkeerd door auto's en soldaten. Het is hopeloos. We beseffen dat het een verloren zaak is. Gans de nacht worden we gestoord door vliegtuigen. Parachutisten schieten vanuit alle richtingen op ons. We vorderen langzaam.

Vroeg in de ochtend bereiken we onze posities. Landegem is de naam van het dorp. We staan nu achter de Leie. Aan de andere kant, onze goed gegraven loopgrachten, ooit gemaakt tegen Frankrijk. Aan deze zijde moeten we opnieuw beginnen.

In de Engelse tekst staat: *'Handelheim?? is the name of the village.'* Handelheim is hier verkeerdelijk geïnterpreteerd als Landegem. Ze bevonden zich toen in Merendree achter het Schipdonkkanaal of Afleidingskanaal van de Leie, en niet achter de Leie. Enkele honderden meter ten noorden van hen lag de Brugse Vaart.

Op de grens van Merendree en Hansbeke zijn in een bosje op privéterrein nog sporen terug te vinden van loopgraven uit WO II. Tijdens Open Monumentendag 2015 konden ze onder begeleiding bezocht worden. Deze werden gegraven door soldaten van de 10de compagnie van de 5de Linie.

De moed zinkt ons in de schoenen; we zijn gedemoraliseerd, murw geslagen. Hoe lang is het geleden dat we hebben geslapen? Ik kan het me niet meer herinneren. Een dag of vijf, denk ik. Nu moeten we een nieuwe greppel graven. We zijn uitgehongerd. Er schieten nog 65 man over van de 200. Een luitenant van de 6de Linie is onze bevelhebber. Hij kan ook voor geen eten zorgen voor ons. We verblijven echter op een kippenboerderij en de meeste kippen sterven in onze handen. We koken ze en dan, min of meer geeraard worden ze verorberd. Het krikt onze moraal ietwat omhoog.

De bedoelde kippenboerderij is deze van de familie Coryn, toen met adres Durmen 108. Daar woonden de twee broers Petrus (°1896) en Remi (°1890) samen met hun jongere zuster Rachel Coryn (°1902), alle drie ongehuwd. Achter de woning was een grote kippenhangaar, die er nu nog staat. Het gebouw kreeg een nieuw dak in kunststofplaten, vroeger waren dit haast zeker asbestcementplaten. Nu is de hangaar in gebruik als berging.

De woning voor de hangaar is verwenen en werd in de jaren 1950 vervangen door een nieuwbouw. Het huidige adres is Oever 1.

De kippenstal van de familie Coryn zoals die er vandaag uitziet.

In de namiddag vraagt de majoor⁴ naar een vrijwilliger, niemand reageert behalve Landau en ikzelf. We zeggen aan de anderen dat ze lafaards zijn. Iedereen heeft het over het zich overgeven. Er worden mannen aangeduid om op patrouille te gaan. Met een bootje varen ze naar de andere oever van het kanaal. Als ze daar aankomen steken ze een witte vlag op en geven ze zich over. Een tweede patrouille doet precies hetzelfde. We krijgen de opdracht om op hen te schieten maar we weigeren.

Het bedoelde bootje kan niet anders zijn dan het veer dat ongeveer recht-over de kippenboerderij lag.

In zijn oorlogsroman 'Het Paard van Elia' vertelt auteur Leo Mets⁵ over zijn ervaringen als sergeant van de 28ste Linie te Merendree, eenzelfde verhaal. Een luitenant werd voor de krijgsraad gesleept omdat hij niet op de deserterende soldaten zou geschoten hebben. De getuigenis van Leo Mets dat hij wel met zijn pistool zou gevuurd hebben, redde hem het leven⁶.

⁴ E. Ooms was de bevelvoerende majoor van het tweede bataljon van het 5de Linieregiment.

⁵ Leo Mets (Beveren-Waas 1911-1994) was onderwijzer in zijn geboortedorp. Op de website van 'Schrijversgewijs' lezen we over hem dat hij *auteur is van tweeëntwintig boeken: negentien romans en drie novellen. Zijn romans en novellen zijn nu eens historisch, dan weer rond de oorlog of een heimatroman, of een psychologische roman.*

⁶ J. De Vos, A. Janssens, *Het Lyskanal*, Nevele 1980, p. 71.

Een gelijkaardige desertie zou zich afgespeeld hebben de volgende dag (25 mei) dichterbij het dorp, aan de Kalebrug in Merendree. Op het middaguur wordt de eenheid van Sergeant Leo Mets beschoten door de eigen troepen, hij vertelt:

Mijn soepbord vloog aan scherven. Een kijker was overbodig. Ik trok een telefoontoestel op mijn knieën en draaide tegelijk de slinger. Voor wie mij beluisterde: “Veertien, achttien ... Duitsers per fiets!” Ik zat perplex. Twee aan twee naderden ze langzaam over het rijwielpad, lachend, onbeschaamd, mekaar aanstotend. De mitrailleurs moesten ze toch ook bemerken! - Opeens zagen we de blote hemel door gaten in het dak. Brokken van pannen vlogen om onze oren en dof hamerden de kogels in de muren. Ik lag plat op mijn buik, schopte Somers, die rechtop bleef staan, onder de broek en scharrelde naar een hoorn. “Welke idioot legt op ONS aan?” - Ik hoorde het inslaan van mortiergranaten. - De telefoon schreeuwde mij in het oor: “Slaapt ge? Waar ligt ons vuur?” Ik loerde met één oog. Uit het park steeg een ijle zwarte rook op. “Doel twee!” - Stropke kroop naast mij. “Nondedju, ze hebben van de verkeerde kant op ons geschoten!”

Drie hoofden met gerekte halzen staken naast het mijne boven het raamkozijn. Lijk een toeristenclub op uitstap bereikten de Duitsers het kanaal. - De granaten vielen krakend in het park en ik brulde: “Doel!” - Bij de infanterie werd geen schot gelost! Wat bezielde die lammelingen? - “Doel!” ik gaf de hoorn aan de korporaal. - De Duitsers wierpen hun rijwielen in het gras, liepen armenzwaaiende over de dijk en riepen naar de overkant. - “Stop fighting! Kameraden! Venez à nous. De oorlog is voor u gedaan!” Ik begreep.

En ze legden de wapens neer. Met opgeheven handen liepen ze als fladderende kippen naar de bogen van de vernielde brug en de bangeriken schoven er op hun achterste over heen; de gekste sprongen pardoes in het kanaal en de tegenstanders wierpen touwen naar die drenkelingen. Een Duits officier werkte zich zelfs langs de brugspanten naar onze kant en hield, alvorens weer te verdwijnen, tierend als een marskramer, een toespraak om deserteurs te lokken. - De handen op het hoofd, draafden tachtig Belgen tussen achttien in twee rijen fietsende Duitsers. Aan de kastanjeboom verdwenen ze om de hoek. - “Doel, mijn heren,” rapporteerde Stropke. Vloekend gebod ik onze mortieren met hun gedonder op te houden.

Het drama had een kwartier geduurd⁷.

⁷ Leo Mets, *Het Paard van Elia*, De Clauwaert-Leuven, 1966 p.189-191.

Leo Mets en zijn strijdmakkers bevonden zich in de woning van de familie Kamiel Van de Velde, nu Hansbekestraat nr. 5. Het park waarvan sprake zijn de hovingen van Kasteel Kervyn, nu Veldestraat 48.

Het huis van Kamiel Van de Velde met bovenaan de zoldervenster van waaruit men een perfect zicht had op de oude brug over het Schipdonkkanaal.

Uiteindelijk zijn Landau en ik de enige vrijwilligers. We nemen een machinegeweer en wat granaten mee. Langzaam gaan we verder. We bezetten een kasteel op 300 m aan de andere kant van het kanaal. Er wonen nog steeds mensen. Twee oude dames maken koffie voor ons en geven ons koekjes.

*De familie Petrus en Louise Van Landegem-Vermandere
met hun zoon Maurice omstreeks 1930.*

Het 'bezette' kasteel is het Kasteel van Melderden. Het was toen bewoond door gravin Celenia Braeckman toen 77 jaar oud en ziek, en haar trouwe gezelschapsdame Ludovica Vermandere, echtgenote van Petrus (aangesproken als Pierre) Van Landegem; vandaar dat ze in Merendree bekend stond als Louise Van Landegem. Ze werd door de dorpsbewoners aangesproken als Madame Louise. Ook hun zoon Maurice woonde op het kasteel. Celenia Braeckman was de weduwe in eerste huwelijk van Maurice Metdepenninghen en in tweede huwelijk van Frédéric Marie Adolphe van der Stegen de Putte (1847-1931), luitenant-generaal in het Belgisch leger. Het echtpaar bleef kinderloos. Célénie Braeckman zal enkele maanden later, op 6 augustus 1940 overlijden. Na haar overlijden zou Maurice, de zoon van Pierre en Louise Van Landegem alle bezittingen erven van de familie van der Stegen de Putte-Braeckman.

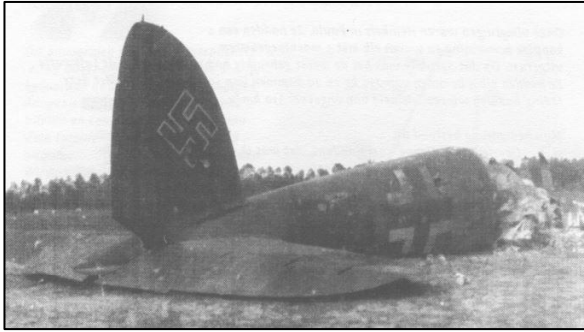

Het kasteel van Meldereren.

*Célénie gravin van der Stegen de
Putte-Braeckman omstreeks 1939.*

We lopen de hele dag door het kasteel. Buiten staat een Duits vliegtuig in het veld. Het is een volledig uitgebrande Mess. 110.

De Heinkel 111 van Merendree.

In de Engelse tekst staat: *"It is a Mess. 110 and completely burned out."* Het uitgebrande vliegtuig wat Schuyten suggereert is geen Messerschmitt 110 maar een Heinkel 111. Deze was op 10 mei in de namiddag neergeschoten door Britse Hurricanes. Gezagvoerder Ludwig Heppe kon niet anders dan het toestel een noodlanding laten maken in een weide langs de huidige Heilige Geeststraat en de Gerolfsweg (toen Kerkwegel genoemd) in Merendree. Heppe stak zijn vliegtuig in brand en haalde samen met zijn piloot Karl Reinhard nog twee gekwetste inzittenden, *de marconist Willi Reinhard en de boordmeccano Gerhard Gebhard* uit het vliegtuig. Veldwachter Robrecht De Smet van Landegem die eerder toevallig in de omgeving was, arresteerde de twee vliegers en liet de twee gekwetsten naar het Militair Hospitaal van Gent overbrengen⁸.

Tijdens de dag horen we van dichtbij het schieten van onze mannen. Op het einde van de dag horen we het vuren van onze artillerie in het nabijgelegen dorp. De meeste inwoners zijn er nog steeds. In paniek komen ze allemaal naar 'ons' in het kasteel. Ze kruipen in de kelder en in andere schuilplaatsen.

⁸ A. Janssens, Veertig jaar geleden (I). Duits vliegtuig te Merendree, in *Het Land van Nevele*, jg. 1980, afl. 1, p. 13-23.

J. Luysaert, Ludwig Heppe na 40 jaar weer in Merendree, in *Het Land van Nevele*, jg. 1980, afl. 3 p. 200-201.

C. De Decker, *Vleugels boven het Meetjesland*, De Eecloonaer, Eeklo, 2008

Het nabijgelegen dorp is Merendree. Volgens de getuigenis van Maurice Van Landegem⁹ sliepen er meer dan dertig personen in de wijnkelder omdat die de dikste muren had. Iedereen bracht zijn matras mee¹⁰.

Ze weten ons te vertellen dat er gisteren een Duitse patrouille in het dorp was; ongeveer 50 mannen met de fiets. Ze waren erg beleefd maar doorzochten het hele dorp.

Er moesten nog een paar Duitse soldaten zijn omdat we nog geweeerschoten kunnen horen. Die dag gaat stilletjes de nacht in. In de vooravond keren we terug naar het kanaal. Als we daar aankomen, worden we beschoten door onze eigen mensen. Godzijdank raken ze ons niet. Ze hadden beweging in de struiken gezien en dachten dat het Duitsers waren.

Bij het oversteken van het kanaal werd de brug opgeblazen. Verschillende huizen werden vernietigd. Beneden aan de huizen was een winkel. Net wanneer we daarheen willen, ratelt een machinegeweer. In de muren om ons heen verschijnen kogelgaten. We worden beschoten door de Duitsers. We werpen ons op de grond en kruipen verder. De kogels vliegen boven ons hoofd. Eindelijk bereiken we de winkel. We vullen een grote mand met koekjes, chocolade, sigaren en sigaretten. Met onze buit sluipen we terug naar onze kampplaats, achter de huizen. We hebben genoeg voor iedereen. En iedereen is blij om iets anders te krijgen dan kip met kip. We mogen die nacht slapen omdat we op patrouille geweest zijn.

Dit moet de brug van Durmen geweest zijn. Daar was dicht bij de brug de groothandel van Maurice Van Kerckvoorde gevestigd. In zijn schadedossier dat na de oorlog werd opgemaakt wordt er melding gemaakt van vernielde woonhuizen.

De brug van Merendree en de spoorbrug vliegen om 21.30 u. in de lucht; ook de brug van Landegem gaat eraan en springladingen doen eveneens de kerktoeren van die gemeente in een grote stofwolk in mekaar zakken¹¹.

⁹ Maurice Van Landegem had zich als 19-jarige in het begin van de oorlog gemeld als vrijwilliger. Hij kwam nooit in actie maar werd met vele andere jongeren onder begeleiding naar Frankrijk overgebracht. Na de capitulatie werden ze aan hun lot overgelaten. De getuigenissen over de meidagen 1940 moet hij horen vertellen hebben door zijn vader Pierre.

¹⁰ Getuigenis ons bezorgd door Erik Waelpuut op 16 februari 2015.

¹¹ J. De Vos, A. Janssens, *Het Lyskanal*, Nevele 1980, p. 28-29.

Nog over 24 mei hebben we volgende getuigenis van Omer Verhelst (°1926) van de wijk Durmen¹²:

Woning familie Verhelst-De Reu - Durmen 56 - Merendree

Op 10 mei 1940 was de oorlog uitgebroken. Het Belgisch leger kwam achter-uit vanachter het Albertkanaal (en) nam de stellingen in hier achter het Schipdonkkanaal. Op 24 mei om 21u30 lieten de Belgen de Durmenbrug springen met het te ziene gevolg. Ons huis stortte in - we woonden op nauwelijks 10 meter van de brug. De voormuur werd ingeslagen en de zoldering stort neer - het huis was onbewoonbaar.

Zijgevel Zomergemstraat.

Voorgevel rechtover de oprit brug.

¹² Ons door de tussenkomst van Guido Engels overgemaakt op 16 juni 2019.

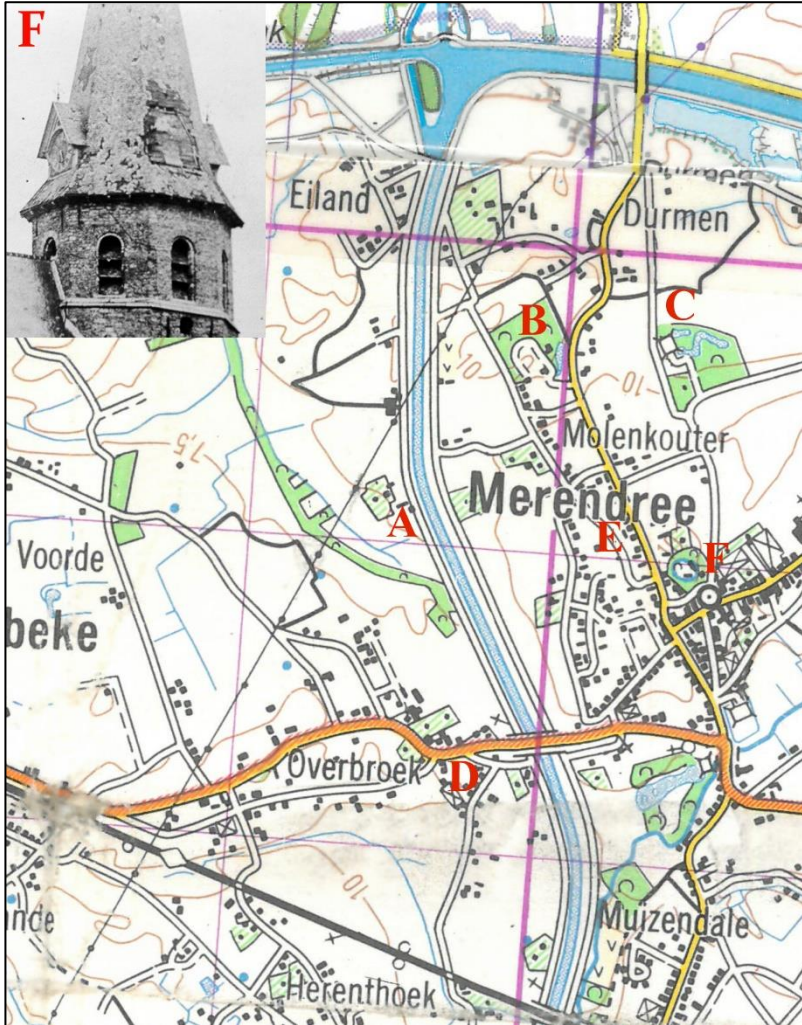

*Puin lag over de weg verspreid -
de plankenvloer staat schuin tegen de binnenmuur.*

Kant sas - ook zwaar beschadigd en onherstelbaar.

Omer toen 14 jaar ... en puin ruimen - het was niet verder te studeren. Het huis stond op de noordwestkant van het kanaal Gent naar Brugge.

De belangrijkste plaatsen die in het verhaal voorkomen:

A: Kippenhangaar.

B: Kasteel van Melderren.

C: plaats waar de Heinkel 111 crashte.

D: plaats van waaruit de kerk van Merendree werd beschoten.

E: Steyaerts molen.

F: kerk van Merendree.

25 mei 1940 – We krijgen een dagje vrij van dienst. Onze artillerie beschiet nog steeds het dorp (Merendree). Voor de rest is het stil. Ik dood de tijd met het lezen van een boek. Die nacht gaan we weer op patrouille. We voelen ons er niet goed bij, maar er gebeurt niets. In de ochtend komen we terug en gaan we slapen.

Zicht vanaf de hoeve Haeck op het dorp van Merendree vandaag.

Steyaerts molen.

Over de beschieting van het dorp is er een uitvoerige getuigenis van wachtmeester Jurgens vermeld in *Het Lyskanal*.

Op 24 en 25 mei was aan het front te Merendree vooral de Belgische artillerie actief. Die werd geleid door twee voorwaartse waarnemers die op de zolder van de schuur van de hoeve van Arthur Haeck (adres toen, Overbroek 28; nu Hansbekestraat 19) hadden postgevat. Op 25 mei vanaf 10u nemen de wachtmeesters Jurgens en Van Daele het dorp in het vizier en bemerken een mensenhoofd achter de wijzerplaat van de kerktoeren. Verrast sloeg Jurgens alarm en Van Daele sprong naar de veldtelefoon: enkele ogenblikken later hoorden de waarnemers het schot vertrekken in de batterij, ver achter Hansbeke. Naar Merendree toe klonk de explosie van een granaat, doch bij de toren was geen inslag te zien. Bliksemsnel bewoog Jurgens de verrekijker: rook, stof en brokstukken vlogen van Steyaerts stenen molen en in het midden van de molenromp gaapte een gat. Met het doorgeven van de nodige correcties wordt het vuur bijgesteld. Het derde en vierde schot treffen doel. In een snel tempo vallen er een twintigtal granaten op het dorp. Het stof belemmert het zicht en het 'staakt het vuren' wordt gegeven.

Zodra de stofwolk wat weggetrokken was, werd het vuur heropend doch reeds na enkele schoten werd de toren andermaal aan het zicht onttrokken en opnieuw werd de beschieting stopgezet. Na een paar missers en afgeketste granaten was men er toch in geslaagd om een schot dwars door de spits te jagen. Het mensenhoofd kwam niet meer terug.

Daar de artilleriewaarnemers hadden horen zeggen dat in het dorp niemand gevlucht was - veel inwoners van het dorp hadden een onderkomen gevonden in de kelders van Kasteel Ter Wallen (Veldestraat 23) - zochten ze het niet, om zomaar granaten op de dorpskom van Merendree te laten neerkomen: hun gedachten gingen meer dan eens uit naar de ongelukkige burgers aan de overkant¹³.

Kort na de middag kwamen de twee waarnemers onverwacht in het eigen artillerievuur terecht dat de Belgische infanteristen beschoot die naar de Duitse linies aan het overlopen waren. Waarnemer Van Daele had nog juist de tijd gehad om door zijn kijker een dozijn of wat Duitse wielrijders op te merken, die aan de overkant stonden te wenken en te roepen, terwijl op deze kant van het kanaal infanteristen rechtkwamen en naar de brug begonnen te lopen¹⁴.

¹³ J. De Vos, A. Janssens, *Het Lyskanal*, Nevele 1980, p. 43.

¹⁴ J. De Vos, A. Janssens, *Het Lyskanal*, Nevele 1980, p. 44.

26 mei 1940 - Plots worden we wakker gemaakt. We moeten opnieuw gaan patrouilleren. Ze zagen Duitse soldaten en we moeten gaan kijken. Iets wat chagrijnig zetten we aan. De hele middag doorzoeken we de huizen. Niemand heeft iets gezien of gehoord. In de verte zien we een luchtballon¹⁵ hangen.

Rond zes uur zien we vier Duitse soldaten op een fiets aankomen. We verbergen ons snel langs de kanaaloever. Ze hebben ons niet gezien. Ze rijden naar ons toe. Als ze op onze hoogte komen, springen we naar voor en roepen we 'halt'. Ze kregen geen tijd om naar hun wapens te grijpen. Ze stapten af hun fiets en gaven zich over. We hebben hen ontwapend en verplicht om voor ons te lopen. We lopen achter hen aan met onze revolvers in onze handen. In een ware triomf brengen we ze naar onze majoor, in onze loopgraven.

We krijgen felicitaties en er wordt ons een decoratie beloofd. Daar geven we eigenlijk niet om. Als beloning krijgen we twee dagen rust. Daar hebben we wel iets aan.

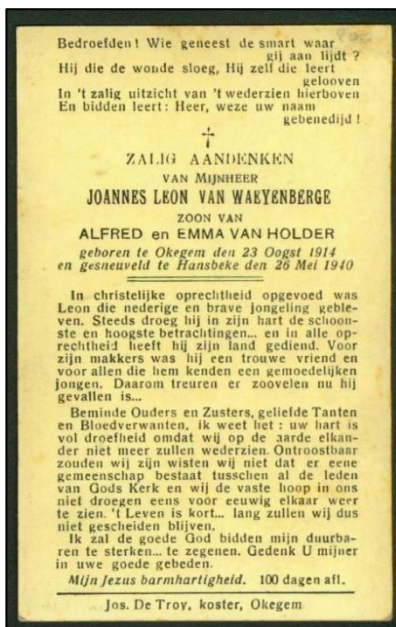
27 mei 1940 - We genieten van onze rust. We koken kippen voor de ganse compagnie. We dragen ze naar de mannen die aan de loopgraven werken. Ze zijn uitstekend.

We kunnen alleen de andere kant van de Leie (lees Schipdonkkanaal) zien. Het is een perfecte geul, in de struiken, en goed verstevigd.

.../...

We hebben haast geen munitie meer. We hebben geen eten. De moraal is erg laag. De ganse dag vliegen Duitse vliegtuigen boven ons hoofd. Ons luchtafweergeschut schiet, maar tevergeefs. Wanneer een vliegtuig neerstort, nemen er tien hun plaats in. 's Middags gooit een vliegtuig bommen. Dat geeft ons twee doden en een gewonde. Nu hebben we nog 48 mannen over. Een van hen is de Lt .; een andere is adjudant (hij geeft zich dezelfde dag over); drie korporaals; drie sergeanten en 41 soldaten. Dat is alles wat overblijft van de 250 waarmee we zijn begonnen. Ten minste 50-55 van hen zijn dood, 50 zijn gewond geraakt; van de anderen weten we niets. Ze werden gevangen, gedood, gewond of raakten verloren.

¹⁵ Ook reeds de dag voordien hadden de Duitsers gebruik gemaakt van een luchtballon om de omgeving te observeren. J. De Vos, A. Janssens, *Het Lyskanal*, Nevele 1980, p. 45 en 58.

Doodsprentje Joannes Van Wayenberghe

De twee soldaten die gedood werden zijn Joannes Coppenolle (*Hoboken 27.11.1916) en Joannes Van Wayenberghe (*Okegem, 23.08.1914). Ze kwamen om het leven in Hansbeke en behoorden tot de Staf van de 5de Linie.

We weten het niet. Landau en ik zijn de enigen die liever vechten dan zich overgeven. We vragen ons af wat er van België zal worden als de oorlog verloren is. De anderen zijn moreel gebroken. Dat is onze situatie.

's Middags belt de majoor ons op. Hij vraagt ons of we de patrouille in het dorp, in het kasteel, kunnen vertellen dat ze terug kunnen komen. De majoor lijkt ons te vertrouwen. We gaan. Als we bij het kasteel aankomen, vertellen de bewoners ons dat er die dag geen Belgische soldaten zijn geweest. Vermoedelijk hebben ze zich overgegeven. We zoeken twee uur en daar we niets vonden, gaan we terug naar onze groep.

Er is een getuigenis van Maurice Van Landegem die het bovenstaande zou kunnen bevestigen maar hij dateert dit feit op 26 mei, de dag voordien: *“Om één uur verschijnt er een Belgische verkenningsgroep rond het kasteel,*

*schuw kijkend, scherp loerend, de revolvers schietensgereed. Als we nog Belgen moesten zien, moesten we ze zo snel mogelijk over het kanaal zenden. De soldaten zijn vermoeid, niet gewassen of geschoren, verwilderde haren en lange baard."*¹⁶

Toen we bij de loopgraven terug kwamen, waren alle mannen weg. Niemand was er meer. Bij onze afwezigheid hadden ze zich terug getrokken. Op tafel ligt een briefje voor ons, waarin staat waar we heen moeten. Maar we weten niet waar dat is. Een beetje geïrriteerd zetten we aan. Gelukkig vinden we twee fietsen. We zetten onze bagage erop en rijden op goed geluk af. Al snel komen we tussen soldaten te staan die zich hebben teruggetrokken uit hun posities. Steeds hetzelfde liedje. Haast elke 100 meter vliegen er bommenwerpers boven onze hoofden. Aan die snelheid komen we niet ver. We nemen de eerste zijweg en rijden door velden. Op die manier zijn we buiten gevaar. Door de weg te vragen rijden we de juiste richting. Tegen de avond bereiken we Maria-Aalter. Het dorp zit vol met gewapende soldaten. We zoeken een boerderij op, kruipen in het stro en vergeten de oorlog.

28 mei 1940 - Als we wakker worden, springen we overeind en maken we ons klaar met de gedachte om onze compagnie te zoeken. De eerste mens die we zien is een oude boer. Hij vertelt ons dat de oorlog voorbij is en we vertellen hem dat we dat niet geloven. Ze hebben ons zoveel dingen verteld. We gaan verder, zoeken naar onze compagnie. Overal heerst wanorde; soldaten laten hun wapens achter en gaan in tegengestelde richting. Iedereen zegt dat België zich heeft overgegeven. .../...

Hoe verging het René Schuyten en Paul Landau na de kapitulatie?

René Schuyten komt na de Belgische capitulatie in het krijgsgevangenkamp Stalag XC in Nienburg-Weser terecht. In januari 1941 wordt hij vrijgelaten. Pas in februari 1942 vindt hij werk. In de Standaardboekhandel in Antwerpen verdient hij 1200 Bfr. per maand, een inkomen dat hij aanvult met het binden van boeken en het opzetten en het looien van konijnenvellen, die hij verkoopt aan pelshandelaars en pelsmaaksters. In de herfst van 1942 vat hij het plan op een groot huis met grote tuin en magazijn te huren om er tegen

¹⁶ Getuigenis ons bezorgd door Erik Waelput op 16 februari 2015.

betaling Joodse families in onder te brengen om zo eindelijk te kunnen trouwen. In november 1942 treedt hij in het huwelijk met Nelly Opstelten. Van dan af zullen hij en zijn vrouw betrokken blijven bij het verbergen van Joden en de organisatie ervan.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25																									
Personalkarte I: Personelle Angaben Kriegsgefangenen-Stammlager:													Entlass.v-Stlg. II C Beschriftung der Erkennungsmarke Nr. 21478 Lager: Halley 2 K.												
Name: Schuyten Vorname: René Geburtstag und -ort: 2.1.19 Antwerpen Religion: kath. Vorname des Vaters: Hendrik Familienname der Mutter: Van Bredaender													Staatsangehörigkeit: Belg. F-Flam Dienstgrad: soldaat Truppenteil: 5 L Komp. inf.: 5 K. Zivilberuf: Beamter Berufs-Gr.: Matrikel Nr. (Stammrolle des Heimatstaates): Gefangennahme (Ort und Datum): Maria Gault 28/5 Ob gesund, krank, verwundet eingeliefert:												
Lichtbild 													Nähere Personalbeschreibung Größe: Haarfarbe: Besondere Kennzeichen: 8 Fingerabdruck des rechten Zeigefingers Name und Anschrift der zu benachrichtigenden Person in der Heimat des Kriegsgefangenen Schuyten Heerstraat 24 Antwerpen												
Wenden!																									

Krijgsgevangenenkaart René Schuyten

In hun huwelijk werden drie kinderen geboren: Peter (1943), Marc (1944) en Margaretha (1947). In oktober 1951 emigreert de familie naar de Verenigde Staten. Het schip (Edam) was op weg naar New York, maar wordt omgeleid naar Philadelphia, vanwege een dokstaking. Ze vestigen zich eerst in Rockford (Michigan). Later verhuizen ze naar Phoenix (New York), Downers Grove (Illinois) en vervolgens naar Newport (Minnesota) aan de Mississippi. Schuyten ging er werken bij 3M in St Paul¹⁷. Op 8 oktober 1975 kwam René Schuyten er om het leven bij een ongeval toen hij besmette bomen weghaalde op zijn terrein. Bij het omhoog tillen van een boom op een helling kantelde de tractor en kwam op hem terecht.

¹⁷ 3M, vroeger Minnesota Mining and Manufacturing Company, is vooral bekend voor zijn fabricatie van post-its en Scotch (plakband).

Huwelijksfoto René Schuyten en Nelly Opstelten.

En Paul Landau?

Zijn zoon Jan vertelt: "Vader werd krijgsgevangen gemaakt op het einde van de 18-daagse veldtocht in mei 1940, zijn plan om naar Engeland te gaan was mislukt. Hij verbleef in verschillende Stalags in Duitsland, in de buurt van de Franse grens. Plaatsnamen die hij vernoemde waren o.a. Pirmasens,

Zweibrücken, Homburg. De laatste Stalag waar hij uiteindelijk door de Amerikanen werd bevrijd in november 1944 was Stalag XIIF in Forbach.

Paul Landau (rechts) in Amerikaanse dienst op het terras van de Berghof, het vakantiehuis van Adolf Hitler op de Obersalzberg in het zuiden van Duitsland in de omgeving van Berchtesgaden (Beieren).

De Vlaamse krijgsgevangen waren reeds in begin 1941 naar huis vertrokken maar hij werd vastgehouden, waarschijnlijk wegens zijn Joodse afkomst. Door zijn alertheid heeft hij gedurende zijn jarenlange gevangenschap kunnen vermijden dat hij op transport naar een concentratiekamp werd gezet, al was het soms op het nippertje. Hij zat in gevangenschap samen met Franse, Poolse en Russische gevangenen, allen moesten werken in erbarmelijke omstandigheden. De Russen werden volgens zijn zeggen het slechtst behandeld. Hij is driemaal ontsnapt en terug opgepakt, eten kreeg hij nauwelijks. Na zijn bevrijding door de Amerikanen werd hij ingelijfd in een detachement van het Military Government als vertaler-tolk, hij sprak immers vlot Nederlands, Frans, Engels en Duits.

Hij keerde met een Amerikaans konvooi in augustus 1945 terug naar België. Na zijn thuiskomst vernam hij dat zijn broer Lon Landau was omgekomen in het concentratiekamp Bergen-Belsen na een transit in de Dossinkazerne en dat meerdere leden van de familie waren vergast in Auschwitz. Hij was 27 jaar, zijn burgerleven kon beginnen."

Paul Landau (°Antwerpen 15.11.1918) huwde kort na de oorlog met Maria Paulina Rijckaert (1923-2000). In dit huwelijk werden twee kinderen geboren: Marina (1948-1948) en Jan (°1957). Paul Landau overleed te Antwerpen op 24 maart 1984.

André Bollaert, Poesele

Dit artikel kwam tot stand dank zij de medewerking van Alex Dhondt, Margaretha Hickman-Schuyten, Jan Landau, Roland Luttens, Jan Maes, Omer Verhelst en Erik Waelput.

Herkomst afbeeldingen: Alex Dhondt, Erfgoedcentrum Het Land van Nevele, Jacques De Schryver (Auguste Havenith, Josse De Lehay en anderen..., Af-snee, 2013, p. 187 en 191), Margaretha Hickman-Schuyten, Jan Landau, Roland Luttens, Jan Maes, Omer Verhelst.

DE GENTSE BEELDHOUWER JOSEPH FRANCOIS INGHEL (1757-1842) EN HET SINT-MAURITIUSBEELD VOOR DE KERK VAN NEVELE (1808)

In het jaar 1808 nam de 50-jarige Gentse beeldhouwer Joseph François Inghels (1757-1842) deel aan de tweejaarlijkse Gentse Kunstsalon. Onder het catalogusnr. 88 exposeerde hij een *Buste van Sint-Mauritius*, een marmeren basreliëf, bestemd voor de parochiekerk van Nevele, die deze heilige als parochiepatroon heeft. Dit werk was maar een onderdeel van een ruimere opdracht vanwege die kerk. In de *Geschiedenis van Nevele* (1864/1870) van De Potter & Broeckaert lezen we op p. 77: "Het witmarmeren hoogaltaar is versierd met een goed medaillon, voorstellende het borstbeeld van *St.-Maurits*, door den beeld-houwer Inghels; het draagt het jaartal 1808."

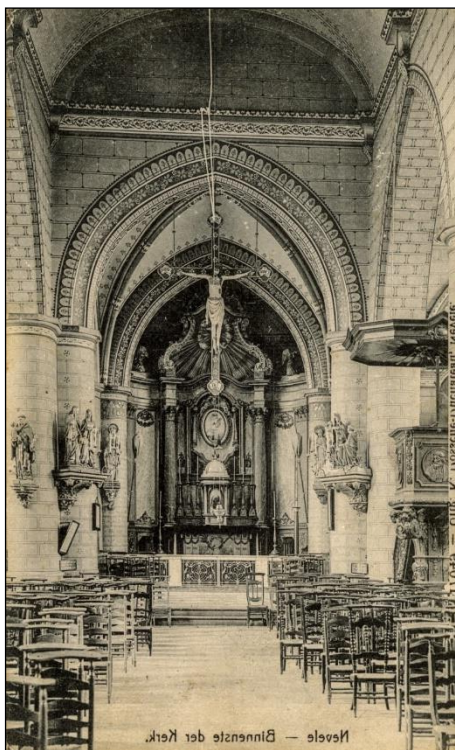
Een biografische schets, gepubliceerd in de *Gazette van Gend* van 7 januari 1838, vermeldt over de toen tachtig jaar oud geworden Inghels: "Voor de kerk van Nevele ondernam en voltooide Inghels in marmer de communiebank, den hoogen en kleynen altaer en het bas-reliëf van meer dan levensgrootte, verbeeldende den heiligen Mauritius". Het ovale basreliëf was een onderdeel van het hoofdaltaar, aangebracht vlak boven het tabernakel.

Waarschijnlijk blijft van al dit werk van Inghels - twee altaren, de communiebank en de portretbuste - niets meer over. De kerk werd in 1918 zo grondig beschadigd dat het volledige koor werd vernield. Het marmeren hoofdaltaar, door Inghels eveneens in 1808 opgericht, werd in 1924 door een nieuw vervangen. In de officiële Vlaamse inventaris, *Bouwen door de eeuwen heen*, wordt alleen nog melding gemaakt van het marmeren hoofdaltaar van J. Inghels (1808), maar het Sint-Mauritius-basreliëf (eigenlijk een onderdeel van dat hoofdaltaar), het kleine zijaltaar en de communiebank worden er niet vermeld.

Een ansichtkaart uit 1911 of 1912 toont het toenmalige, nog ongeschonden kerkinterieur van Nevele, met zicht op het hoofdaltaar. Boven het tabernakel is de ovale portret-buste van de H. Mauritius duidelijk zichtbaar. Hieronder een paar fragmenten uit die ansichtkaart (collectie Denis Pieters, De Pinte).

Nevele-kerk. Communiebank, hoofdaltaar en tabernakel,
waarboven de St.-Mauritiusbuste in basreliëf
(details uit de hierna afgebeelde Ansichtkaart).

Ansichtkaart, uitg. K. Dossche-
Duchateau, Nevele
(ca. 1911-1912 gedrukt door
de Gentse heliodrukker Théo
De Graeve).
*Collectie Denis Pieters, De
Pinte.*

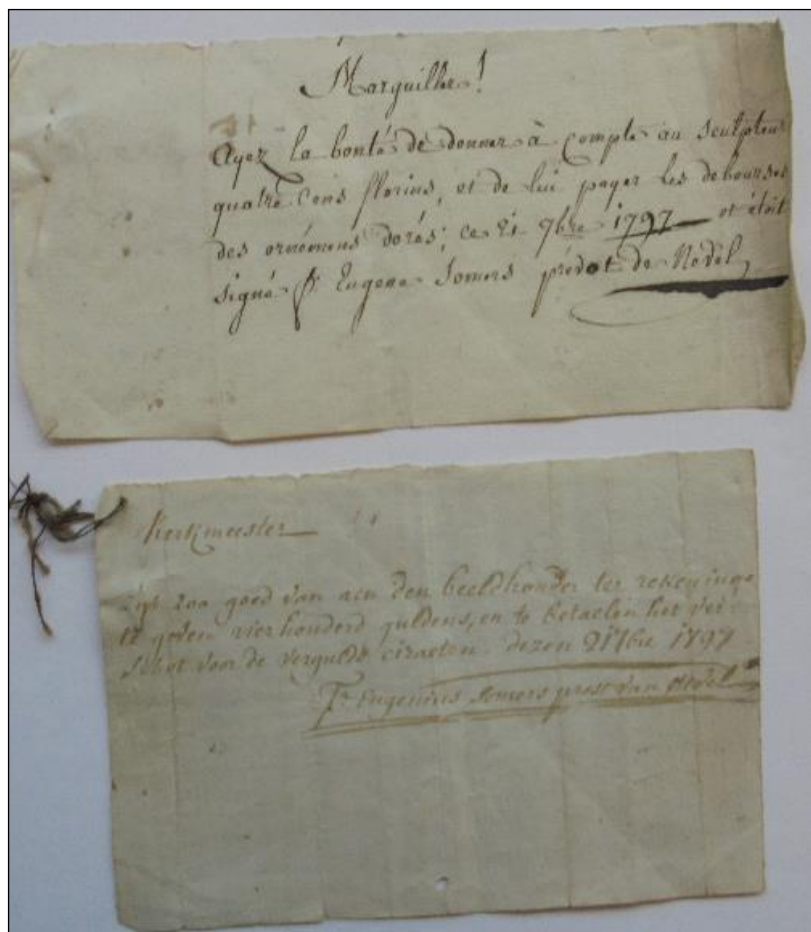
In het Rijksarchief te Gent wordt, in het *Oud kerkarchief Nevele*, een dossier bewaard met een tiental documenten over de werken, door Joseph Inghels uitgevoerd voor de kerk van Nevele. Het vroegste document dateert van september 1797, het laatste van augustus 1815 (zie *afbeelding van zijn handtekening*).

A close-up photograph of a handwritten signature in brown ink on aged paper. The signature is written in a highly stylized cursive script. The first line reads 'goud deken 17 august 1809 Nuytten'. The second line reads 'Joseph Inghels'. The third line reads 'Schiedamschen Waard'. The signature is followed by a large, ornate flourish.

Uit dat dossier blijkt dat Inghels al een hele tijd vóór 1808 heeft gewerkt in opdracht van de Nevelse pastoor Eugenius Somers (1790-1802) en diens opvolgers, de pastoor-dekens Ludovicus-Cornelis Lammens (1802-1807) en Jacobus Coletus Josephus Nuytens (1807-1830). Al in 1791 (hij was maar enkele jaren eerder teruggekeerd uit Mannheim) heeft hij diverse opdrachten in marmer uitgevoerd voor een overeengekomen som van 3265-29 £ of 800 guldens courant geld.

In een document van 26 pluviôse jaar XIII (of 15.02.1805) bevestigt de Gentse goudsmid F. Devray (*Sint-Pieters-Nieuwstraat*) dat hij in het jaar 1792 vanwege Inghels opdracht had gekregen om in de kerk van Nevele “de koperen ornamenten van het hoofdaltaar te vergulden” (*dorer aux feux les ornemens de cuivre du grand autel dans l’église de Nevele*). Er werd hem, na voltooiing van dit werk, door Inghels in vijf betaalbeurten een som betaald van 46 pond 8 groten wisselgeld, alsook dat de houten modellen van die ornamenten (*les modèles de bois et autres inventions pour les dits ornemens*) hem door de beeldhouwer Inghels waren geleverd.

In september 1797 kreeg Inghels vanwege pastoor Somers een bedrag van 400 florijnen uitbetaald door een kerkmeester (zie *afbeelding*).

Transcriptie van de tekst op het onderste briefje: “Kerkmeester, zyt zoo goed van aen den beeldhouder ter rekeninge te geven vierhonderd guldens en te betaelen het verschot voor de vergulde ciraeten, dezen 21 7bre 1797. Fr. Eugenius Somers, prost van Nevel”.

Maar de verdere afrekening van wat aan Inghels verschuldigd is door de kerk(fabriek) van Nevele blijft blijkbaar aanslepen, ook na 1802 onder de nieuwe pastoor-deken Lammens. Wordt Inghels andermaal niet uitbetaald?

In december 1807 krijgt Nevele alweer een andere pastoor-deken, m.n. Jacobus Nuyttens. In 1808 wordt de marmeren Sint-Mauritiusbuste aangebracht boven het hoofdaltaar. In de zomer van 1809 is Inghels het aanhoudend getreuzel in verband met de uitbetalingen beu en wil nu niet opnieuw hetzelfde beleven met deken Nuyttens en zijn kerkmeesters J. Praet, Jor. Meganck en Jean-François Van der Cruyssen. Inghels dreigt de aangelegenheid te laten beslechten voor de Rechtbank. Om een formeel proces te vermijden wordt evenwel een procedure van 'arbitrage' overeengekomen. Twee Gentse beeldhouwers zullen tussen de betrokken partijen 'bemiddelen', Jacques Lageye voor Inghels (klager) en Augustin Pourtois voor de kerkfabriek (verweerder). Deze 'arbiters' bevestigen o.m. dat de door Inghels aangebrachte marmeren trede van de communiebank (*la marche de la table de la Sainte Cène, faite en marbre*) een onmisbaar constructief onderdeel is en voor betaling in aanmerking moet komen. Op 8 september 1809 volgt hun advies voor een 'compromis': Inghels heeft recht op de uitbetaling van een som van 1217-1-2 guldens of 2207,81 fr. Dit betekent nog lang geen onmiddellijke vereffening. Pas op 4 juni 1813 (!) wordt ten kantore van de Gentse advocaat Minne afgesproken dat Inghels door de Kerkfabriek van Nevele 'zo spoedig mogelijk' de uitbetaling zal bekomen van een som van 900 guldens. In augustus 1815 blijkt eindelijk alles toch een definitieve regeling gekregen te hebben.

Tot zover dan het puur 'Nevels' dossier. Jammer toch dat van alle door hem geleverde kunstwerken geen enkel materieel spoor meer overblijft... Maar wat weten we verder over de man, die van dit alles de hoofdfiguur is geweest, Joseph François Inghels?

De familieherkomst

Hij werd op 9 maart 1757 in Gent geboren en 's anderendaags als Josephus Franciscus Engels (*sic*) gedoopt in de parochiekerk van Sint-Jacobs. Hij was de zoon van Petrus Engels fs. Jacobi en van Adriana Verschaffel(t) fa. Stephani. De doopheffers waren Josephus Staessens en Francisca Verschaffel. Zijn ouders - Petrus Inghels (*sic* in de huwelijksakte) en Adriana Verschaffel - waren op 9 juli 1749 te Gent in de Sint-Salvator- of Heilig Kerstkerk getrouwd. Adriana's moeder, Livina De Sutter, was een van de getuigen. Hun eerste kind, Livina Jacoba Engels (*sic*), werd op 1 augustus 1751 geboren en dezelfde dag gedoopt in de H. Kerstkerk. Livina's grootvader, Jacobus Engels,

was haar dooppeter. De volkswijk *'t Heilig Kerst*, benoorden het stadscentrum gelegen, was de parochie van de Gentse (binnen)schippers. Ook vader Petrus Engels (°1709) zou een schipper van beroep geweest zijn, maar dat is niet zeker. Het echtpaar Ingels-Verschaffel kreeg, na Josephus Franciscus, nog twee kinderen, beiden geboren en gedoopt in de Sint-Jacobsparochie: een dochter Maria Joanna (02.06.1759) en een zoon Lucas Carolus (30.03.1763).

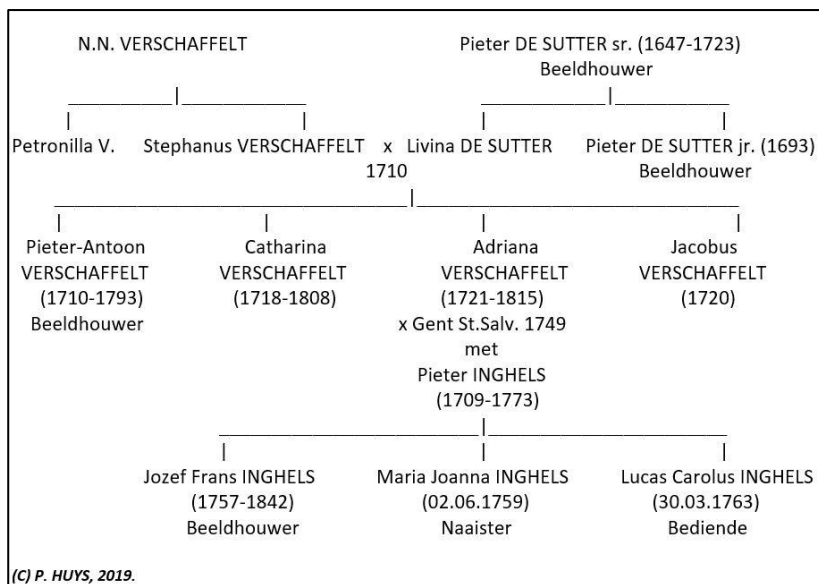
Vader Petrus Inghels stierf op 25 maart 1773, 64 jaar oud, in het *Wulvenstraetje* op Gent-Sint-Jacobs en werd er de dag daarop met een 2de-klasdienst begraven. Zijn weduwe Adriana (°1721) zou haar man nog ruim veertig jaar overleven; zij stierf te Gent in de *Leopoldstraat nr. 3* op 24 januari 1815, 95 jaar oud. Het gezin Inghels bestond toen uit de moeder-weduwe Adriana Verschaffelt, haar zonen Joseph Frans (°1757) en Luc-Charles (°1763) en haar dochter Marie-Jeanne (°1759), naaister.

Joseph François Inghels (onder die naam staat hij als kunstenaar bekend) is ongehuwd gebleven en bereikte een hoge leeftijd; hij stierf in zijn 86ste levensjaar op 13 december 1842 in het Hospice van de Bijloke, waar hij zijn laatste levensjaren in armoede had doorgebracht.

Toen zijn vader in maart 1773 stierf, was Joseph François net zestien jaar geworden. Hij was toen leerling aan de Gentse Tekenacademie, die twee jaar eerder van Maria-Theresia de titel 'Koninklijk' had gekregen. Hij was daar zijn studies begonnen in 1770 en bleef er tot 1780. Vanaf 1776 kreeg hij daar onderricht van Charles Van Poucke (1740-1809), befaamd kunstenaar van West-Vlaamse afkomst (Diksmuide > Brugge), die zich - na jarenlang verblijf in Parijs, Rome en Napels - in 1776 in Gent was komen vestigen en er later ook nog Academiédirecteur werd.

Dat Joseph François Inghels, als schipperszoon, voor een kunstrichting had gekozen, was niet zo vreemd. In zijn naaste familie was het beeldhouwen de vertrouwde beroepsbezigheid (geweest). Hij was immers een neef van Pieter Antoon Verschaffelt (Gent 1710 - Mannheim 1793), hofbeeldhouwer van keurvorst Karl Theodor van de Palts en directeur (1769-1793) van de Kunstacademie van Mannheim. Die oom (een broer van moeder Adriana) zal een belangrijke medespeler zijn in de carrièreopbouw van zijn jonge Gentse neef. En anderzijds waren ook de moederlijke grootvader, Pieter de Sutter

Die familierelaties worden onmiddellijk duidelijk uit volgend stamboomfragment.

In 1766 werd de negenjarige knaap als leerjongen geplaatst bij ene sieur Cruyt, “eenen niet onverdienstelyken beeldsnyder in hout” (zie GvG, 1838). Daarna kwam hij terecht bij de beeldhouwer Jacob Martens, om zich onder diens leiding verder te bekwamen. In het jaar 1770, dertien jaar oud, werd hij ingeschreven aan de Gentse Tekenenacademie, waar hij een derde plaats in het tekenen behaalde. Ook zijn vrije tijd besteedde hij “met volherdenden yver aen zyn geliefkoosde kunst. Zoo had hy eens voor zyne uytspanning (= ontspanning, vermaak) een hondjen geboetseerd, het welk de oplettendheid van den toenmaligen beroemden beeldhouwer [Karel] van Poucke tot zich trok.” Van Poucke nam hem op in zijn atelier en de jonge-beeldhouwerin-opleiding werd door zijn strenge, veeleisende leermeester als helper ingezet bij het vervaardigen van de beide, reusachtige, 2,60/2,65 m hoge apostelbeelden van de HH. Petrus en Paulus, bestemd voor de koortoegang

van de Gentse Sint-Baafskathedraal; de beelden, in wit Carraramarmer, werden tussen 1776 en 1782 uitgevoerd en in dat laatste jaar geplaatst. Van Poucke, die jaren in Rome en Napels had doorgebracht, zal zijn discipel ongetwijfeld verteld hebben over de kunst van Italianen. “Hoe meer vorderingen hy in zyn konstvak maekte, des te levendiger wierd steeds in hem het verlangen van zynen smaek na de onovertreffbare voortbrengselen van vroegere en latere meesters in Italiën te vormen”. Dit verlangen werd omgezet in een vast besluit, om zelf ook naar Rome te gaan. In 1780 beëindigde Inghels zijn opleiding aan de Gentse Academie en in 1781 vertrok hij, via Duitsland, naar Rome.

Het verblijf in Rome en de jaren in Mannheim

In Rome had hij het geluk en het voorrecht terecht te komen bij een landgenoot, de beeldhouwer Janssens¹, die zich over hem wilde ontfemen. Het was op voorspraak en aanbeveling van deze Janssens (die nog met Verschaefelt gewerkt had) dat Inghels door kardinaal Albani belast werd om een beeltenis van paus Pius VI (1775-1799) te boetseren en vervolgens in marmer uit te voeren.

Na geruime tijd in Rome verbleven te hebben, besloot Inghels zich naar zijn oom, de beeldhouwer van het Hof van de Paltsgraaf in Mannheim, te begeven. Na een eerste, niet al te vriendelijk onthaal werd hij er door zijn oom, die in zijn 25-jarige neef een reële artistieke kundigheid en kwaliteit moest erkennen, met “de hertlykste genegenheyd” bejegend. Weldra werd hij door zijn oom ermee belast, naar diens ontwerp een kolossale beeldengroep, *Mars en Venus* verbeeldend, uit te voeren in marmer. Daarna volgde een tweede opdracht, ditmaal voor een beeldengroep - 15 voet of ca. 4,50 m hoog - die *De Donau en de Rijn* voorstelde. Als die beide beeldengroepen bestemd waren voor het Keurvorstelijk Slot in Mannheim zelf, is er weinig kans dat ze nog bestaan, nadat in WO II het reusachtige barokkasteel totaal verwoest werd. Maar als hun bestemming *Schloss Schwetzingen* was, de zomerresidentie van deze vorst, zowat 15 km ten zuidoosten van Mannheim gelegen, dan is het niet onmogelijk dat ze nog bewaard zijn (zij het misschien niet onder de naam van Inghels). In de *Schlossgarten* aldaar staan nog altijd

¹ Waarschijnlijk wordt hier bedoeld: François Joseph Janssens (Brussel, 1744-1816), een leerling en medewerker van Verschaefelt.

meer dan zestig beelden en busten uit de late 18de eeuw; de meeste sculpturen zijn echter kopies, de originelen zijn deels in het lapidarium van de Oranjerie en deels in de zuidelijke rondgang opgesteld. Een deel van die beelden, w.o. enkele op Verschaffelts naam, werden speciaal voor Schwetzingen gemaakt.

In Mannheim bleef Inghels aan de Academie nog tekenlessen volgen en behaalde er achtereenvolgens (in 1782 en 1783) een tweede en een eerste prijs 'naar het leven'.

In Mannheim - althans volgens de Inghels-biograaf in de *Gazette van Gend* van 7 januari 1838 - had de jonge kunstenaar, onder de hoede van zijn beroemde oom, "kunnen komen tot een welstand, welken zyne werkzaamheid, zyn talent en zyn onbesproken gedrag hem hadden moeten verschaffen". Maar neen, dus. Na een afwezigheid van ruim acht jaren wilde hij naar zijn geboortestad terugkeren, hetgeen dan einde 1788 gebeurd is.

Terug in Gent

In de *Wegwyzer van Gend*, die jaarlijks een 'Lyst der Konstoeffenaren' publiceerde, wordt hij onder de beeldhouwers voor het eerst vermeld in de jaargang 1789 (d.i. het jaar na zijn terugkeer uit Mannheim) en voor het laatst in 1838, of nagenoeg ononderbroken gedurende een periode van precies een halve eeuw. Alleen in de jaargangen 1802 tot 1805 blijft hij - om onduidelijke redenen (*cfr. infra*) - onvermeld!? In zijn geboortestad Gent werkte hij op de volgende adressen: *de Plattensteeger* op de Voormuide (1789-1792), *de Langemunte* (1793-1801), *By of In den Ham* (1806-1829) en *de Korte Zilverstraet* (1830-1838). Vermoedelijk waren dat de adressen van zijn atelier of werkplaats. Het is niet zeker dat hij op die adressen ook effectief woonde. In oktober 1808 ging hij ten stadhuize het overlijden aangeven van zijn inwonende tante Catharina Verschaffelt; hij bleek toen medebewoner van haar te zijn in de *rue Leopold*, hetzelfde adres overigens waar later ook zijn moeder in 1815 overleed. De (Keizer) Leopoldstraat was een zijstraat van 'den Ham', vlakbij het huidige Jooremaaiepleintje.

Terug in Gent, was een van de eerste werken die hij er uitvoerde, een *Portret van paus Pius VI* (allicht naar het voorbeeld van datgene dat hij in Rome in opdracht van kardinaal Albani vervaardigd had). Het was prins Ferdinand Maria von Lobkowitz, sinds 1779 bisschop van Gent, die dit portret bij Inghels bestelde. Het beeld werd in half-verheven beeldhouwwerk in marmer uitgevoerd. Waar het zich nu bevindt, is niet bekend...

In 1791 vervaardigde hij in wit marmer het tabernakel van de H. Sacramentskapel in de Gentse Sint-Michielskerk, naar een ontwerp tekening van architect Jean d'Huyvetter. In datzelfde jaar 1791 beginnen dus ook zijn contacten met de kerkfabriek van Nevele.

De eerste Gentse Salons

Op 30 mei 1792 werd te Gent in de Pronkzaal van het Stadhuis, voor de allereerste maal, een nationaal Kunstsalon geopend. De bedoeling was dat deze tentoonstelling van schilderijen en beelden een tweejaarlijkse manifestatie zou worden, maar de Franse invallen (1792-1794) en de daaropvolgende annexatie van de Oostenrijkse Nederlanden door Frankrijk hebben dit aanvankelijk verhinderd. De tweede Salon kon daardoor pas in 1796 gehouden worden, en de derde in 1802. Daarna kon de geplande periodiciteit om de twee jaar gerespecteerd blijven.

Aan die eerste Salon van 1792 heeft Inghels deelgenomen met twee werken. De saloncatalogus vermeldt van hem onder nr. 98 het voornoemde *Portret van Z.H. paus Pius VI*, basreliëf in wit marmer, h. 21 duim x br. 16 duim, en onder het nr. 104 het *Portret van een oude man*, ook een basreliëf, afgietsel in plaaster, h. 24 duim x br. 16 duim. Het is niet bekend, hoe de eigentijdse salonbezoeker die werken heeft beoordeeld.

Aan de tweede Salon van 1796 heeft Inghels, blijkens de gedrukte catalogus ervan, niet deelgenomen, maar wel aan de derde van 1802 (waarover zo dadelijk meer).

De sneeuwsculpturen

Intussen moet hier eerst nog een ander 'fenomeen' besproken worden, m.n. dat van de sneeuwsculpturen. Over die 'Statues et groupes en neige' schreef de Gentse kunstkenner Prosper Claeyns een eeuw later, in *La Flandre Libérale* van 19 februari 1901, een interessante historische terugblik. Die bijdrage handelt over de sneeuwsculpturen die Inghels te Gent in januari 1802 heeft gerealiseerd. Claeyns schrijft dat Inghels, die toen op het adres *Nieuwland (Terre Neuve) n° 457* woonde, in de tuin van zijn woning een kolossale groep sneeuwbeelden had opgericht, waarvan de hoofdfiguur een hoogte had van 20 voet of ca. 7 meter. De groep verbeeldde de godin Diana die zich, door haar honden omringd, klaarmaakte om op jacht te gaan. De *Gazette van Gend* nr. 817 van 24 nivôse j. X (of 14 januari 1802) schrijft daarover: "Den

burger Joseph Inghels, geboortig van Gend, kweekeling der Akademie dezer stad, en leerling van zynen oom, den berugten ridderheere Pieter Verschaffel, voorheen eenen eersten beeldhouwer van wylent Karel-Theodoor, keurvorst van Paltz-Beyeren, heeft, ten zynen huize, gelegen op *het Nieuwland* n° 457, gemaakt een kolossos-beeld van sneeuw, zynde 20 voeten hoog, verbeeldende Diana, die zig met haere honden, ten getalle van dry, en haere schietgereedschap ter jacht begeeft. Gemelde Reuze-beeld word[t] van alle konstkenners grootlyks geprezen, van een-ider bewondert, en doet deszelfs maeker veel eer aen. Jammer dat het van sneeuw is; het kan slechts weynige dagen staende blyven, en het moest eeuwen verdueren." Het Bestuur van de Tekenenacademie, dat de prestatie van zijn oud-leerling wilde eren, schonk hem de zilveren medaille van 'L'Académie de Dess. Peint. et Arch. de Gand', met inscriptie op de keerzijde: 'A Joseph Inghels, son ancien élève'. De toelichting luidde: 'Stat. coloss. de Diane, faite en neige Niv. an X'. Inghels kreeg ook een lofdicht: 'Op het sneeuw-beeld van Diana, gebootst in Gend door den kunstenaar Inghels', dat als volgt begint:

"O Inghels, 't is genoeg..., gy hebt uw kunst getoont: / met enkel sneeuw gy hebt den nyd verwonnen. / Geen wapen wierd zoo vreemd verzonnen. / Geen kunst-kamp dient zoo waard gekroond. / 't Was zy, 't was de Godin, haar stand, haar çier, haar weêzen, / Latona's bloed!.. de straalende Diana." (*Gazette van Gend* nr. 19 van 1 pluviôse jaar X of 21 januari 1802).

Pr. Claeys maakt overigens de bedenking dat Inghels, ook al vóór 1802 en ook daarná, waarschijnlijk nog wel vaker beelden of beeldengroepen in sneeuw zal hebben gemaakt, "want dat soort sculpturen was toentertijd erg in de mode". En inderdaad: ook al in 1799, en later nogmaals, in 1829, werden te Gent gelijkaardige sneeuwbeelden gerealiseerd: in 1799 door een beeldhouwer-leerling van Inghels, en in 1829 weer door Inghels zelf.

De *Gazette van Gend* nr. 511 van 17 pluviôse jaar VII (of 5 februari 1799) bericht aldus: "De sneeuw [van] over eenige dagen heeft stoffe gegeven aen den iverigen jongeling Franciscus Heckers tot het maken van een colossaal beeld, verbeeldende *de Sculpture*, 14 voeten hoogde, en staende in *de Lan-gemunte*, nevens den werkwinkel van zynen leermeester *Joseph Ingels*. Deze figure is, om haer konstig maeksel, van eenige menigte volk grootelyks verwonderd".

In 1829, eveneens in de koude januarimaand, modelleerde Inghels - op nieuw op de binnenkoer van zijn woonst op *Nieuwland* - een sneeuwsculptuur die een *Leeuw* voorstelde. In de *Gazette van Gend*, nrs. 1781 en 1785 van 15 en 22 januari 1829, wordt hierover uitvoerig bericht. Aanvankelijk wilde "onzen beruchten beeldhouwer Inghels" met een "kolossaal" sneeuwbeeld de *Muze Clio* uitbeelden, maar "zyn hooge jaren" (72 jaar!) en zijn "kreupelheid" beletten hem nog een ladder te beklimmen, zodat "onzen vernuftigen stadsgenoot" zijn project wijzigde en uiteindelijk koos voor de uitbeelding van "eenen reusachtigen leeuw, die vreedzaamlyk af eenen berg komt; zulkdanig meesterwerk, wonderbaarlyk naegeboots(t), verdient een ieders aendacht". De *Gazette* spreekt met bijzonder veel lof over Inghels' leeuwsculptuur en heeft er bovendien een gelegenheidslofdicht voor over, van hetzelfde soort als dat van 1802. Het luidt als volgt: "Verganklykheyd, 't is waer, heeft al wat leeft en doet, / 't Werdt al vernield door 't slypend werk der jaren, / In Charons boot heeft overvaren. / Dan is 't gelyk, hoe zeer ook Fama blaekt, / Of men in dit verganklyk leven / Metale beelden heeft geheven / Of sneeuw leeuwen heeft gemaakt."

De Salon van 1802 en het fameuze 'Wedstrijd-incident' met Calloigne

Datzelfde jaar 1802 nam Inghels deel aan de derde nationale salon van Gent, eveneens in de Pronkzaal van het Stadhuis, met openstelling op 20 juli. Hij stelde er volgende werken tentoon: cat. nr. 155 - *Mansportret, natuurlijke grootte*, basreliëf, gesculpteerd in wit marmer, ovale vorm in vergulde gouden lijst; nr. 156 - *Portret van paus Pius VI (1775-1799)*, buste natuurlijke grootte, gesculpteerd in wit marmer, ovale vorm; nr. 161 - *Naakt kind, gezeten op een bank, met een horloge-etui in de hand*, gemodelleerd in gips, en in kleur geschilderd.

Aan deze derde Gentse Salon waren ook een paar wedstrijden verbonden, waarvan de opgelegde thema's waren vastgelegd door de Academie. Het reglement voor de Beeldhouwerswedstrijd bepaalde het opgelegde thema als volgt (*vert. uit het Frans*): "De buste van Jan van Eyck, de uitvinder van de olieverf, in gebakken aarde of 'moule perdu' in gips (*terre cuite ou jetté en plâtre en moule perdu*)". Als 'waar portret' van Jan van Eyck gold een bepaalde gravure, o.a. afgedrukt in het album *Pictorum Germaniae Inferioris Effigies* of in Foppens *Bibliotheca Belgica*. De winnaar zou een zilveren medaille ter waarde van honderd frs. krijgen.

Inghels nam aan deze wedstrijd deel met een gipsen beeld, dat correct beantwoordde aan het voorgeschreven wedstrijdreglement. Het was echter de jongere, maar intussen al meer befaamde 27-jarige beeldhouwer Jan-Robert Calloigne (1775-1830), leerling van de Brugse Academie, die door de Gentse jury werd bekroond, zij het met een in marmer (!) uitgevoerde busteportret, op de Salon geëxposeerd onder het cat. nr. 57. De andere twee deelnemers toonden respectievelijk een buste, meer dan levensgroot, "en plâtre en moule perdu" (cat. nr. 58, m.n. de inzending van Inghels) en een buste, meer dan levensgroot, "en terre glaise non cuite" (cat. nr. 59).

Inghels ging tegen deze beslissing in beroep, omdat het bekroonde werk in marmer was uitgevoerd (en niet in gebakken aarde of gips) en bovendien beweerde hij dat het door Calloigne uitgebeelde portret niet Jan, maar diens broer Hubert van Eyck voorstelde.

Herrie dus, en een probleemsituatie, waarover destijds veel inkt gevloeid is. Inghels wilde het tot een proces laten komen, maar bij nader inzicht - en op raad van goede vrienden - zag hij daar toch maar vanaf, in het besef dat zijn klacht weinig kans maakte op een gunstige afloop. Norbert Cornelissen, een van de mede-organisatoren van de Gentse Kunstsalons, wijdde aan dit incident een pamfletachtig geschrift van bijna 100 pagina's, getiteld *Factum ou Mémoire qui était destiné à être prononcé dans une affaire contentieuse, où il s'agissait de deux têtes, l'une en plâtre et l'autre en marbre* (1802), waarin hij zich o.m. nogal smalend uitlaat over de eremedaille van de Academie, die aan Inghels voor zijn sneeuwsculpturen was toegekend. Deze hele affaire heeft geen deugd gedaan aan het aanzien van Inghels in het Gentse kunstwereldje en evenmin aan zijn zelfbeeld als artiest. Na 1802 blijkt hij precies wat opzijgezet. Is dat misschien ook de reden waarom hij in de jaargangen 1802 tot 1805 Gentse *Wegwyzer* onvermeld blijft op de lijst der beeldhouwers? Door de organisatoren van de Salon van 1804 werd - twee jaar na de Van Eyck-wedstrijd - opnieuw een beeldhouwerswedstrijd uitgeschreven, ditmaal met als opdracht "*Le buste de Rubbens (sic), de grandeur naturelle, en terre cuite ou jetté en plâtre*" - ongewijzigd dezelfde omschrijving dus als in 1802. Er waren drie anonieme inzendingen, alle conform het reglement (ditmaal geen enkel in marmer uitgevoerd) en in de Salon geëxposeerd onder de cat. nrs. 73 tot 75. Het was de inzending onder nr. 74 die werd bekroond; laureaat was de Gentenaar Jean de la Geye. De identiteit van de andere twee deelnemers, onder de nrs. 73 en 75, werd niet bekendgemaakt. Eén van die beiden moet dus Inghels geweest zijn. Op die Salon van 1804

heeft Inghels voorts geen ander werk dan zijn anoniem ingediende *Rubens*-buste tentoongesteld en aan de Salon van 1806 heeft hij ook niet deelgenomen. Uit gekrenkte trots? Uit wrok? Uit twijfel aan eigen kunde? Wie zal het zeggen?

Opdrachten na 1808

In 1808 werd in Gent de *Société des Beaux-Arts* gesticht, waarvan de schilder Pieter Van Huffel, Gents academiedirecteur, de eerste voorzitter werd. Een van de zeven stichtende leden was de beeldhouwer Charles Cruysmans, een leerling van Inghels. Ook Inghels zelf werd onmiddellijk lid van de *Société*. Edmond De Busscher, die in 1845 de historiek van deze vereniging schreef, vermeldt dat Cruysmans, die de Sectie van de beeldhouwers mocht voorzitten, onmiddellijk “afzag van die eer, om die af te staan aan *zijn leermeester Inghels*, winnaar van 'de eerste prijs in Mannheim’”. Met deze prijs is klaarblijkelijk bedoeld dat Inghels destijds aan de Tekenacademie van Mannheim een eerste prijs had behaald, maar dat was al een kwarteeuw eerder gebeurd. Het is nog na te gaan of Inghels daarna soms nog aan de zesmaandelijksse tentoonstellingen van de Société deel heeft genomen. Eén alvast is er bekend, de laatste allicht, in 1838 (*cfr. infra*).

In 1810 realiseerde hij voor de Sint-Walburgakerk te Oudenaarde een 'altaartombe' (= altaartafel), en later ook het grafmonument voor de stadsschepenen Matheus Ketele, lic. utriusque juris (1819).

Oudenaarde, Sint-Walburgakerk.
Grafmonument Mathias Ketele
KIK - Foto B.32054.

Naast deze schaarse (!) opdrachten voor kunstwerken in kerken mocht hij occasioneel ook werken voor particuliere personen; onder hen b.v. graaf d'Hane de Steenhuyse, voor wie Inghels "eenige merkweirdige beelden" heeft gemaakt, "welke tot cieraed van het buytengoed te Leeuwerghem van dien smaekvollen beschermheer der kunsten strekken". De beelden met sokkels zouden door Inghels tussen 1797 en 1807 geleverd zijn; ze werden geplaatst langs de kanaaltjes in het kasteelpark. Maar reeds in 1853 meldde de geschiedschrijver Gérard dat de voetstukken van Inghels bewaard gebleven waren en dat er "met bloemen gevulde vazen" opstonden. Er mag verondersteld worden dat de beelden naaktfiguren waren, die later uit preutsheid (?) verwijderd werden. Hoe dan ook, de beelden zijn er nu niet meer.

Tussen 1792 en 1810 waren in Gent intussen al zeven nationale Kunstsalons gehouden. Aan drie ervan (1792, 1802 en 1808) had Inghels deelgenomen. Te Brussel werd de eerste (driejaarlijkse) nationale Salon gehouden in 1811, in Antwerpen de eerste pas in 1816 na de val van Napoleon. Maar naar die Brusselse en de Antwerpse salons heeft Inghels, zover bekend, nooit werken ingestuurd.

Aan de latere Gentse kunstsalons van 1810, 1812, 1814, 1817 en 1820 heeft hij niet meegedaan. In 1821 zou hij - naar Goetghebeur weet mee te delen - een in wit marmer uitgevoerd beeld, *Leeuw die een serpent verplettert*, ge-exposeerd hebben. Dit was waarschijnlijk op een van de zesmaandelijks Salons van de voorvernoemde Gentse *Société des Beaux-Arts*, waarvan hij sinds 1808 lid was. In de catalogus vinden we, onder het nr. 109, dit beeld vermeld onder de titel *Lion écrasant un serpent sur une couronne de laurier, sculpté en marbre, posé sur une plinthe de porphyre*. Als adres van de kunstenaar wordt vermeld: "Mr. Joseph Inghels, sculpteur, rue de Leopold, près du Ham, n° 3, à Gand."

Leraar tekenen en architectuur

Een laatste bijzonderheid, die vermelding verdient, is te vinden in diverse jaargangen van de reeds geciteerde *Wegwyzer der stad Gend*. In de jaargang 1819 (p. 130) is in de Lijst der beeldhouwers bij de naam J. Inghels voor het eerst de volgende tekst toegevoegd: "Inghels, by den Ham, geeft lessen in de teekenkonst, figure, architecture en boiseeren (= boetseren), gratis, aen de werkende classe". Diezelfde tekst blijft jaar na jaar behouden, waarbij alleen het adres wordt gewijzigd: vanaf 1832 (p. 279) tot 1838 (p. 278) gaan de lessen door in de *Korte Zilverstraet*, uitzonderlijk ook eens elders, b.v. in

1835 (p. 335) in *de Vrouwenbroeders*. Na 1838 - Inghels is dan tachtig jaar (!) geworden - is hij blijkbaar met beeldhouwen én lesgeven gestopt, want in de *Wegwyzer 1839* komt hij helemaal niet meer voor. Dat telkens deze bijzonderheid van "gratis-lessen voor de werkende classe" uitdrukkelijk vermeld wordt, duidt toch wel op een diepgevoelde sociale bekommernis bij deze kunstenaar, die zijn eenvoudige afkomst niet verloochende.

Als zijn *leerlingen* kunnen o.m. vermeld worden: de beeldhouwers Franciscus Heckers en Charles Cruysmans (een Antwerpenaar, die in 1805 aan de Gentse Academie de eerste prijs levend model behaalde en later in Parijs voortstudeerde) en de schilder Jan-Baptist Lodewijk Maes, "in de konste onderwezen door den beeldhouwer Mr. Joseph Inghels", die in 1816 een schilderconcours te Mechelen won (*GvG nr. 505* van 10.10.1816) en in 1821 de Romeprijs en die later als Maes-Canini naam maakte in Rome, waar hij stierf.

Het levenseinde

Als beeldend kunstenaar bleef Inghels tot op hoge leeftijd actief. In 1838 nog nam hij deel aan een der tentoonstellingen van de Gentse *Société Royale des Beaux-Arts*, waarvan hij toen al dertig jaar lid was. Hij toonde er een medaillon-beeldhouwwerk in hoog reliëf, voorstellende *den Heyland aen het Kruys*, dat de kunstenaar "in de laeste twee jaren geheel alleen geboetseerd en voltoeyd heeft". De bijzondere aandacht en bewonderende belangstelling, die de hoogbejaarde kunstenaar daarmee bij een blijkbaar enthousiaste kunstbeschouwer (vermoedelijk de Gentse atheneumleraar F. A. Spyers?) opwekte, leidde tot een uitvoerige bijdrage van anderhalve tekstkolom in de *Gazette van Gend* van 07.01.1838. In die bijdrage, waaraan we voor de bovenstaande uiteenzetting enkele waardevolle gegevens ontleend hebben, wordt een goed beeld geschetst van de toch wel opvallende carrière van deze kunstenaar. De tekst van Spyers (?) eindigt als volgt: "Den heer Inghels, die alnu zyn 83e jaer (*sic - in feite echter pas het 81e*) bereykt heeft, is in het vol genot zyner zintuygen en geestvermogens. Hy spreekt geên, verhaelt aengenaem, heeft een yzeren geheugen en geraekt in vuer zoohaest 'er spraek van de schoone konsten is. Den schryver van dit beknopt verslag heeft meer dan eens eenige genoeglyke uren met hem doorgebracht, en, zoo zyne middelen het hem toelieten, dan zou den braeven gryzaerd zich gewis niet in den behoefligen staet bevinden, waerin de onverschilligheyd zyner landgenooten hem kwynende nae het graf laet daelen."

In 1838 staat Inghels, voor het laatst, nog vermeld in de kunstenarenlijst van de Gentse *Wegwyzer*; op het adres Korte Zilverstraet geeft hij nog altijd "les- sen in het boetseeren en in de Teeken- en Bouwkunst". Vanaf de jaargang 1839 staat zijn naam niet meer in de *Wegwyzer*. Even later wordt hij opge- nomen in het "Hospice nr. 18" (een home voor bejaarden) van het Gentse Bijlokehospitaal, waar hij op 13 december 1842 om halfacht 's avonds zal overlijden, in de leeftijd van 85 jaren en 9 maanden. In zijn *Notices sur les sculpteurs...* besluit P. J. Goetghebuer zijn Inghels-biografie als volgt: "In- ghels was een klein kreupel manneken, van een spotagtig karakter, *altijd in twist* met de gonne die zijn gemeen talent ten proef stonden, welke hem alle agting deden verliezen, zoodanig dat hij gebrekkig zijn leven eijndigde in het Oudemannenhuis ten jare 1842."

"Altijd in twist!?" Enkele van de documenten (1797-1815) van de Nevelse kerkfabriek lijken die bewering inderdaad te staven.

Bronnen en literatuur

Bronnen

GENT, Rijksarchief, Oud Kerkarchief Nevele (inv. PAR212), nr. 23 (Werken van Inghels voor Nevele-Kerk, 1797-1815).

GENT, Universiteitsbibliotheek, *Gazette van Gend*, nr. 511 van 17 pluv. j. VII = 05.02.1799 (over sneeuwsculpturen); nrs. 817, 819 en 821 van 24 niv., 1 en 8 pluv. j. X of 1802 (idem); nrs. 1781 en 1785 van 15 en 22 januari 1829 (idem); nr. 3474 van 07.01.1838 (Inghels-biografie); Fonds Vliegende Bladen, VLBL HF-II, I.020.03 (ook over sneeuwsculpturen).

Literatuur

N. Cornelissen, *Factum ou Mémoire qui était destiné à être prononcé dans une affaire contentieuse, où il s'agissait de deux têtes, l'une en plâtre et l'autre en marbre*, Gent, F.J. Bogaert, Brumaire An XI - Novembre 1802, 95 pp.

P. J. Goetghebuer, *Notes sur les sculpteurs et architectes des Pays-Bas, 1831-1851*, Centr. Bibl. UGent, ms. G-6058, vol. 1, f° 63-64 (biografie) en vol. 3, f° xxxiv (Inghels, salons Gent 1802 & 1808).

F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van Nevele*, Arr. Gent, d. 5, 1864-1870, p. 77.

P. Claeys, Notes et Souvenirs LIII. Statues et groupes de neige, in *Flandre Libérale*, nr. 50 van 19.02.1901, p. 2.

O. Roelandts, *Beeldhouwer P. A. Verschaffelt 1710-1793*, Brussel, Paleis der Academiën, 1939, Verhandelingen, t. IV, afl. 4, pp. 39 (noot 1) en 93.

A. Janssens, *Nevele in oude postkaarten*, 1973 (ansichtkaart: Nevele-kerkin-terieur met Sint-Mauritius-basreliëf).

Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, dl. 12n/1, Turnhout, 1989, p. 202 (werk van Inghels in de kerk van Nevele), en dl. 15n, 1996, p. 187 (id. in Walburgakerk, Oudenaarde).

M. Van Den Heuvel & A. Janssens, *De dekenij Nevele. Een historische schets*, Aartrijke, Uitg. Decock, 1994, pp. 13 en 23.

P. Piron, *De Belgische beeldende kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*, Brussel, Art in Belgium, 1999, p. 722.

E. Benezit (ed. Jacq. Busse), *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs etc.*, Paris, Gründ, 1999, t. V, p. 128 (onder lemma Engels, Joseph François).

I. De Temmerman & K. De Wolf, *Het Kasteel van Leeuwergerm. Kleine Cultuurgids*, Gent, 2000, pp. 56 en 59.

Paul Huys, Drongen

LOUIS-AUGUSTE FREDERICQ UIT NEVELE IN NEGENTIENDE EEUW AL EPIDEMIOLOOG

In 2020 raakten we tegen wil en dank vertrouwd met een hele reeks Vlaamse virologen en epidemiologen. Zij spraken afwisselend empathisch en streng om ons uit de coronapandemie te loodsen.

Maar een arts afkomstig uit Nevele, was al in de eerste helft van de negentiende eeuw epidemioloog, toen het woord nog niet bestond. Deze jong overleden Louis-Auguste Fredericq had als geneesheer een groot interesseveld. Een van de zaken waar hij op focuste, was studiewerk en een praktische aanpak bij de bestrijding van zeer besmettelijke ziekten als cholera en tuberculose. De epidemies zorgden voor ravages bij de arme bevolking, vooral in de steden maar ook op het platteland.

De welstellende Marie Comparé (1791-1879) uit Nevele was de stammoe-der van de bekende families Fredericq, Loveling en Buysse die een belangrijke rol speelden in Vlaanderen op artistiek, wetenschappelijk en politiek gebied. Zij huwde achtereenvolgens met Jacques Fredericq, die van Franse afkomst was en Herman-Anton Loveling, met Duits/Nederlandse roots. In Engeland noemt men een dergelijke ruime familieclan, die generatie op generatie een opvallende invloed heeft, 'intellectual aristocracy'.

Marie had tien kinderen en we focussen hier dus op Louis-Auguste Fredericq. Hij werd geboren op 3 oktober 1815 en was na het vroege overlijden van zijn broer Eugène-Auguste (1814-1815) de oudste van de lange rij kinderen.

Na de dood van haar echtgenoot Jacques Fredericq in 1824, huwde Marie Comparé met de veel jongere Herman-Anton Loveling. Maar volgens bepaalde bronnen had deze weinig belangstelling voor zijn stiefkinderen, die dus door hem 'stiefmoederlijk' werden behandeld. Een hogere studie vond hij voor hen niet belangrijk. Zo probeerde hij Louis-Auguste op jonge leeftijd aan het werk te krijgen als de hulp van een bakker. Zijn broer César liet hij aan de slag gaan als leerjongen bij een timmerman om er het beroep van meubelmaker te leren.

De intelligente Louis Auguste kon volgens de auteur Guy Schrans de studie van landmeter uit de brand slepen. Dankzij een grote aanleg voor wiskunde kon hij zich op nog geen 18-jarige leeftijd in 1833 al officieel 'gezworen, geëxamineerde en gepatenteerde' landmeter noemen.¹

Maar hij had samen met zijn broer Cesar andere plannen. Beiden eisten het vaderlijk erfdeel op en besloten om samen voor geneesheer te studeren. Ze hadden geen middelbaar onderwijs kunnen volgen, maar via zelfstudie verwierven ze allebei een kennis in verschillende vakken, waaronder Latijn en Grieks. Met die basiskennis schreven ze zich in 1835 in aan de Gentse universiteit, waar ze effectief slaagden in hun opzet.²

Louis-Auguste werd achtereenvolgens op 25-jarige leeftijd met grote onderscheiding doctor in de geneeskunde (augustus 1840) en in de vroedkunde (september 1840). Twee jaar later werd hij nog eens doctor in de heelkunde, opnieuw met grote onderscheiding.³

Hij was ondertussen in Menen bedrijvig in een goedlopende dokterspraktijk en huwde er met Flora-Josephina (Flore) Mc Leod (1841) die van deze gemeente afkomstig was.⁴ Zij kregen twee kinderen: Albert en Marie. In 1847 verhuisde het gezin naar Kortrijk. Bovenop zijn praktijk werd hij in Kortrijk hoofdgeneesheer van het ouderlingengesticht.

Virginie Loveling over haar halfbroer

Dat Louis-Auguste op jonge leeftijd zijn eigen weg was gegaan, betekende zeker niet dat het tot een breuk met de familie was gekomen. Integendeel hij kwam regelmatig op bezoek in Nevele. Een van de verste herinneringen van Virginie Loveling, zijn 21 jaar jongere stiefzus, gaat precies over haar

¹ Op 31 maart 1833 vermeldde de 'Gazette van Gent' zijn naam bij de afgestudeerde landmeters.

² Broer Cesar werd in 1846 doctor in de geneeskunde en de heelkunde.

³ De beide broers zullen er les hebben gekregen van Jozef Kluyskens, een autoriteit op het vlak van geneeskunde en rector van de universiteit. Zijn zoon Auguste vestigde zich in Landegem en werd ook daar stamvader van een opvallende familie, waarvan bepaalde telgen een belangrijke rol speelden als geneesheer, academicus en politicus.

⁴ Zij was verre familie van Aimé Mc Leod, die was gehuwd met haar schoonzus Sophie Fredericq.

oudste broer. "Alzo herinner ik mij hoe August, die reeds als dokter te Menen in West-Vlaanderen geplaatst was, telkens als hij overkwam, Rosalie, die aan slapeloosheid leed, uit haar bed kwam halen en beneden droeg." Een andere herinnering was dat zij op zijn schoot moest gaan zitten en haar kwaad opbiechten: "Ik kreeg toen één cent".

Ondanks de drukte als praktiserend arts werd Louis-Auguste op andere terreinen actief. Hij was medestichter en actief lid van de Société Médicale d'Emulation de la Flandre Occidentale, die zetelde in Roeselare. Uit de Annales van de vereniging blijkt dat Fredericq een mening had over een hele waaier aan ziekteverschijnselen.

Hij werd vanaf 1852 directeur en enige redacteur van het medische tijdschrift 'L'Observateur, journal des sciences medicales', dat hij mee had gesticht in 1851. Op de frontpagina stond dat men op een gebruiksvriendelijke, heldere en eenvoudige manier geneeskunde wou beschrijven. De samengestelde afleveringen tellen voor de jaren 1851, 1852 en 1853 respectievelijk 239, 387 en 275 pagina's. Auteur dr. José Van Laere stelt zich terecht de vraag hoe Louis-Auguste dit kon bolwerken met zijn drukke dokterspraktijk.

Onderzoek over Cholera Morbus

Hij schreef in de bovengenoemde Annales in 1848 een belangrijke studie over de Indische Cholera Morbus, een infectieziekte, waar ons land toen al enkele jaren door getroffen was en men amper iets over wist.⁵ De ene epidemie bleef de andere opvolgen van 1832 tot 1892, tot zesmaal toe.

In 1845-47 was Vlaanderen uitgeput door een vreselijke hongersnood, die het gevolg was van de aardappelpest. Bovendien had tyfus al toegeslagen. De broers artsen Louis-Auguste en Cesar zaten zoals zoveel geneesheren met de handen in het haar toen in 1849 opnieuw een cholera-epidemie toesloeg.

De ziekte sloeg toch vooral toe in de armere stadswijken. Zijn broer Cesar werd er als dokter van de armen in Gent sterk mee geconfronteerd. Louis-

⁵ L.-A. Fredericq, *Etudes sur le Choléra Morbus Indien*, Annales, Société Médicale d'Emulation de la Flandre Occidentale, 1849.

Auguste deed niet alleen studiewerk, maar zocht heel zijn (korte) leven onverdrotten naar nieuwe medicijnen tegen cholera.

*De cholera sloeg in de 19de eeuw in Vlaanderen toe op het platteland, maar nog meer in de dichtbevolkte arbeiderswijken. Beluiken zoals hier in Gent waren zeer kwetsbaar.
(Foto Industriemuseum)*

Uiteindelijk leerde men door voortschrijdend inzicht dat de ziekte het best kon worden bestreden door een betere hygiëne, maar dat was niet vanzelfsprekend in bijvoorbeeld de Gentse beluiken waar een arme en talrijke arbeidersbevolking dicht op elkaar hokte. Besmet water was de grote boosdoener. De overheid startte, gedwongen door de ernst van de ziektes, in de loop van de negentiende eeuw met het dempen van vervuilde stadswallen, beken en rivieren en het aanleggen van rioleringen.

Uitvinder van het gebruik van watten bij fractures

Het gebruik van watten in de verbanden bij breuken wordt als uitvinding toegeschreven aan de bekende arts en hoogleraar Adolphe Burggraeve in 1850. Maar het was wel degelijk Louis-Auguste die al in 1847 in een artikel pleitte voor het gebruik van watten. Voordien gebruikte men enkel linnen zwachtels, maar hij constateerde dat watten veel beter schokken kon opvangen en dus een sneller en beter genezingsproces genereerden.

Fredericq's sign

Fredericq was ook actief bij het bestrijden van een andere moordende en besmettelijke infectieziekte, tuberculose. Hij raakte internationaal bekend door de zgn. Fredericq's sign, die nog altijd wordt vermeld in wetenschappelijke standaardwerken.

Het gaat om de aanwezigheid van een rode streep op het tandvlees die kan wijzen op tuberculose of een andere longziekte.

Louis-Auguste had nog meer pijlen op zijn boog. Hij voerde via zijn tijdschrift *L'Observateur* een debat met Adolphe Burggraeve over de keizersnede en de kraamkoorts. Louis-Auguste verdedigde de stelling dat het intreden van de kraamkoorts te maken had met de ontregeling van het zenuwstelsel van de baarmoeder.

Tenslotte probeerde hij in hetzelfde blad de positie van de artsen te verbeteren door te pleiten voor een kas voor sociale voorzorg en een geneesherenvereniging die de rechten van het beroep zou verdedigen. Verder brak hij een lans voor de oprichting van een tuchtraad zodat hij een pleitbezorger was voor wat nadien de Orde der Geneesheren zou worden.

Louis-Auguste overleed vrij onverwacht in 1853, op amper 38-jarige leeftijd. Hij was om een onbekende reden op zijn achterhoofd gevallen en overleed drie dagen later aan een ernstige posttraumatische hersenbeschadiging, met zeer pijnlijke symptomen als bloedverlies uit de neus, oren en mond, verwardheid, gejaagdheid en stuipen.

Zijn broer Cesar werd voogd van de beide kinderen. Zoon Albert Fredericq (1847-1911) werd advocaat en provincieraadslid en was als nationaal ondervoorzitter van het Willemsfonds uitgesproken Vlaamsgezind. Zijn zus Marie (1848-1928) huwde met Augustin Deltour uit Rollegem (nu deelgemeente van Kortrijk). Weduwe Flore Mc Leod bleef in de Kasteelstraat in Kortrijk wonen en overleed op 25 december 1886.

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Leerne

Bronnen

Annales de la société médicale d'émulation de la Flandre Occidentale, Roeselare, delen 1 (1847) en 2 en 2 (1852/1853).

F. Ashley White, *Physical Signs in Medicine and Surgery: An Atlas of Rare, Lost and Forgotten Physical*, 2009, blz. 102.

E. C. Coppens, *Paul Fredericq*, Liberaal archief, Gent, 1990.

B. D'hondt, *Van Andriesschool tot Zondernaamstraat. Gids door 150 jaar liberaal leven te Gent*, Liberaal Archief/Snoeck, Gent 2014, p. 143-145.

V. Loveling, *Herinneringen*, Vlaamse Pocket nr. 219, Heideland, Hasselt, 1967.

G. Schrans, *Fredericq & Co, een geslacht in licht en schaduw*, Snoeck, Gent, 2014.

J. Van Laere, *Kortrijkse Asklepiaden*, Lannoo, Tielt, 1985.

KERKJE VAN BACHTE KRIJGT MAKE-OVER VIA RESTAURATIE

In 2020 wordt de Sint-Petrus- en Pauluskerk van Bachte gerestaureerd. Bachte vormt met Sint-Maria-Leerne sinds 1823 de Deinse deelgemeente Bachte-Maria-Leerne. Maar Bachte zelf met zijn ca. 750 inwoners en 400 residents in het Dienstverleningscentrum Heilig Hart wordt door sommigen al eens de achttiende deelgemeente van Deinze genoemd.¹

Het kleine kerkje van Bachte lokt door zijn idyllische en afgesloten ligging aan een doodlopende weg en vlakbij een Leiearm nog steeds gegadigden voor huwelijken, doopsels, intieme begrafenissen. Af en toe wordt er een klein concert georganiseerd. Ook het DVC Heilig Hart en de aansluitende school voor bijzonder onderwijs Ter Leie zijn gebruikers. De waardevolle site eromheen werd jammer genoeg grotendeels afgebroken en vervangen door huizen in een neo-historische stijl.

Renovatiewerken tot einde 2020

Na een inspectierapport van de Monumentenwacht Oost-Vlaanderen in 2008 werd aan de kerkraad het advies gegeven een renovatiedossier op te starten.

Architect Patrick Feys stelde een dossier op, dat in 2011 werd ingediend bij de Vlaamse overheid, met als doel de toestemming te bekomen voor restauratiewerken en vooral om een toelage te krijgen. De molens van de overheid malen langzaam maar zeker. Pas in februari 2019 werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed de definitieve premie goedgekeurd. Het aandeel van de kerkfabriek wordt gefinancierd door het stadsbestuur Deinze. De renovatiewerken zullen eind 2020 voltooid zijn, waarna het gebouw weer in gebruik kan worden genomen.

Frans Neirinck van de parochiale werkgroep verklaarde op 20 november 2019 in het Nieuwsblad: "Het kerkje is inderdaad dringend aan renovatie toe. Alle houten bekleding van het torentje is rot, de schaliën van het dak

¹ Voor meer info over Bachte verwijzen we naar 'Bachte in oude foto's' een integraal tijdschriftnummer van Het Land van Nevele over het dorp, uitgegeven in september 2000.

dienen vervangen te worden. De buitengevel wordt, waar nodig, uitgeslepen en opnieuw gevoegd, alle elektrische leidingen worden vernieuwd, wat ook het geval is voor de bliksemafleiding. Bovendien worden de nodige beveiligingswerken uitgevoerd. Binnenin is er een asbestplint die verwijderd wordt, de kerk wordt opnieuw geschilderd. Het houten hoofdaltaar en de zijaltaren vertonen wormaantasting. Voor een goede instandhouding dienen deze zeker ook behandeld te worden."

De restauratiewerken werden uitgevoerd door de firma P. Nijs uit Deinze, met als merknaam NDS nv.

Bachte 1627. Uit Grenskaart van de kasselrij Kortrijk en de Oudburg door Loys de Bersaques (collectie STAM).

Foto Lothar Graumann, archief Erfgoedcentrum Het Land van Nevele.

Romaanse kerk ontstond vlakbij middeleeuws kruispunt van belangrijke wegen

Het gebouw een romaanse kerk noemen, is een beetje overdreven. Toch zijn er wel degelijk romaanse restanten onderaan de buitenmuren overgebleven. Het is vrijwel zeker dat de kerk in de kern teruggaat tot minstens de 11de en 12de eeuw. Het ging toen om een klein eenbeukig kerkje, met een rechthoekig koor. Er is veel kans dat er voordien al een houten kerkje stond, maar daar zijn geen bronnen over bekend. De parochie wordt vermeld in een lijst uit 1330 van het bisdom Doornik.

In die tijd liep vlak bij de kerk wat men een middeleeuwse snelweg zou kunnen noemen, een drukke verbinding via paard en/of kar of te voet tussen Antwerpen en Ieper. De handelsweg was tegelijk een belangrijke bedevaart-route en de vele kapellen (bv. in de Izegemstraat Zeveren/Vinkt) zouden daar nog naar kunnen verwijzen. Er stonden op de route ook een aantal herbergen, zoals de Kogge in Bachte zelf als de Het Leeuwken en de Spaanse Kauwe in Zeveren. Deze Ieperse heerweg of Ieperse boterweg gaf eveneens verbinding naar andere belangrijke plaatsen in Frans-Vlaanderen of naar de kuststeden. De weg kruiste ter hoogte van Bachte de kronkelende weg langs de Leievallei van Gent naar Kortrijk. Het is daarom verrassend dat het dorp Bachte aan een dergelijk belangrijk kruispunt zo klein is gebleven.

Verbouwing in gotische stijl (15de eeuw)

Het kleine gehucht kreeg dus wel een kerkje in Doornikse kalksteen. Maar de verbouwings- en uitbreidingswerken in verschillende eeuwen zouden het romaanse karakter van het gebouw fors doen afnemen. In de vijftiende eeuw kwam er blijkbaar een eerste ingreep, waarbij het romaanse koor werd gesloopt en vervangen door de huidige vijfzijdige bakstenen versie in gotische stijl met een driezijdige absis (halfronde of veelhoekige nisvormige ruimte).

Bakstenen muren (18de eeuw)

Hoewel romaanse kerken de eeuwen kunnen trotseren, koos men er in onze streek voor om nagenoeg overal de voor de eredienst te kleine en te weinig functionele gebouwen af te breken en te vervangen door bakstenen gebouwen. In Bachte bleef vrij uitzonderlijk een gedeelte behouden. Het gaat om

het onderste deel van de muur tot een hoogte van ongeveer 2,6 meter. De onregelmatig Doornikse kalksteen is nog zeer goed te herkennen. Daardoor is het romaanse karakter van het gebouw niet volledig verdwenen.

Dat het kerkje in Bachte niet volledig werd gesloopt heeft mogelijk te maken met de zeer geringe bevolking, zeker in de 17de eeuw. In zijn geschiedenis van de parochie heeft Frans Neirinck het over amper vier families in het begin van de jaren 1600 en dat zou de volgende paar eeuwen maar zeer geleidelijk aan stijgen. In 1710 is er sprake van vijf huizen. Niet alleen Bachte als dorp hing toen aan een zijden draadje, ook de kerk dreigde te verdwijnen. De Spaanse bezetters hadden in 1604 plannen om van de kerk en het kerkhof een fort te maken tegen de raids van de protestantse vrijbuiters uit Nederland. Maar die plannen gingen niet door.

Uiteindelijk zou de bevolking toch wat stijgen en vooral toen het gehucht Rekkelinghe werd toegevoegd aan de parochie, kreeg de pastoor wat meer mensen in zijn kerk. In ieder geval ontstond er een hernieuwde ambitie om de kerk te verbouwen. Er kwamen in de 18de eeuw bakstenen muren boven de Doornikse stenen, met nieuwe ramen. De sacristie dateert van 1857.

Kerk vergroot op initiatief van pastoor Dutry

*Pastoor Dutry
(Collectie Christiane Tant)*

De passage van de legendarische pastoor Emmanuel Dutry van 1898 tot 1926 resulteerde niet alleen in de bouw van een aantal huisjes, een pastorie en een school. Ook de kerk zelf werd groter, voor een parochie die pas in 1898 haar onafhankelijkheid terug had verworven. Het ontwerp van architect Hendrik Geirnaart voorzag het slopen van de romaanse westgevel en het verlengen van noordelijke en zuidelijke muur met twee traveeën. Spitsboogramen naar gotische model vervingen de 18de-eeuwse ramen en het klokkentorentje boven de bakstenen westgevel werd verplaatst.

*Bachtekerk rond 1960.
(Foto drukkerij Lambert - collectie Christian Tant)*

Restauratieproject in 1976

Op 28 maart 1974 verscheen het koninklijk besluit waarbij de kerk als beschermd monument werd erkend. Dit is van belang om bij restauratiewerken premies te ontvangen. Op die manier werd een ambitie van pastoor Omer De Smet waargemaakt, die nu kon starten met restauratiewerken.

Het architectenbureau Bressers tekende op initiatief van dezelfde pastoor De Smet en de kerkraad een omvangrijke restauratie uit, die in de periode 1976-'78 plaatsvond. Het ging onder meer om de installatie van een kleine carillon, vernieuwing van het dak, aanpassingswerken aan het tochtportaal en doksaal en het herschilderen van de binnenzijde. Een Latijnse gedenksteen in het interieur van het kerschip brengt deze werken in herinnering.

Beschrijving gebouw

Het gebouw is ingeplant op de linker Leieoever, op een hoger gelegen buitenbochtzijde met ten oosten en ten zuiden grasperken in plaats van het vroegere kerkhof.

Het eenbeukig zaalkerkje omvat vijf traveeën met een iets smaller koor van twee traveeën en driezijdige sluiting.

Koor met gedichte spitsboogvensters in zandstenen omlijsting, onder waterlijstje, onderaan verbonden door een omlopend kordon. Tegen de zuidzijde aanleunende sacristie met rondboognis met calvarie aan de westzijde. Vlakbij de calvarie is een verweerd gedenksteentje voor de oorlogsslachtoffers in de muur ingewerkt.

De muren zijn opgetrokken in zandsteen en baksteen met een afdekkend leien zadeldak. Er is een haast blinde westelijke puntgevel met spitsboogvormig portaaltje met geprofileerde rechtstanden en getoogde deur. Daarboven zit een vierkant lichtgat. De geveltop is versierd met een deels overkragend zeshoekig klokkentorentje op zandstenen kraagsteen.

Verankerde noord- en zuidgevel met duidelijke bouwnaad en bij de koormuur, hoger opklimmend metselwerk van Doornikse steen. Doorbreking met spitsboogvensters (vierde noordelijke travee gedicht) met tracering naar gotisch patroon. Sporen van gedicht rondboogdeurtje in noordzijde.

De binnenzijde heeft een eenvoudig bepleisterd en beschilderd korfboogvormig tongewelf in een beige kleur. De vlakke gordelbogen rusten op consoles. Dergelijke consoles zijn vooruitspringende stenen in een muur gebruikt om gewicht te kunnen dragen van balken, gewelfribben, kroonlijsten en balkons. Deze stenen worden kraagstenen genoemd.

Er is een omlopende geprofileerde architraaf of een onderste dragende balk in het hoofdgestel.

Het koor heeft een rondboogvormig gewelf met blauw en geel afgelijnde gordelbogen, in de driezijdige apsis (halfronde, of veelhoekige, nisvormige ruimte) aanzettend op consoles. De sacristie heeft een gelijkaardige overwelling.

Interieur²

Zoals de meeste Vlaamse kerken, werd het interieur verwoest tijdens de beeldenstorm van 1566. Alles is dan ook van een latere datum, behalve de doopvont. Het hoofdaltaar omvat een portiekaltaar in rococostijl met schilderij van de Heilige Petrus met gemarmerd hout uit de tweede helft van de 18de eeuw. Het schilderij met de H. Petrus is van hoogstaande kwaliteit. Op dit olieverfschilderij op doek is te zien hoe Petrus de sleutels heeft ontvangen. Volgens de katholieke leer is Petrus diegene die de toegang tot het paradijs verschaft.

Dit kunstwerk dateert uit de eerste helft van de 19de eeuw en werd geschilderd door de Gentse kunstenaar Filips Karel Marissal. Hij heeft een beperkt oeuvre, maar was niet van de minste. De gedreven man stond eveneens aan de wieg van de Gentse Academie voor Schone Kunsten.

In het noordelijke zijaltaar bevindt zich een portiekaltaar van Onze-Lieve-Vrouw met gemarmerd hout uit de 18de eeuw. Het zuidelijk zijaltaar is gewijd aan Heilig Hart van Jezus met geschilderd hout uit de 18de eeuw. Het zuidelijke zijaltaar was vroeger hoogstwaarschijnlijk aan de H. Anna opgedragen. Haar naam is immers verwerkt in de bekroning van het altaar.

² De Erfgoedcel Leie Schelde heeft onder leiding van Manuel Van den Abeele een inventaris gemaakt van het interieur van de kerk.

Een ander interessant kunstwerk is het 18de-eeuwse olieverfschilderij op doek van de hand van een anonieme meester. Het schilderij toont God de Vader die het dode lichaam van Christus ondersteunt. Christus wordt geflankeerd door twee engelen met de Passiewerktuigen. In de ene bron krijgt dit werk de titel 'Afdoening van het kruis', in de andere 'De nood Gods'. Het wapenschild van de familie della Faille is duidelijk op het werk aangebracht. Niet toevallig. Deze familie bewoonde het nabijgelegen kasteel Ooidonk toen dit schilderij werd vervaardigd.

In één van de kerkramen is - klein en niet opvallend - het wapenschild van de familie t'Kint de Roodenbeke weergegeven. Deze familie is de huidige eigenaar van het domein Ooidonk. Het toont aan dat het kleine kerkje van Bachte toch ook een band had met deze kasteelbewoners.

Verder staan er nog een preekstoel van circa 1800 en een biechtstoel uit 1796 in de kerk opgesteld. De preekstoel is versierd met medaillons. Daarin zien we de bustes van de H. Petrus en de H. Magdalena. De biechtstoel heeft een medaillon met daarin een afbeelding van Christus als Goede Herder. Zowel de, biechtstoel als de preekstoel werden vervaardigd door Jan Intbroeck, een bekwaam ambachtsman uit Deinze.

Het koorgestoelte draagt op de kroonlijst 1666. Dit meubelstuk is versierd met schelpmotieven, engelenkopjes, vruchten en saterkoppen. Het is een treffend voorbeeld van Vlaamse renaissance.

De hardstenen voet, zuil en het bekken van de doopvont stammen uit de 16de eeuw en zijn vervaardigd in laatgotische stijl. Het koperen deksel is jonger. Dit dateert uit de 18de eeuw.

Het Bachtense kerkje heeft geen uitgebreide collectie zilverwerk, maar er zitten wel mooie stukken tussen. Bij de meest waardevolle objecten horen twee ampulla (kannetjes voor water en wijn) uit 1781. Deze werden gemaakt door de Gentse zilversmid Petrus Josephus Dupret.

Tot slot zijn de karaktervolle 17de- en 18de eeuwse grafstenen vermeldenswaardig. Ze zijn te vinden in het koor en de buitenmuren van de sacristie.

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Leerne
Manuel Van den Abeele, Nazareth

Geraadpleegd

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Parochiekerk Sint-Petrus en Paulus [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38089>.

C. Bogaert & K. Lanclus, *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Gent, Kantons Deinze - Nazareth*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Brussel – Turnhout, 1991.

N. Kerckhaert, *Kroniek van Bachte-Maria-Lerne*, Bachte-Maria-Lerne, 1973.

Inventaris interieur kerk Bachte: www.erfgoedinzicht.be.

E. Lefevre, *Sint-Petrus- en Pauluskerkje van Bachte staat in de steigers*, Het Nieuwsblad online, 20 november 2019.

F. Neirinck, *Geschiedenis van de St.-Petrus- en Paulusparochie te Bachte*, uitgave in eigen beheer, 1998.

A. Status, *Kerk van Bachte staat tot eind 2020 in de steigers*, Het Laatste Nieuws, 17 november 2019.

NIEUW LEVEN VOOR VERDWEENEN LINDE BIJ REKKELINGEWIJK IN BACHTE

Enkele jaren geleden stond op het kruispunt van de Rekkelingse met de Leernsesteenweg in Bachte een mooie linde¹.

Deze boom had zijn plek op een eilandje op het kruispunt. Bomen, vaak zijn het linden, komen wel vaker voor op kruispunten. Het was een traditie om de kruising van twee (of meer) wegen zo te markeren.

De boom verdween na een windvlaag

Niet toevallig ging de fysieke toestand van de linde achteruit na de aanleg van het nieuwe fietspad, wat wellicht fatale wortelschade veroorzaakt heeft door het uitgraven van de nieuwe wegkoffer. De oude boom was al wat hol, maar daar kunnen linden op zich wel tegen. Een sterke wind heeft de boom definitief geveld. Hoe oud deze linde was is moeilijk te zeggen. De jaarringen konden omwille van de holte niet meer geteld worden. Door het specifieke snoei-beheer als kandelaber (zie verder) kunnen bomen met een bescheiden omtrek veel ouder zijn dan ze op het eerste gezicht lijken².

Restauratie van een linde

Al snel ontstond via de Erfgoedraad de intentie om de linde te herstellen. Langs de Leernsesteenweg komen nog andere linden met erfgoedwaarde, zoals de 'Grote Linde' of 'Gheraerdsboom'³ in Sint-Martens-Leerne. Het is belangrijk om de traditie van linden langs deze steenweg in stand te houden. Daarom is het belangrijk dat op deze plek een nieuwe linde komt. Dit kan op verschillende manieren. De eerste optie was om een ent van de oude stobbe, die toen nog bewaard was, te nemen. Een ent is een vermeerderingstechniek waarbij het oude genetische materiaal van de boom op een onderstam (van dezelfde soort of een soort die 'familie' is) wordt vastge-maakt. Nadien vergroeien deze met elkaar. Het resultaat is een boom die

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300198>

² K. Smets & P. Van den Bremt, Ongewoon wonderlijke bomen bij de Onze-Lieve-Vrouw ter Koortskapel in Sint-Katelijne-Waver, in: *M&L*, 2016, 35/1

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/130861>

genetisch identiek is aan de moederboom. Er bestaan verschillende enttechnieken. Dit wordt vaak gebruikt in de boom- en sierteelt. De enten van de Rekkelingelinde mislukten echter, en kort nadien verdween de stobbe van de boom zodat nieuwe enten nemen niet meer mogelijk was.

*Vroegere gekandelaarde linde.
(Bron: Onroerend Erfgoed)*

Lindebomen hebben een zeer sterk wortelgestel

Linde heeft de eigenschap om terug uit te lopen op een oud wortelgestel, dat hier gelukkig deels bewaard bleef. Doordat ze gemakkelijk regenereren uit een bijna eindeloos verder levend oude wortel kunnen linden op die manier erg oud worden, ook al is de stam dan jonger. Vrijwilligers van de Erfgoedraad selecteerden dit voorjaar enkele jonge-scheuten-met-potentie. Deze blijven staan om verder te kunnen groeien. Over enkele jaren wordt de beste telg gekozen om tot een nieuwe boom te kunnen uitgroeien.

*Groeiplek voor de nieuwe linde.
(Foto: Nele Vanmaele)*

Bewaren van het genetisch materiaal

Doordat het oude wortelgestel in gebruik blijft, wordt het genetisch materiaal van de oude linde bewaard. Dit is belangrijk omdat Vlaanderen een traditie heeft van linden in erfgoedcontexten, zoals dreven, kapelbomen,... Het genetisch materiaal dat vandaag bij de courante boomkwekerijen te vinden is, heeft vaak een buitenlandse oorsprong en is genetisch veel minder variabel. De oude erfgoedklonen zijn beter ziektebestendig, een bijkomend voordeel in tijden waar bomen om verschillende redenen sterk onder druk staan. Nieuwe aanplantingen beperken tot wat boomkwekers gewoonlijk

aanbieden, is een verlies aan erfgoedwaarde en aan de biodiversiteit⁴. Door een jonge scheut uit het oude wortelgestel te laten opgroeien, bewaren we het genetisch materiaal.

*Eén van de jonge twijgen die mogelijk kan uitgroeien tot de nieuwe linde.
(Foto: Noël Deloof)*

⁴ A. Vanden Broeck, K. Cox, I. Melosik, B. Maes en K. Smets, Genetic diversity loss and homogenization in urban trees: the case of *Tilia x europaea* in Belgium and the Netherlands, in: *Biodiversity and Conservation*, 2017.

Entenproject

Het 'bergen' van dit genetisch archief is niet eenvoudig. Het is immers niet wenselijk om te wachten tot de boom weg is om aan de vervanging te werken. Het opkweken van een boom is immers werk van jaren. Om hier aan een oplossing te werken, startte de provincie Oost-Vlaanderen recent met een entenproject voor erfgoedbomen⁵. De werking van het erfgoeddepot, gewoonlijk op archeologie gericht, is uitgebreid met een groene afdeling. Afgelopen winter zijn de eerste enten verzameld. Later krijgen de jonge bomen een definitieve plantplek. Hiervoor werkt men samen met o.a. de Regionale Landschappen, om zo goede toekomstlocatie met een zekere erfgoedcontext te zoeken. Van de Gheraerdslinde zullen volgende winter enten genomen worden. Eerder was dit nog niet mogelijk omdat de boom diende te herstellen na boomverzorging. Hierbij werd de standplaats verbeterd door de bodem te ontharden. De boomkruin werd hierbij ook voorzichtig teruggezet. Nu is de veteraanboom goed aan het herstellen, hopelijk strooit de droogte geen roet in het eten!

Een nieuwe boom in een oude traditie

Nog vele jaren geduld, en het groene erfgoed aan de Rekkelinghe is hersteld. Het begeleiden van de nieuwe boom tot iets van betekenis zal de nodige tijd vragen, want bomen groeien niet snel. De oude boom was een gekandelarde linde. Dat is een boom waarvan alle gesteltakken op een bepaalde lengte worden afgezet en die hierop opnieuw uitlopen. Het is een oude beheersvorm voor o.a. linde en plataan. De nakomeling krijgt zo goed mogelijk terug deze vorm. Zo staat hier op een dag, in een verre toekomst, terug een volwaardige veteraan.

Nele Vanmaele, Petegem-aan-de-Leie

⁵ L. Lombaert & S. Vandecatsye, Reïncarnatie van de Vollander? In: *M&L*, 2020, 39/2.

DE VIER PASTORIEËN OF *PRIESTERAGES VAN VOSSELARE (1512-2000)*¹

Tussen 1512 en 2000 woonden de pastoors van Vosselare vier keer in een andere pastorie. Aan de hand van historische documenten volgen we de geschiedenis van elk van deze *priesterages*.

Wat is een priesterage?

In alle oude Vosselaarse teksten wordt het huis van de pastoor *priesterage* (of een variant ervan) genoemd. Dit woord komt uit het Oudfrans *presterage* ‘priesterschap’ dat onder invloed van het Nederlands *priester* werd omgevormd tot *priesterage*. De benamingen *pastorie* of *pastorij* zijn van jongere datum en duiken in 1624 voor het eerst op in Vosselare².

De pastoor en zijn pastorie

Op elke parochie stond een *pastor proprietarius* of een *deservitor* in voor de zielenzorg. Beiden beoefenden dezelfde functie, alleen was de eerste eigenaar van zijn *beneficie* of bediening en de tweede niet. Vanaf de stichting van de parochie Vosselare in of voor 1087 werd de kerk bediend door een monnik van de abdij Drongen die er door zijn abt benoemd werd. Hij was pastoor (*proprietarius*), resideerde in Nevele, bediende (*deservitor*) de kerken van Landegem en Vosselare en woonde dus niet constant in deze laatste parochies. De reden waarom een pastoor niet ter plaatse woonde in een parochie, zoals in Vosselare, kan zijn dat het inkomen van de parochie te laag was om een pastoor te onderhouden. Ook de nabijheid van twee kerken zoals die van Nevele en Vosselare pleiten voor het samengaan. De bouw van een pastorie en de materiële uitrusting van de kerk werd dan door meer

¹ In eerdere publicaties heb ik een korte geschiedenis geschreven van de pastorie van Vosselare. Nu nieuwe en meer bronnen aan het licht zijn gekomen, blijken die vroegere gegevens onvolledig of onjuist, zie: Bijdragen tot de geschiedenis van Vosselare, in *Het Land van Nevele*, jg. 43 (2012), afl. 3, p. 134 en Nevele in oude kaarten, in *Het Land van Nevele*, jg. 44 (2013), afl. 4, p. 73.

² RAG, baronie Nevele, nr. 1642, 55v.

dan één parochie bekostigd.³

Alle pastoors die tussen 1585 en 1625 de kerk van Vosselare bedienden, woonden vast in de *priesterage* van Nevele. Pas vanaf 1625 had Vosselare zijn eigen pastoor⁴.

Ligging van de landelijke pastorieën in het Nevelse

Hansbeke

De oudste verwijzing naar een pastorie in Hansbeke dateert van 1543⁵. In 1624 werd op de oude *priesterage* ten zuiden van de kerk een nieuwe steenen woning gebouwd. De pastorie van Hansbeke lag dus naast de kerk en het kerkhof.

Landegem

De *priesterage* werd voor het eerst vermeld in 1450 en lag rechtover de kerk, bij het kerkhof⁶. Het was een *behuysde hofstede groot iiijC roeden ofte daerontrent* met een *hof lochtijnck ende bogaert*. De monniken van de abdij Drongen waren bedienaars van de kerk van Landegem en één van die monniken woonde in deze *priesterage*.

Meigem

In 1627 worden we in het verslag van bisschop Triest voor de eerste keer ingelicht over de pastorie. Het was een degelijk gebouw, maar ongerieflijk en ver van de kerk gelegen⁷. Ook in 1640 en 1649 herhaalde de bisschop zijn opmerking dat de pastorie ver van de kerk gelegen was. In 1640 stond ze op instorten maar in 1650 was het huis goed ingericht, de tuin goed onderhouden en het erf was met grachten omwald. Het hoeft ons niet te verbazen dat bisschop Triest veel aandacht schonk aan de tuin van de pastorie. Hij was zelf een groot liefhebber van bloemen en planten en zag graag dat aan de pastorie een verzorgde tuin verbonden was. Tuinieren was bovendien een

³ H. Vervaeke, Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657), in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), afl. 3-4; p. 167 e.v.

⁴ F. Michem, De pastoors van het Land van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 4 (1973), afl. 4, p. 189.

⁵ SAG, 330/61, 12v.

⁶ RAG, baronie Nevele, nr. 59, 19r.

⁷ Nu Pijlestraat 5 in Meigem.

middel om de pastoor af te houden van andere, minder stichtende bezigheden.⁸ Blijkens het landboek van 1670 was de pastorie een omwalde hofstede.

Merendree

Op ongeveer een halve kilometer van de kerk lag langs de huidige Heilige Geeststraat een kleine omwalde hoeve die sedert *immemoriale* tijden de woonplaats was van de pastoor van Merendree. Via de pastorijswegel begaf de pastoor zich dagelijks naar zijn kerk.⁹

Nevele

Drie Premonstratenzermunniken van de abdij Drongen verzorgden als buitenheren de kerkdiensten in Nevele¹⁰. Deze monniken of *munken* woonden op een omwalde hoeve die geheel logisch Hof ter Munken werd genoemd en een kleine kilometer ten oosten van de kerk van Nevele lag. Nu staat op die plaats het OCMW-rusthuis Ter Leenen in de Graaf van Hoornestraat. Dit *priesteragegoed* bestond in 1639 uit een *huus ofte opperhof metten wallen syngelen ende grachten metg. tpleyn voor het hof*¹¹.

Poesele

In het landboek van 1587 van Poesele is er sprake van een omwald *stuck lants genaempt de oude priesterage*¹². Deze oudste pastorie van Poesele paalde ten westen aan Lotenhulle en lag ongeveer anderhalve kilometer verwijderd van de kerk van Poesele¹³.

De *priesterages* van Merendree, Meigem, Nevele en Poesele lagen aanvankelijk ver van de kerk, en dat was ook zo met de pastorie van Vosselare. Dat

⁸ J. Luyssaert, Het kerkelijk leven te Meigem volgens de visitatieverslagen van bisschop Triest (1632-1654), in *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 2, p. 119-120.

⁹ L. Neyt, Gerolfsval en de oude 'priesterage' te Merendree, in *Het Land van Nevele*, jg. 20 (1989), afl. 1, p. 3.

¹⁰ J. Decavele, J. De Maeyer, P. Quaghebeur, P. Trio, *De oude abdij van Drongen. Elf eeuwen geschiedenis*, Leuven, 2006, p. 54 en 66-67.

¹¹ RAG, baronie Nevele, nr. 28, § 94.

¹² A. Bollaert en J. Luyssaert, Perceelsreconstructie van Poesele in de 17de eeuw met toponymie van de 15de eeuw tot heden, in *Het Land van Nevele*, jg. 12 (1981), afl. 2-3, p. 116.

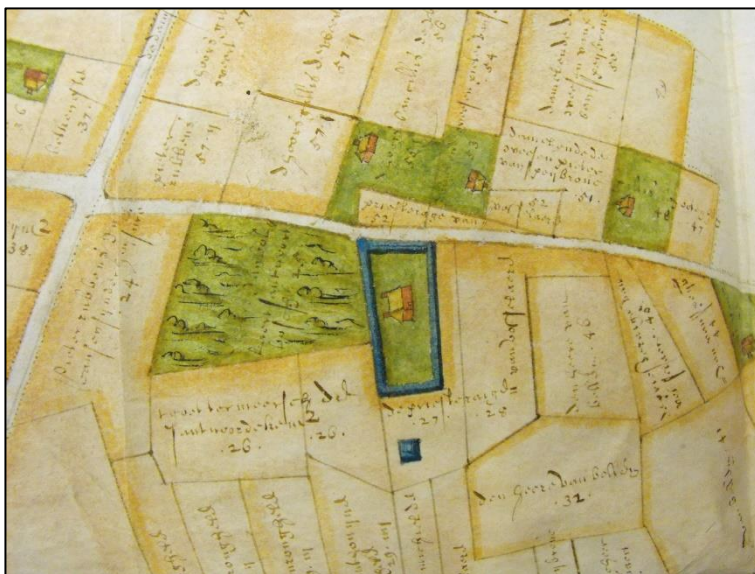
¹³ Met dank aan André Bollaert voor deze mededeling.

pastorieën ver van de kerk lagen, heeft zo zijn reden. De parochiepriester kon soms moeilijk overleven met de tiende die hem toegekend was, met de omhalingen tijdens de diensten en met de vergoedingen bij doopsel, huwelijk en overlijden van zijn parochianen.

In de 16de, 17de en zelfs in de 18de eeuw bezat hij vaak een hoeve en akkerland dat hij zelf bewerkte of liet bewerken.

De priesterages van Vosselare

De oudst geattesteerde priesterage tot 1538 langs de Oude Hofstraat¹⁴.

Afbeelding van de pastorie langs de Oude Hofstraat (nu Lagestraat nr. 16).

Op deze plaats stond tot 1538 de oudste pastorie.

Hier werd omstreeks 1630 een nieuwe priesterage opgetrokken.

(Detail uit de kaart van Vosselare van 1644).

¹⁴ Deze straat heet nu Lagestraat en mag niet verward worden met de huidige Oudehofstraat, de naam van een verkaveling gelegen tussen Vosselaredorp en de Damstraat.

In het leenboek van 1560, waarin oudere stukken zijn gekopieerd, wordt een perceel grond in 1512 als volgt gelokaliseerd: *de priesterage ligghende oest ende vanden hove strate zuut*¹⁵. Dit stuk grond paalde dus ten oosten aan de *priesterage* en ten zuiden aan de Hofstraat, die ook Oude Hofstraat werd genoemd.

In 1538 is er sprake van het *weghelken ... naer doude priesterage oost*¹⁶, dus in dat jaar was die pastoorswoning niet meer in gebruik, vernield, vervallen of misschien afgebroken. In ieder geval lag de oudste pastorie van Vosselare in 1538 langs de Oude Hofstraat, waarschijnlijk op de plek waar later een nieuwe pastorie werd gebouwd (zie hierna).

In 1624 werden de grond en hoevetjes die behoorden tot die oude pastorie verpacht; ze besloegen in totaal 5 gemeten en 145 roeden¹⁷. Of er toen nog een pastoorshuis op stond, kunnen we uit de overgeleverde tekst niet uitmaken. In de omgeving van deze pastorie heeft ook het huis van de koster gestaan, ook dat huis was ten laatste in 1620 verdwenen en er bleef enkel nog een onbebouwd stuk grond: *onbehuysde stede daer de(n) costere placht te wonen by santvoorde bosch*¹⁸.

De priesterage bij de kerk (1538-1624)

Na 1538 stond de nieuwe, tweede pastorie ten zuiden van de kerk en ze paalde aan het kerkhof. In 1618 was dat gebouw zeker verdwenen want dan is er sprake van een stuk land waarop *eertyts het Pastoors huijs ghestaen heeft, ligghende benefens de kercke*¹⁹. De kerkrekeningen van 1617-1618 geven ons een inzicht in de afbraakwerken van die pastorie. Er zijn uitgaven genoteerd om arduin uit de gracht van de pastorie te halen, voor het schoonmaken van de stenen van de pastorie en er is een rekening voor het weghalen van arduin en zavel²⁰. De pastorie was dus vervallen en het bruikbare bouw materiaal werd weggehaald, misschien om voor een nieuw gebouw te gebruiken. In een document dat dateert van 1620-1622 lezen we *de priesterage ... een plecke eertyts behuyst* en dat het om de pastorie ging

¹⁵ RAG, baronie Nevele, nr. 13, 24r.

¹⁶ RAG, baronie Nevele, nr. 62, 104r.

¹⁷ RAG, baronie Nevele, nr. 1642, 37v.

¹⁸ RAG, baronie Nevele, nr. 1708 (kerkrekeningen van 1612-1620).

¹⁹ RAG, abdij Drongen, nr. 32.

²⁰ RAG, baronie Nevele, nr. 1708 (kerkrekeningen van 1612-1620).

die bij het kerkhof lag, staat verder in het document: *den kerchhove oost-waet*²¹. Dit betekent dat Vosselare tussen 1618 en 1622 geen huis meer bezat voor de pastoor en dat was ook niet nodig want pastoor Laurens Goethals (pastoor van 1614 tot 1618) bediende wel de kerk van Vosselare maar woonde in Nevele²². De Potter en Broeckaert schrijven dat deze pastorie bij de kerk in 1658 in de as werd gelegd²³. Ook historicus A. L. Van Hoorebeke geeft deze datum op²⁴. Dat ze door brand werd vernield, is mogelijk maar dan zeker vóór 1617 en niet in 1658.

Na 1622 en voor 14 september 1624 werd een nieuw huis gebouwd bij de kerk.

Op 14 september 1624 bezocht bisschop Triest de kerk van Vosselare. De pastorie lag toen dicht bij het kerkhof en de kerk. Ze was gekocht als woning voor de pastoor maar in 1624 verhuurd omdat de pastoor van Vosselare Judocus van de Putte (1618-1625) in Landegem resideerde. De huurder Cornelis Boone gebruikte *de pastuerie ande kercke*²⁵ maar volgens de bisschop onderhield Boone dit gebouw niet goed²⁶. Naast de pastorie huurde hij ook het *Guldehuus*, dit is het lokaal van de Sint-Elooisgilde²⁷.

In een document van 1644 wordt een perceel aangeduid, liggende ten zuiden van *daude priesteraijge*²⁸. Ook op de kaart van Vosselare van 1644 staat ten zuiden van de kerk een perceel aangeduid als *aude priesterage* en daarop staat geen huis afgebeeld. De woning was dus in verval geraakt en afgebroken.

²¹ RAG, baronie Nevele, nr. 1708, 5v.

²² F. Michem, De pastoors van het Land van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 4 (1973), afl. 4, p. 189.

²³ F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Vosselare*, Gent 1864-1870, p. 45.

²⁴ J. Van de Castele, Geschiedenis van Vosselare in 1845 door A. L. Van Hoorebeke te boek gesteld, in *Het Land van Nevele*, jg. 11 (1980), afl. 2 p. 92.

²⁵ RAG, baronie Nevele, nr. 1642, 55v.

²⁶ J. Luyssaert, Het kerkelijk leven te Meigem volgens de visitatieverslagen van bisschop Triest (1632-1654), in *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 2, p. 134.

²⁷ RAG, baronie Nevele, nr. 1642, 55v.

²⁸ RAG, baronie Nevele, nr. 1643, 2r, A3.

*De verdwenen pastorie van Vosselare omstreeks 1989
(foto Agentschap Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen).*

Nieuwe priesterage aan de Oude Hofstraat (1630-1833)

Op 15 september 1630 bezocht bisschop Triest nog eens Vosselare. De nieuwe pastoor Aldegundus (Melchior) de Bock bewoonde een “prachtige woning, gelegen op een lieflijke plek”, aldus de bisschop in zijn verslag. In een document van 1650-51 lezen we dat de pastorie een hofstede was

*mette dreve wallen ende lochtynck*²⁹. Op de kaart van 1644 is de pastorie getekend als een huis met één bouwlaag, gelegen in een omwalde tuin. De pastorie was met grote kosten van de parochie gebouwd, maar lag volgens Triest ver van de kerk. Ook in zijn verslag van 5 mei 1649 doet de bisschop zijn beklag: “Het huis van de pastoor zou wat minder ver van de kerk moeten liggen maar anders is het goed, omsloten door water en gelegen op een lieflijke plek.” en “Het huis van de pastoor is goed, maar ligt wel ver van de kerk.” Volgens F. De Potter en J. Broeckaert³⁰ werd deze verder afgelegen pastorie in 1658 door pastoor De Wolf gebouwd, maar uit het bisschoppelijk verslag blijkt dat ze al bestond in 1630.

In de rentboeken en landboeken van Vosselare wordt deze pastorie geregeld vernoemd, o.m. in 1650-51: *Dhofstede vande priesteraiגיע mette dreve wallen ende lochtynck ten oosten de straete*³¹.

Volgens een advertentie van 3 augustus 1834 in de 'Gazette van Gend'³² werd deze pastorie door het gemeentebestuur van Vosselare openbaar te koop gesteld op 2 oktober 1834 in *het Gemeente-huys* in Vosselare. De koop wordt beschreven als “een huys met de stallingen en de voordere edifitiën, zynde *het Pastoreel Huys* te Vosselare”. De oppervlakte beslaat - met bebouwde grond, wallen, moes- en Engelsche hoven - in totaal 91 roeden 40 ellen.

Pastoor Joannes Francies De Muynck had het recht om tot 1 mei 1835 in zijn pastorie te blijven wonen.

Nieuwe pastorie naast de kerk (1835-2000)

Na de openbare verkoping van de vorige pastorie kon de gemeente met “de opbrengst daer van eene nieuwe pastory, meer naby de kerk” bouwen. De laatste pastorie van Vosselare werd afgebroken in 2000.

Jan Luyssaert, Merendree

²⁹ RAG, baronie Nevele, nr. 1644, § 59.

³⁰ F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Vosselare*, Gent 1864-1870, p. 52.

³¹ RAG, baronijie Nevele, nr. 1644, § 59.

³² P. Huys, Nieuws uit Nevele en omgeving in de advertenties in de 'Gazette van Gend' (jaargang 1831-1835). Verschijnt in 2021-2022 in *Het Land van Nevele*.

KERKENDRIES OF DRIES TE VOSSELARE

In historische documenten van Vosselare is de plaatsnaam Kerkendries of Dries te Vosselare herhaaldelijk overgeleverd. In dit artikel leggen we het verband tussen deze *dries* en de archeologische opgravingen die in 2010 op die site werden uitgevoerd.

Etymologie van het woord *dries*

Over de etymologie van *dries* is heel wat geschreven. Sommige auteurs zagen een verband met het telwoord drie, ofwel als verwijzing naar het drieslagstelsel, ofwel omdat sommige driesen driehoekig zijn. Die beweringen houden echter geen steek. Er bestaan ook rechthoekige driesen en het woord *dries* is ouder dan de invoering van het drieslagstelsel. Oorspronkelijk betekende *dries* 'rustend akkerland'. Gysseling¹ brengt het via het Germaanse **threwiska* in verband met een Indo-Europese wortel **treu* of **teru*, waaruit ook het woord *trieu* stamt, de Franse tegenhanger van het Nederlandse *dries*. De betekenis daarvan zou 'opgeteerd, uitgeput' zijn. In die opvatting is een dries dus een uitgeputte akker die men een tijdlang braak moest laten liggen om de bodem weer op krachten te laten komen.

Wat is een dries

In de vroege middeleeuwen waren driesen uitgestrekte gemeenschapsgronden buiten het vaste bouwlandareaal van de dorpsbewoners. Op die driesen werd ook aan akkerbouw gedaan, zij het niet permanent zoals op akkers, maar tijdelijk volgens een apart systeem van wisselbouw. Nadat men er een aantal jaren na elkaar gewassen op had geteeld, was de grond uitgeput en liet men die weer op krachten komen door gras te laten opschieten, zodat de dries nu een tijdlang als gemeenschappelijke weide dienst kon doen. Maar *dries* kan ook 'dorpsplein' of 'gehuchtplein' betekenen zoals bijv. de historische Wildendries, Poeldendries en Kapellendries in Landegem². (zie toponymie Landegem en web)

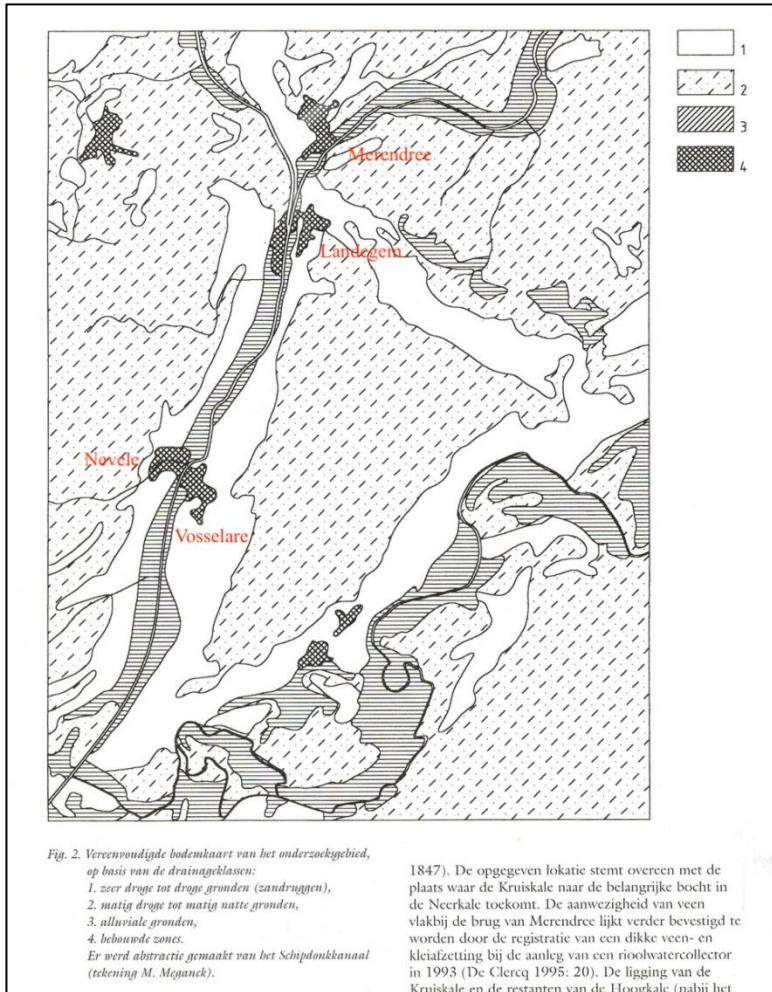
¹ M. Gysseling, 'Dries', in *Naamkunde*, jg. 7 (1975), p. 258-265.

² J. Luyssaert, *Meetjeslandse toponiemen tot 1600*. Landegem, Sint-Denijs-Westrem, Poesele, 2009.

https://www.meetjeslandseplaatsnamen.be/pdf/landegem_OCR.pdf

Ligging van de Kerkendries

De dries bevindt zich op een van de hoogteruggen die zich strekken langs het traject van de Kale, nu is dit de loop van het Schipdonkkanaal.

Vereenvoudigde bodemkaart van het Land van Nevele, uit W. De Clercq en K. Verlaeck, *Het Land van Nevele: een beknopt fysisch profiel*, in *Vobov-Info*, nr; 47, juli 1998, p. 3).

Hij was een leen van de heer van Nevele en werd in de meeste documenten *den driesch te vurselare* genoemd. Volgens de oudste vermelding van 1460 had hij een oppervlakte van *vierhondert achte en(de) twintich roeden*³, dit is ongeveer 6.358 m². In 1624 bedroeg de oppervlakte 450 roeden⁴. Later behoorde hij tot de bezittingen van de kerk van Vosselare: *den driesch toebehooren(de) de keercke van vorselare*⁵ en kreeg ook door zijn ligging bij de kerk de naam Kerkendries.

Afbakening van de dries

In de oudste vermeldingen van 1460 tot 1583 wordt enkel de vermoedelijke westelijke grens van de dries aangeduid; het was de weg *also men trect te nevele waert*, nu is dit de Hoogstraat (zie kaart). Allicht strekte de dries zich oorspronkelijk meer naar het westen uit tot op de grens van het alluvium van de Kale.

Als oostelijke begrenzing staat enkel: *voor tkerchhof te vurselare of voor de kerk*. De percelering zoals die getekend is op de kaart van 1644, biedt ons een goed beeld van de vermoedelijk oostelijke begrenzing van de dries. Die percelen lopen in oostwestelijke richting en ze duiden waarschijnlijk de oorspronkelijke grenzen van de dries aan. Ze worden doorsneden door een weg die zuidnoordelijke loopt. Vermoedelijk was dit een pad of voetwegel door de dries. Pas omstreeks 1600 wordt dit pad voor het eerst *den herwech* genoemd *zoomen van eeclo naer deynse* rijdt, dit is de weg die van Bachte-Maria-Leerne voor de kerk van Vosselare naar Landegem loopt (nu Vosselaredorp). In 1653 werd deze straat in één adem genoemd met *dries: ande strate ofte den driesch*⁶. Hieruit besluiten we dat dit pad deel uitmaakte van de dries zelf en dat de dries ontstaan is uit een verbreding van de weg. En dat de dries een dorpsplein was, vinden we in een vermelding van 1570⁷. In dat jaar was hij niet verpacht omdat de inwoners van Vosselare er op *St Eloys daghe* samen kwamen en daar markt werd gehouden. Sint-Elooi werd twee keer per jaar gevierd, op de zondag na 24 juni en op 1 december.

³ RAG, baronie Nevele, nr. 9, 28r.

⁴ RAG, baronie Nevele, nr. 1642, landboek van 1624, f. 53v.

⁵ RAG, baronie Nevele, nr. 105, 44r.

⁶ RAG, baronie Nevele, nr. 1645, 6v.

⁷ RAG, Leenhof van Nevele, nr. 1796: *ende hoe wel men den zelve driesch niet en verpacht anghesien dat de plaetse es daemen St Eloys daghe de maert ende vergaderighen es houdende*.

Op de dries bevond zich *in vroegeren tijde*, aldus De Potter en Broeckaert⁸, een waterput, maar in ons toponymisch materiaal is daar geen enkel bewijs van. In de toponiemen die we hebben gezant in documenten van de 13de tot de 17de eeuw is er geen enkele aanduiding van een bewoningskern rond de kerk van Vosselare. Pas vrij laat, in 1624 is het toponiem *plaats* geattesteerd: *Jacques vanden steene gebruict de herberge en(de) Erve daer mee gaen(de) toebehooren(de) Jan Crystiaens Geleege(n) upde plaetse 150 r.* Op die *plaats* stonden enkel de kerk, het *guldenhuis* (gildehuis) ten noorden van de kerk, de pastorie ten zuiden ervan en tegenover de kerk stond *de nieuwe herberghe*. Op de kaart van 1644 staan enkel nog de kerk, het *guldenhuis* en een huis rechtover de kerk getekend. Op de plek van de vroegere pastorie staat *daude priesteraijge* geschreven. Die pastorie was dus verdwenen en dat wordt ook bewezen in de archiefstukken (zie artikel priesterages). Op de dries groeide enkel gras of ginst (d.i. brem): *tgers van(d) driesch, ghenst ghestaen hebbende opden kercken(n) driesch*, en er stonden bomen op: *vande eecke die upde kercke(n) driesch gevelt was*⁹.

Archeologische opgravingen

Van 18 januari tot 30 april 2010 voerden archeologen een opgraving uit te Vosselare op het terrein gelegen tussen de huidige Hoogstraat en Vosselaredorp, op ca. 400 m ten oosten van het Schipdonkkanaal. Dit terrein ligt ca. 50 m ten zuiden van de *Dries te Vosselare*. De opgegraven oppervlakte bedroeg ongeveer 720 m². Voor het archeologisch onderzoek deed het grootste deel van het terrein dienst als akkerland. Het meest noordelijke perceel was in gebruik als boomgaard, het meest zuidelijke werd ingenomen door bos. Op de bodemkaart van België wordt het projectgebied omschreven als een Sbc (lemige zandgrond, iets te nat in de winter, gunstig in de zomer). Dit archeologisch onderzoek leverde sporen op van verscheidene vroegmiddeleeuwse woonerven. Een voorzichtige datering plaatst die sporen in de 7de-8ste eeuw na Chr.

In totaal werden vijf hoofdgebouwen herkend wat de aanwezigheid van minstens vijf al dan niet gelijktijdige vroegmiddeleeuwse erven op dit terrein doet vermoeden. Een eerste hoeve is een drieschepige constructie met een

⁸ F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Vosselare*, Gent 1864-1870, p. 49.

⁹ RAG, baronie Nevele, nr. 1708.

zespalige kern. Deze structuur wordt in de 7de-8ste eeuw geplaatst. Een tweede hoofdgebouw heeft een éénschepige opbouw. De drie resterende hoofdgebouwen werden slechts fragmentair teruggevonden. In totaal werden zes spiekers geïdentificeerd, dit zijn vierkante tot rechthoekige graanschuurtjes van gemiddeld 2 m bij 2 m met een verhoogd vloerniveau om ongedierte en wateroverlast te voorkomen. Naast spiekers werden ook vier hutkommen onderzocht. Dit zijn gedeeltelijk in de bodem ingegraven bijgebouwtjes met een verzonken vloerniveau. Vermoedelijk waren het werkplaatsen voor artisanale activiteiten zoals spinnen of weven.

Ook werden twee waterputten aangesneden. Samen vormen al deze sporen een vijftal woonerven uit de periode 6de tot en met 8ste eeuw. De drie types en de verschillen in oriëntatie van de hoofdgebouwen suggereren een chronologisch verschil tussen de erven.¹⁰

De oudste attestatie van *dries* in onze streek dateert van 814-840 (kopie 941) en hij lag in de buurt van Zulte¹¹. De opgegraven bewoningserven in Vosselare worden gedateerd in de 7de- 8ste eeuw na Chr.

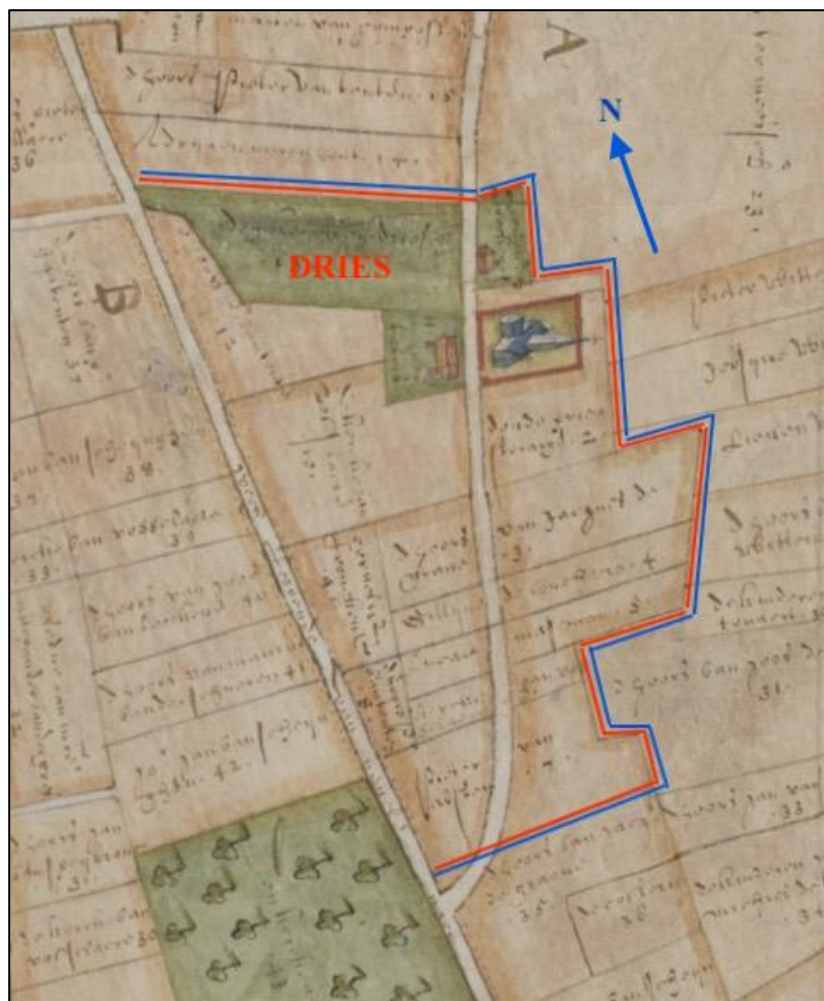
Ontstaan van de dries

Volgens Van Durme¹² ontstonden de meeste bewoningsdriesen als bifurcatie (gaffelvormige splitsing), lus of verbreding van een openbare weg. Vermoedelijk is ook de Dries te Vosselare op die manier ontstaan: hij ligt in de splitsing van twee wegen, de weg van Deinze naar Nevele (d.i. de huidige Hoogstraat (zie kaart 2) en de weg van Vosselarekerk naar Landegem (nu Vosselaredorp).

¹⁰ A. De Logi, Sporen van vroegmiddeleeuwse bewoning en restanten uit de Tweede Wereldoorlog in de schaduw van de Vosselaarse kerktoren, in *Het Land van Nevele*, jg. 42 (2011), p. 3-28.

¹¹ L. Van Durme, *Dries, vooral in Centraal en Zuid-Oost-Vlaanderen*, H.C.T.D., 1998, p. 143.

¹² L. Van Durme, *Dries, vooral in Centraal en Zuid-Oost-Vlaanderen*, H.C.T.D., 1998, p. 180.

*Detail uit de kaart van Vosselare van 1644
bewaard in het Rijksarchief Gent.*

Besluit

Op de plaats van de (latere) *Dries te Vosselare* of *Kerkendries* lag in de vroege middeleeuwen een bewoningskern. Aangezien het archeologisch onderzoek op dit terrein geen latere bewoningssporen heeft aan het licht gebracht, en er ook in geen enkel archiefstuk sprake is van duidelijke bewoning op de Kerkendries, nemen we aan dat na de 8ste eeuw deze vroegmiddeleeuwse bewoningskern, gelegen op een hoogterug in het overgangsgebied tussen het alluvium van de Kale en de kouter, werd verlaten en degenereerde tot *dries* 'uitgeputte, vage grond' waarop men het gras weer liet opschieten en die als gemeenschappelijke weide werd verpacht en ook als dorpsplein werd gebruikt.

Uiteindelijk werd in 2010 dit terrein verkaveld en zijn alle archeologische sporen vernietigd.

Jan Luyssaert, Merendree

WAAROM HEEFT WERVIK EEN HANSBEKESTRAAT?

De Hansbekestraat in Merendree die als het verlengde van de Diepestraat loopt tot aan de grens met Hansbeke waar ze de Merendreestraat wordt en de Hansbekestraat in Lotenhulle die een wijde boog maakt vanaf de kruising van de Malsemstraat en de Prinsenstraat naar de Scheurveldstraat zijn ons wel bekend. Maar dat ook Wervik een Hansbekestraat heeft, wekte onze nieuwsgierigheid.

We weten dat onze vroegste heren van Nevele nauwe banden hadden met Wervik maar een band met Hansbeke dat nooit tot het historische Land van Nevele behoorde, leek ons wel vergezocht.

We legden dan ook ons oor te luisteren bij Luc Petillion van de Stedelijke Oudheidkundige Commissie van Wervik.

Zo kwamen we te weten dat de naam in de jaren zeventig van vorige eeuw werd gekozen voor een straat in een nieuwe wijk op de grens met Komen.

De *Hansbeke*, nu de *Hoge Plankebeek*, was steeds de gemeentegrens tussen Wervik en Komen. De beeknaam Hansbeke komt al in 1414 voor in het Rodenboek, een boek waarin de bezittingen van de Wervikse dis en de verplichtingen om hiertoe jaargetijden te celebreren, vermeld staan.

Hansbeke was niet enkel een beek maar ook een heerlijkheid in Komen en een achterleen van de heerlijkheid Oosthove in Wervik, zelf gehouden van Nevele-Ronsevaalse.

In zijn opzoekingen over de vroegste geschiedenis van deze leenheerlijkheid vond Luc Petillion het volgende terug: *"Gillis de Gherbode hield in de tweede helft van de vijftiende eeuw uit hoofde van zijn echtgenote het leen te Hansbeke samen met het leen te Plouviërs. Te Hansbeke bestond toen uit een heerlijke rechte van 24 schellingen parisis per jaar. In 1562 is het leen in het bezit van Jan Taccoen en het bestaat dan uit een heerlijke rente van 24 schellingen parisis en een kapoen per jaar. Hij mocht een baljuw aanstellen en had recht op tol, vondst, bastaardgoed, koop, doodkoop en de boete tot drie ponden parisis. Bij erfenis was vol verhefgeld en twintig schellingen parisis kamerlinggeld verschuldigd en bij verkoop de tiendepeninging."*

Dit leen had niets te maken met een gelijknamige hofstede gelegen in Komen-Noord en Wervik. Deze hoeve met een oppervlakte van ongeveer zestig gemeten werd gehouden van de heerlijkheden Eeckhoutte en Spoorters.

Ook in het Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen ... deel 5, kolommen 417-418 van Karel De Flou (Brugge, 1925) vinden we enkele Hansbekevermeldingen terug.

Zo was Hansbeke een heerlijkheid in Aarsele, Kanegem en Ruiselede met o.a. vermeldingen in 1449, 1517 en 1762. En De Flou vermeldt ook de waterloop tussen Wervik en Komen *la becqe nommée Hansbeke séparant Wervick et Comines* (1767).

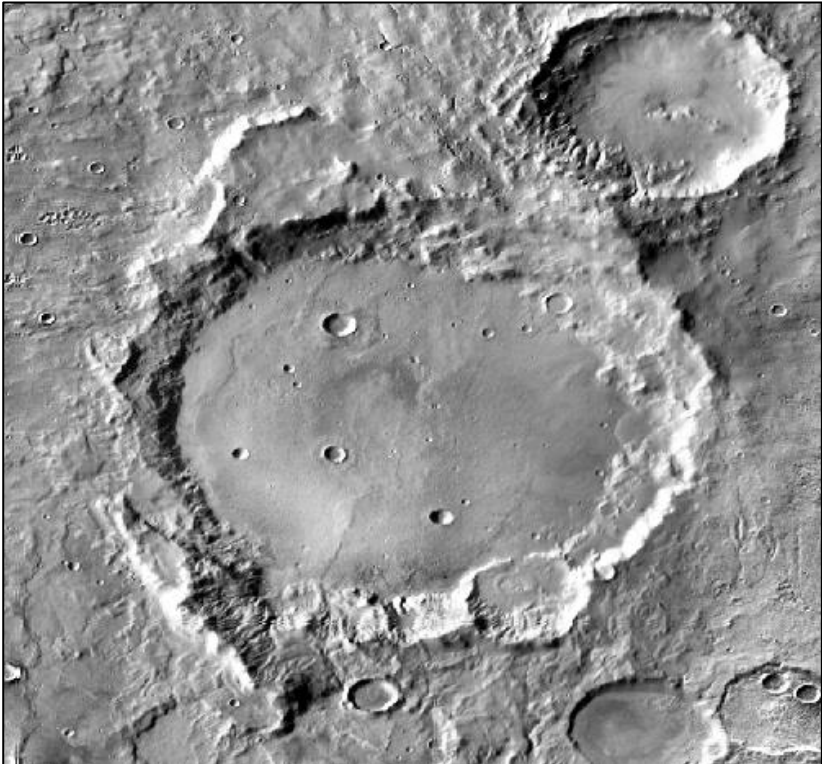
André Bollaert, Poesele

OP MARS IS ER EEN KRATER DIE EEN BEETJE NEVELS IS

De 'Cruls krater'

'Cruls krater' is een inslagkrater iets ten zuiden van de evenaar op Mars in de Eridiana vierhoek op 42,91° breedtegraad en 163,03° lengtegraad en heeft een diameter van 167 km. De naam werd toegewezen in 1973 door de IAU (International Astronomical Union) ter ere van de Braziliaanse astronoom Luiz Cruls. De krater werd voor het eerst in 1971 duidelijk gefotografeerd door de ruimtesonde Mariner 9.

Maar wat heeft die Luiz Cruls nu met Nevele te maken?

*De Cruls krater op Mars.
(Foto: Mars Odyssey Orbiter)*

Louis Cruls werd op 21 januari 1848 in Diest geboren als de zoon van ingenieur Philippe Augustin Guillaume Cruls (°Sint-Truiden 1818) en zijn dertien jaar oudere echtgenote Anne Elizabeth Jordens (°Duras 1805). De familie komt op 10 juli 1851 in Nevele wonen. Volgens het bevolkingsregister¹ vestigen ze zich in de Molenstraat² 237. De woning was voor hen bewoond door twee dokters, Charles Louis Coppée en François Verhiest. Ze wonen er naast bakker Victor Schelpe en zijn echtgenote Marie-Thérèse Steyaert (nr. 236) en hun negen kinderen waarvan de oudste Charles Louis koster was in de kerk van Nevele. Enkele huizen verder (nr. 241) wonen Pauline Loveling en Sophie Fredericq met de inwonende dienstmeid Euphrasie Béacq. Het gezin Cruls-Jordens bestond toen uit vader August ingeschreven in het bevolkingsregister als 'conducteur'³, zijn echtgenote Anne Jordens en drie kinderen; Ferdinand (°Sint-Truiden, 10 jaar), Julien (°Sint-Truiden 8 jaar) en Luis Ferdinand (°Diest 1848). Op 4 september 1853 worden ze in het bevolkingsregister uitgeschreven als vertrokken "naar Doornyk". Waarom de familie naar Nevele kwam wonen en waarom ze na amper twee jaar opnieuw vertrokken zijn, konden we niet achterhalen, maar we hebben een zeker vermoeden van het waarom.

In 1851 was het Schipdonkkanaal wel gegraven tussen de Brugse Vaart in Merendree en de Leie in Deinze maar de kunstwerken (lees: bruggen, sluisen, duikers, enz.) waren nog niet overal gebouwd. In 1851 restten nog de spoorwegbrug in Landegem; de brug te Bachte; de stuwdam te Deinze; het sluisje tegenover de Kale bij Nevele; de stuwdam te Nevele en het aquaduct onder de weg van Deinze naar Tielt⁴. We hebben dan ook een sterk vermoeden dat ingenieur Cruls naar aanleiding van die nog uit te voeren werken zich in Nevele kwam vestigen. De aannemer van de werken was de firma Dapsens uit Doornik die door allerlei omstandigheden achterop was geraakt

¹ Bevolkingsregister Nevele 1846, boek 2, p 178.

² De Molenstraat is de huidige Camille Van der Cruyssenstraat. Het nummer is geen huisnummer maar een volgnummer van de geregistreerde woningen. Nevele was toen opgedeeld in wijken die veelal wel een straatnaam droegen.

³ Volgens Georges Gielen in *Rondom Magazine* (Leuven, herfst 2017) was vader Cruls een werfleider en een gewezen mijnwerker. Alle andere bronnen die we raadpleegden hebben het over een ingenieur of burgerlijk ingenieur. In het huidige Nederlands is een conducteur vooral een kaartjesknipper op de trein. In het Frans van de 19de eeuw werd hier vooral iemand bedoeld die leiding geeft.

⁴ J. Luyssaert, Graven van het Schipdonkkanaal tussen Deinze en Merendree (1847-1850), in *Het Land van Nevele*, jg. L (2019), afl. 4, p. 3-34.

bij de uitvoering van de kunstwerken. In 1853 zijn deze werken beëindigd en in dat jaar verhuist de familie Cruls naar Doornik waar de firma Dapsens gevestigd was.

Maar laten we nu eventjes de toch wel interessante figuur van Luis Cruls eens nader belichten.

De lokroep van Brazilië

Louis Cruls is 15 jaar als hij zich inschrijft aan de Gentse Universiteit voor de studies van burgerlijk ingenieur. De ingenieursopleidingen aan de universiteiten van Gent en Leuven waren toen wereldtop, wat vele studenten aantrok uit landen over de hele wereld. Aan de Gentse Universiteit maakte Luis kennis met enkele Braziliaanse studenten en hij raakt in de ban van het land.

Na zijn studies (1863-1868) wordt hij onderluitenant en later eerste luitenant bij de genietroepen van het Belgisch leger. Zijn vroegere Braziliaanse medestudenten kunnen hem echter overhalen om naar Brazilië te trekken en Cruls neemt in 1874 ontslag uit het leger en vertrekt per schip vanuit Bordeaux via Lissabon naar Rio de Janeiro, een tocht van 21 dagen.

Luis Cruls

Op het schip ontmoet hij Joaquim Nabuco, een journalist en zoon van een Braziliaanse politicus. Het klikt tussen beiden en Nabuco biedt hem onderdak aan in Rio. Zo komt Cruls in contact met belangrijke Braziliaanse families en wordt hij voorgesteld aan keizer Dom Pedro II van Brazilië en aan Buarque de Macedo, toenmalig directeur-generaal van het Ministerie van Openbare Werken en later Braziliaans minister. Deze goede contacten bezorgen hem een functie als ingenieur bij de cartografische dienst voor de geodesie⁵ van het land.

Omwille van familiale redenen moet hij naar België terugkeren maar zes maanden later is hij opnieuw in Brazilië. Tijdens zijn verblijf in België slaagt hij er nog in om een belangrijke levering van geodetische instrumenten voor Brazilië te regelen.

Hij blijft bij de geodetische dienst tot 1876 en publiceert een studie over de geografie en de geologische geschiedenis van Brazilië. Zijn inzet en een reeks publicaties over sterrenkunde zorgen ervoor dat hij in 1877 benoemd wordt als assistent-astronoom aan de keizerlijke sterrenwacht in Rio, nadien wordt hij er onderdirecteur. In 1877, hij is dan 29 jaar, treedt hij in het huwelijk met de zestienjarige Braziliaanse Margarida de Oliveira. Samen zullen ze zes kinderen krijgen.

Ondertussen was hij begonnen met komeet- en planeetwaarnemingen en tijdens de oppositie van Mars in 1877⁶ slaagt hij erin om een nauwkeurige rotatieperiode van Mars te bepalen en hierover uitvoerig te publiceren. In 1881 wordt hij tot Braziliaans staatsburger genaturaliseerd en wordt hij officieel Luiz Cruls. Hetzelfde jaar wordt hij ook directeur van de keizerlijke sterrenwacht.

⁵ Geodesie is de wetenschap die de grootte en vorm van de aarde of andere hemellichamen vaststelt en die metingen en berekeningen verricht die noodzakelijk zijn voor het accuraat in kaart brengen van het oppervlak. Een onderdeel van de geodesie is de landmeetkunde.

⁶ De oppositie van Mars is het moment dat de afstand tussen de aarde en de planeet het kortst is.

De keizerlijke sterrewacht in Rio de Janeiro ten tijde van Cruls.

Op 12 september 1882 neemt hij de grote komeet waar, die zijn naam krijgt. Hij was niet de eerste waarnemer, maar Cruls was wel de eerste die er melding van maakte en een verslag publiceerde. De 'Cruls komeet' wordt beschouwd als de helderste komeet van de laatste eeuwen met, volgens sommigen de helderheid als die van de volle maan. In de volgende jaren komt hij in het nieuws met zijn berekeningen omtrent de planeet Venus waarvoor hij naar Punta Arenas op Vuurland trok. In mei 1888 wordt de keizer afgezet en de republiek afgekondigd. Het Keizerlijk Observatorium heet vanaf dan Nationaal Observatorium, maar Luiz Cruls blijft directeur.

Ook de Braziliaanse hoofdstad is een beetje Nevels

In 1892 krijgt Cruls de opdracht van de Braziliaanse president om een expeditie te organiseren naar het onherbergzame binnenland, met als doel een nieuwe hoofdstad in het binnenland op te richten. De expeditie bestaat uit botanici, geografen, ingenieurs, dokters, soldaten en lokale gidsen. Hun voeremiddelen zijn paarden en muilezels. Ze hebben tien ton aan materiaal mee: astronomische instrumenten, wapens, medicijnen, mondvoorraad,

hakmessen, tenten, enz. Na twee maanden komen ze aan in wat ze Pyrenopolis noemen, naar de gelijkenis met de Franse Pyreneeën, maar minder hoog.

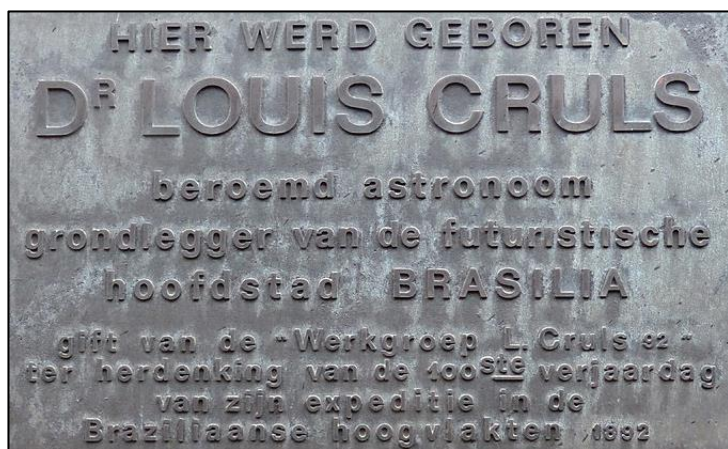
Ze bakenen een rechthoek af van 90 bij 60 km. De metingen bevatten een schat aan details, ligging en doorsneden van rivieren en meren, foto's van kampeerplaatsen en veerponten, klimaatgegevens en temperaturen, ertsen en geologische lagen en de volledige geodetische gegevens. In 1894 publiceert Cruls zijn uitgebreid rapport. Het wordt door alle instanties zeer gewaardeerd, maar verder gebeurt er niets mee.

*De expeditie Cruls in 1892 in Pirenopolis.
Zittend, derde van links is Luis Cruls.*

De uiteindelijke bouw van de stad Brasilia zal pas beginnen in 1956, om eindelijk de lang beloofde hoofdstad te worden. De beroemde architect Oscar Niemeyer en de urbanist Lucio Costa werken volgens het Rapport Cruls, en op 21 april 1960 wordt de futuristische hoofdstad plechtig ingehuldigd. Momenteel is Brasilia een wereldstad met een oppervlakte van 5780 km². De stad ligt op een hoogte van 1170 meter en telt drie miljoen inwoners.

In 1908 geeft Cruls zijn ontslag als directeur van de sterrenwacht van Rio. Zijn gezondheid had een zware opdoffer gekregen in 1901 bij een expeditie naar de grens met Bolivië waar hij moeraskoorts opliep. Hij zoekt nog hulp bij artsen in Parijs, maar sterft er, totaal uitgeput, op 21 juni 1908. Zijn lichaam wordt overgebracht naar Rio waar het wordt bijgezet op het Sint-Jan-de-Doper kerkhof.

Herdenkingsplaat aan Luis Cruls zijn geboortehuis in de Overstraat in Diest.

1992 werd een Crulsjaar in Brasilia en in zijn geboortestad Diest. De grote expeditie van Cruls werd uitgebreid gevierd en herdacht. In Brasilia werd een Cruls gedenkteken opgericht en Brazilië gaf een herdenkingspostzegel uit. Aan zijn geboortehuis in Diest werd een bronzen gedenkplaat aangebracht. Nog in 1992 kwam in Diest een stripverhaal uit in de reeks *Rob & Bert*, van Pedro & Roberto getiteld *De Cruls-komeet*.

Herdenkingspostzegel Brazilië naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de expeditie Cruls.

In 2015 wijdde de Braziliaanse televisie een reeks van zes korte afleveringen aan Cruls ter gelegenheid van 55 jaar Brasilia. De naam Cruls leeft nu nog verder in de Cruls Eilanden op het Antarctisch schiereiland (naamgeving en ontdekking door Adrien de Gerlache tijdens de Belgische Antarctische expeditie van 1897-99), een straat in Rio de Janeiro, de Avenida Cruls in Porto Nacional, een stad in het binnenland van Brazilië en Refúgio Astrônomo Cruls de Braziliaanse zomerbasis op Nelson Island (Antarctica).

André Bollaert, Poesele

Bronnen en herkomst afbeeldingen

R. Blondeel, 2020-02 *HistoRik over ... Louis Cruls* (Volksterrenwacht Mira)

G. Gielen, Luis Ferdinand Cruls stichtte Brasilia: De Livingstone van Diest, in *Rondom Magazine*, Leuven, herfst 2017.

Website IAU.

Website Belgisch erfgoed in Brazilië.

Met dank aan goede vriend Ronald De Decker voor de tip over Luis Cruls.

LEONARD MAEBE, EEN MAN MET VELE NAMEN, EMIGREERDE IN 1865 VANUIT VOSSSELARE NAAR DE VS

Tussen 1840 en 1850 vinden we de eerste sporen terug van uitwijking naar de Verenigde Staten uit onze streek. De grote emigratiegolf situeert zich vooral tijdens het laatste decennium van de 19de eeuw en het eerste decennium van de 20ste eeuw¹. Maar ook tussen 1850 en 1890 moeten er verscheidene landverhuizers geweest zijn. De tienjaarlijkse bevolkingstellingen zouden hier uitsluitsel moeten geven maar de praktijk leert ons dat met de uitschrijvingen van emigranten soms nogal slordig werd omgesprongen. Een bijkomend euvel is dat de passagierslijsten van de uit Antwerpen vertrokken schepen uit die periode tijdens WO II verbrand zijn.

Via een vraag tot opzoeking van Ed van de Walle uit Tilburg², een Nederlandse familiekundige, kwamen we te weten dat een zekere Bernard Benjamin Mapes (°Vosselare 10.03.1835) op 18 september 1877 in Atkinson huwde met de twintig jaar jongere Angelina Begyn (°Sint-Jan-in-Eremo 15.07.1855). Hij vroeg zich af wie die mijnheer met die onbekende Vlaamse familienaam eigenlijk was.

Wie was Bernard Benjamin Mapes?

Om de zaak nog een beetje ingewikkelder te maken stond op zijn testament uit 1903 de naam Bernhart Mappe vermeld en op zijn naturalisatie-akte van 1892 staat Benjamin Mapes te lezen. In de meeste gevallen werden zijn voornaam en familienaam meestal als Bernard Benjamin Mapes geschreven.

De verschrijvingen van de Vlaamse familienamen in de Amerikaanse officiële registers zijn schering en inslag. De Amerikaanse ambtenaar noteerde de naam fonetisch zoals hij hem hoorde uitspreken en de betrokkenen reageerden blijkbaar niet als ze zagen dat hun familienaam plots anders werd geschreven. Anderzijds was er trouwens een groot deel van hen dat niet kon lezen. En... heel wat Vlamingen lieten hun naam veramerikaniseren.

¹ Zie op onze website www.landvannevele.com: Archief, Emigratie in het Land van Nevele, Emigranten Vosselare naar USA en Canada.

² Ed van de Walle is de beheerder van de website 'Flemish Roots':
<http://www.flemishroots.nl/>

Via zijn geboortedatum konden we gemakkelijk zijn geboorteakte in Vosselare terugvinden.

Geboorteakte nr. 8 van 1835 vertelt ons dat op 9 maart (en niet 10 maart, zoals in alle officiële documenten is vermeld) om vijf uur in de namiddag een geboorteaangifte is gebeurd van Leonardus Maebe, de zoon van Joannes Baptiste, wever en 45 jaar oud en Maria-Theresia De Coninck, huisvrouw en 43 jaar oud. Leonard werd geboren om acht uur 's morgens in het Rysseveldestraatje. De jonggeborene kreeg officieel slechts één voornaam mee: Leonardus. Vader Joannes Baptiste Maebe verklaarde niet te kunnen tekenen.

Het gezin Maebe-De Coninck kreeg drie kinderen: August, wever/werkman; Leonard, landbouwwerkman en Carolina, spinster³.

Leonard verhuisde op 17 oktober 1854 naar Drongen en keerde terug naar Vosselare op 31 december 1856.

In het bevolkingsregister 1867-1880 zien we dat de familie Maebe in een tweewoonst woont in het Rysseveldestraatje nr. 51. De oudste zoon August is ondertussen gehuwd met Rosalie Versichel uit Drongen en in het gezin werden vier kinderen geboren. Leonard stond in 1867 nog ingeschreven als landbouwwerkman. In de kantlijn is er nergens een melding van een eventuele emigratie of verhuis.

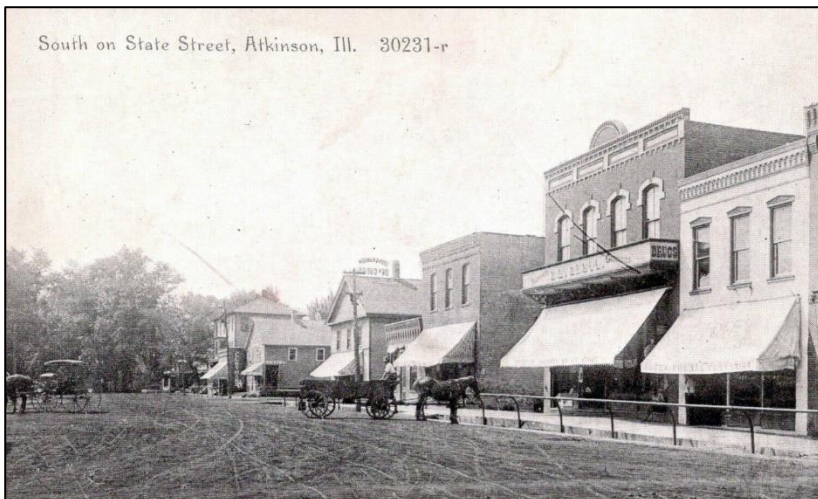
In Amerika

In 1865 arriveerde hij in de staat Michigan⁴. Na enkele jaren trok hij zuidwaarts naar de staat Illinois in Atkinson, Henry County.

Zijn vertrek naar Amerika was blijkbaar gebeurd zonder de lokale overheid in Vosselare in te lichten, wat niet echt ongewoon was.

³ Gegevens uit het Parenteel van Joannes Franciscus Maebe (grootvader van Leonardus) ons bezorgd door Ed van de Walle.

⁴ Bernard arrived in the United States in 1865 and settled in Michigan for several years before migrating to Atkinson, Illinois. In 1877 he married Angelina Begyn. (website St.-Anthony Cemetry, Atkinson).

South on State Street Atkinson omstreeks 1905.

South on State Street Atkinson omstreeks 1910.

De T-Ford deed zijn intrede in het straatbeeld.

Begin 1910 kostte zo'n wagen 950 \$ en eind 1910 nog 680 \$.

In Atkinson leerde hij zijn jongere echtgenote Angelina Begijn kennen. De familie Begijn was afkomstig uit Sint-Jan-in-Eremo en was pas in 1877 in Atkinson toegekomen; het huwelijk werd blijkbaar vlug geregeld. Na hun huwelijk vestigden Bernard Benjamin Mapes en zijn echtgenote zich als landbouwers in Atkinson.

De woning van het echtpaar Maebe/Mapes-Begijn in Atkinson omstreeks 1905. V.l.n.r. Henry, Lucy en hun moeder Angelina Begijn.

Net als zovele van onze arme Vlaamse emigranten kon na een periode van hard werken en zuinigheid de familie zich een hogere levensstandaard veroorloven. Als tijdverdrijf hadden ze uit hun thuisland het bolspel meegebracht (Rolle Bolle) zoals nu nog te zien is in het Atkinson Museum.

In het huwelijk van Leonard en Angelina werden acht kinderen geboren waarvan Mary kort na de geboorte stierf; het waren: Frank Francis (1880-1936), Mary-Louise (1882-1970), Eugenia roepnaam Jenny (1884-1974), Ben (1887-1969), Annie (1888-1979), Lucy (1894-1938) en Henry (1896-1980). Op 1 september 1892 werd Leonard Maebe genaturaliseerd als Amerikaans staatsburger als Benjamin Mapes.

Hij bleef zeker contact houden met het gezin van zijn oudere broer August in Vosselare zoals we konden opmaken via de census van 1900. Een neef van hem, John Mapes⁵, geboren in september 1868 in België, emigreerde in 1893 en ging inwonen bij Leonard en Angelina. Hij moet daarna terug gereisd zijn naar België want in maart 1911 arriveert hij als Jan Maebe op Ellis Island in New York en geeft hij als reisdoel een zekere Frans Maebe op, een neef die eveneens in Atkinson woont.

United States of America.		State of Illinois, COUNTY OF HENRY,
Be it Remembered, That on the <u>1st</u> day of <u>Sept</u> in the year of our Lord One Thousand Eight Hundred and <u>Ninety two</u> personally appeared before the Honorable <u>A. R. Hock</u> presiding Judge of the County Court of the County of Henry, and State aforesaid (the same being a Court of Record, having and exercising common law jurisdiction, a Seal and a Clerk, and sitting judicially for the dispatch of business, at the Court House in Cambridge, in the County aforesaid.) <u>Benjamin Mapes</u> an alien, above the age of twenty-one years, and applied to the said Court to be admitted to become a Naturalized citizen of the United States of America, pursuant to the several Acts of Congress heretofore passed on that subject; and the said applicant having thereupon produced to the Court record testimony showing that he has heretofore reported himself and filed his Declaration of his Intention to become a citizen of the United States, according to the provisions of the several Acts of Congress, and the Court being satisfied, as well from the oath of the said applicant as from the testimony of <u>J. D. Cole</u> and <u>L. J. Cole</u> who are known to be competent witnesses, that the said applicant has resided within the limits and under the jurisdiction of the United States, for at least five years last past, and at least one year last past within the State of Illinois, and that during the whole of that time he has behaved himself as a man of good moral character, and appeared to be attached to the principles contained in the Constitution of the United States, and well disposed to the good order, well-being and happiness of the same, and two years and upward having elapsed since the said applicant reported himself and filed his Declaration of his Intention as aforesaid, IT WAS ORDERED, that the said applicant be permitted to take the oath to support the Constitution of the United States, and to renounce and abjure all allegiance and fidelity to every foreign Prince, Potentate, State and Sovereignty whatever, and more particularly all allegiance which he may in anywise owe to the Sovereign of <u>Belgium</u> whereof he was heretofore a citizen or subject, which said oath having been administered to the said applicant by the Clerk of said Court, it was ordered by the Court that the said applicant be admitted to all and singular the rights, privileges and immunities of a Naturalized Citizen of the United States, and that the same be certified by the Clerk of this Court under the Seal of said Court accordingly.		

De naturalisatieakte van Leonard Maebe/Benjamin Mapes.

De Vosselaarse Leonard Maebe of de Amerikaanse Bernard Benjamin Mapes overleed op 6 februari 1911 in Atkinson, hij was 75 jaar. Bij zijn overlijden liet hij aan zijn nakomelingen 2.450 \$ na.

⁵ Het moet hier gaan over Joannes Baptiste Maebe (~Vosselare 29.09.1868) zoon van August en Rosalie Versichel.

PRAY FOR THE SOUL OF
BERNARD MABE,
 HUSBAND OF
ANGELINA BEGIJN,
 born at Vosselaere, Belgium, March 10,
 1835, and after a long illness, well fortified
 with the last Sacraments, died at Atkin-
 son, Ill., Feb. 6, 1911.

Old age is a crown of honor, when it is
 found in the ways of justice. PROV. XVI.
 "With him that feareth the Lord, it shall
 go well in the latter end, and in the day of
 his death he shall be blessed." ECCLES. I, 13.
 The sweetest consolation taken to the
 grave is the thought of having been an irre-
 proachable husband and father, a true friend
 who leaves for us an inheritance of christian
 virtues.

He was a good man, full of faith, upright,
 fearing God and avoiding evil, neither was
 there any one who spoke an ill word of him.
 ACTS. ION.

And now, O Lord, do with me according
 to thy will and command my Spirit to be re-
 ceived in peace. JOB. III

Dear wife and children, serve the Lord
 with sincerity, and try to do what pleases
 Him. For we are all children of the Saints,
 we must be united with God. Tobias, VIII. 4

Sweet Hearts of Jesus and Mary, be my re-
 fuge. 300 Days Indulgence.

OUR FATHER! HAIL MARY.

R. I. P.

*Het doodsprentje van
 Leonard Maebe alias
 Bernard Benjamin
 Mapes.*

Om de verwarring rond zijn familienaam en voornaam nog wat groter te maken werd hij in de census van 1910 vermeld als Bennert Mapes en op zijn doodsprentje het jaar later heette hij Bernard Mabe. Op zijn overlijdensaankondiging werd hij Bernard Mapes geheten. Erop stond te lezen dat hij een van de landbouwpioniers was van Atkinson⁶. Na een lijdensweg van 25 jaar,

⁶ Atkinson is officieel gesticht in 1856 en genoemd naar grootgrondbezitter Charles Atkinson, de man die ook de naam koos van de stad Moline (zie: A. Bollaert, Van Lotenhulle tot Vinkt: streekgenoten ereconsul in Amerikaanse Moline, in *Het Land van Nevele*, jg. 2020, afl. 2, p. 15-16). Het waren vooral Vlaamse en Nederlandse emigranten die zich er vestigden. Charles Atkinson zorgde ervoor dat in 1867 de Rock Island and Pacific Railroad ook zijn stad aandeed. Nu telt Atkinson ongeveer 1000 inwoners.

hij leed aan een ver gevorderde kwaal van aambeien, koos hij ervoor om thuis te sterven⁷.

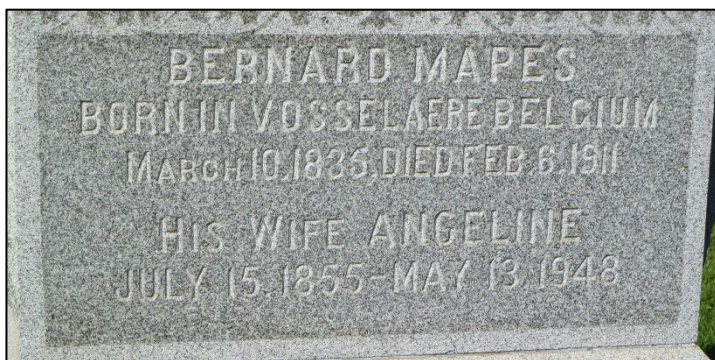
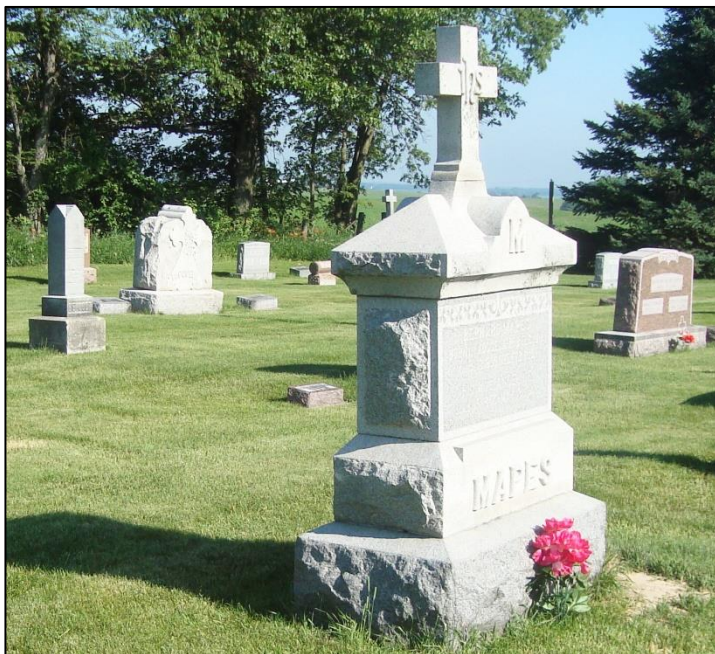
De familie Maebe/Mapes vermoedelijk omstreeks 1920.

Eerste rij: Lucy Mapes (†1938) echtgenote Edward William Hoogerwerf; moeder Maebe/Mapes Angeline Begyn (†1948); Charles Louis Begijn (†1928) en Sofia Begijn (1854-1933), echtgenote Henricus Versluijs, broer en zus van Angeline; Jenny Mapes (†1974) dochter van Angeline en gehuwd met Ed Bohart. Achterste rij: NN Versluijs en NN (zonen van Sofia), Henry (†1980) en Frank (†1936) Mapes, zonen van Angeline; Edward Hoogerwerf (1957); Ed Bohart (†1928); NN Versluis, zoon van Sofia.

In 1920 woonde Angelina Begijn in bij haar zonen Henry en Ben in State Street in Geneseo. Beide zonen werkten bij de spoorwegen; Henry was er wisselwachter en Ben elektricien. Tijdens de Eerste Wereldoorlog had Ben zich in 1917 als vrijwilliger gemeld.

⁷ Op zijn overlijdensaankondiging in een plaatselijke krant staat te lezen: "Bernard Mapes, one of the pioneer farmers of Atkinson township died Monday afternoon at 1:15 at his home in the southern part of town, after an illness of about 25 year suffering many hemorrhages during this period. He expressed a desire to go home for the evidently realized his conditions and wanted to be free of struggle and pain".

Henry huwde in 1923 en Ben verhuisde in 1930 naar Moline zodat Angelina vanaf dan alleen achterbleef in haar woning.

Het graf van het echtpaar Bernard en Angeline Mapes op de St-Anthony begraafplaats in Atkinson.

Angelina Begijn overleed 37 jaar na haar echtgenoot op 13 mei 1948 in het hospitaal te Geneseo waar ze een week eerder was opgenomen. Ze werd 92 jaar. In het overlijdensbericht in een plaatselijke krant stond dat ze twee zonen, Benjamin en Henry Mapes, beiden van Rock Island, en drie dochters, Mary Louise De Blieck uit Geneseo, Jennie Bohart uit East Moline en Anna Lewis uit Davenport, naliet. Bij haar overlijden had ze 17 kleinkinderen en 21 achterkleinkinderen. Ze werd samen met haar echtgenoot begraven op de St.-Anthony Cemetery van Atkinson.

Voor zover ons bekend tot op heden is Leonard Maebe de eerste Vosse-laarse emigrant naar de Verenigde Staten.

André Bollaert, Poesele

Dit artikel kwam tot stand dank zij de medewerking van Sharon Butcher-Versluis, Ed van de Walle en Werner Vols.

Geraadpleegde bronnen

- Bevolkingsregisters Vosselare 1846-1866 en 1867-1880 in het vroegere gemeenterchief van Nevele.
- Geboorteregisters Vosselare 1835 in het vroegere gemeentearchief van Nevele.
- Sharon Butcher-Versluis, The Family of Laurence Herman Versluis - In memory of Laurence H. Versluis 1922-1984 - The Versluis Family.
- Ed van de Walle: <http://www.flemishroots.nl/>.
- Ed van de Walle, Parenteel Bernardus Begijn.
- Ed van de Walle, Parenteel Maebe, Mappe, Mapes.

Herkomst foto's

- Ancestry via Sharon Butcher-Versluis, Ed van de Walle, Werner Vols.

DE PASSAGE VAN DE FAMILIE BOUCHEL IN LANDEGEM

Een in het Frans schrijvende auteur

Zo'n tiental jaren terug kregen we van de heer Danny Peeters uit Oudenaarde een vraag toegestuurd om meer info over een zekere Valentin Bouchel, een totaal vergeten Franstalige Vlaamse auteur uit de eerste helft en het midden van de 19de eeuw.

De heer Peeters die verzamelaar is van oude Vlaamse literatuur, had in oktober en november 2010 bij de openbare boekenverkoop van afgevoerde werken van de Oudenaardse stadsbibliotheek een nummer op de kop getikt van: *'Scènes de la vie Flamande, Denis', par Valentin Bouchel, auteur de 'L'Exception, ou l'Ame dans les Passions', Gand, Chez Hoste, libraire-éditeur, rue de la Marjolaine, 1844.*

Een voorwoord in het boek door de auteur aan de Lamartine¹ vanuit de stad Oudenaarde in de zomer van 1844 trok zijn speciale aandacht. De heer Peeters die reeds heel wat verzameld heeft over literatuur, herinnerde zich een leraar Nederlands van wie hij rond 1966 les kreeg in de Vierde Moderne, die de leerlingen wees op het bestaan van Vlaamse Franstalige schrijvers. Als

¹ Alphonse de Lamartine werd op 21 oktober 1790 in Mâcon geboren in een aristocratische en royalistische familie. Hij was een Frans dichter, historicus en staatsman. Na een reis naar Italië en een verhouding met Julie Bouchaud des Hérettes beter gekend als Julie Charles die in 1817 overlijdt aan tuberculose, publiceert hij in maart 1820 zijn eerste dichtbundel *Médiations poétiques*. In juni van hetzelfde jaar huwt hij de Engelse Marianne Birch en wordt hij diplomaat. Hij gaat werken in dienst van de Franse ambassade in Italië. In 1833 wordt hij verkozen als volksvertegenwoordiger voor Sint-Winoksbergen (Bergues in Frans-Vlaanderen). Van de afschaffing van de doodsstraf en de slavernij maakt hij een strijdpunt. In 1839 wordt hij opnieuw verkozen maar hij verkiest om ditmaal zijn geboortestreek Mâcon te vertegenwoordigen. In het Franse parlement zal hij een belangrijke rol spelen in de Februarirevolutie van 1848. en hij was één van de eersten die een voorlopige regering uitriep. Zijn periode in de Franse regering was echter van korte duur. Bij de presidentsverkiezingen van december 1848 haalde hij slechts 17.910 stemmen, tegenover een miljoen voor zijn grote rivaal Cavagnac en 5,5 miljoen voor de latere keizer Napoleon III. De staatsgreep van Napoleon III in 1851 betekende het einde van de politieke carrière van de Lamartine en hij bleef berooid achter. Vanaf dan probeerde hij zichzelf te onderhouden met het schrijven van gedichten. Hij overleed in Parijs op 28 februari 1869.

voorbeeld noemde hij onder meer ook Valentin Bouchel, en hij noemde hem een krantenfeuilletonschrijver, met een zeer grote productie.

VAN MALDEGHEM (EUGÈNE), *rue du Boulay, n° 20, à Paris.*

**544. Rubens, étant en ambassade à la cour d'Espagne,
reçoit la lettre suivante de son épouse :**

« Pierre, je voudrais vous revoir avant de mourir; je
« voudrais vous parler de nos enfants. — Je me meurs. »

ÉLISABETH.

Il partit incontinent; mais arriva trop tard et ne trouva plus
qu'un cercueil.

**545. Portrait de Mr Valentin Bouchel, littérateur et
poète à Landegem.**

Uittreksel uit tentoonstellingscatalogus.

De heer Peeters trok op onderzoek via het internet en dat leverde hem een voor ons interessant gegeven op, namelijk de inventaris van de tentoonstelling Exposition Nationale des Beaux-Arts in 1839 te Brussel gehouden. Deze inventaris, gedrukt te Brussel bij de Imprimerie Demortier Frères, Faubourg de Namur, rue Léopold, 84 vermeldt op bladzijde 66 de tentoongestelde werken van Eugène Van Maldeghe² uit Parijs. Naast een schilderij over Rubens (nr. 544) vermeldt deze inventaris het 'Portret de Mr Valentin Bouchel, littérateur et poète à Landegem (nr.545)'.

Ondertussen zijn er wat meer gegevens bekend geraakt over deze voor het grote publiek onbekende schrijver.

² Romaan Eugene Van Maldeghe (Dentergem 1813-Elsene 1867) was een schilder van historische taferelen, landschappen en portretten. Romaan Eugene werd kunstschilder net zoals zijn oudste broer Jan Baptist. Zij waren de broers van de componisten Robert Julien (Zie ons eerste tijdschrift van dit jaar blz. 5-7) en Etienne Evariste Van Maldeghe. Hun vader Justin-Evarist was onderwijzer en afkomstig uit Lotenhulle. In 1838 won Eugene de Prijs van Rome voor schilderkunst. Hij genoot Europese bekendheid en werkte o.a. in Rome, Napels en Parijs. Zijn werken zitten verspreid over heel wat musea in Europa, o.a. in het Louvre. In Dentergem is een straat naar hem genoemd.

Een bezoek aan de Archiefbank Vlaanderen leert ons dat de stad Oudenaarde in het bezit kwam van het archief van Valentin Bouchel in 1969. Het maakte deel uit van het familiearchief Raepsaet. Het stadsarchief Oudenaarde bewaarde tot 2010 tientallen onverkochte exemplaren van de werken Bouchel die dan bij de reeds eerder vermelde openbare boekenverkoop werden verkocht.

Een Oudenaardse apothekersfamilie met roots in Frans Vlaanderen

De familie Bouchel kwam in Oudenaarde wonen in de tweede helft van de 18de eeuw. Ze waren afkomstig uit Sint-Winoksbergen (Bergues in Frans-Vlaanderen). Ludovicus Benedictus en Jean François Bouchel³, de grootvader en vader van Valentin waren apotheker op de Markt in Oudenaarde.

Jean François Bouchel (°30.06.1772) huwde op 13 augustus 1797 (26 Thermidor jaar 5) te Oudenaarde met Françoise-Josepha Van Themsche (°06.11.1776). Uit dit huwelijk werden minstens 5 kinderen geboren. Enkel van de jongste dochter is bekend dat ze in het huwelijk trad.

Valentin Bouchel werd geboren in Oudenaarde op 25 mei 1802⁴ en overleed er op 7 januari 1869. In het midden van de 19de eeuw woonde Valentin samen met een zuster en een broer in de Hoogstraat in Oudenaarde. Alle drie waren ze ongehuwd en stonden ze vermeld als rentenier.

³ De 'Almanach de la Province de la Flandre Orientale 1810-1812' vermeldt naast apotheker Jean Bouchel in Oudenaarde ook een dokter Antoine Bouchel in Gent. Hij haalde zijn doktersdiploma in Leiden op 5 september 1800. In 1804 woonde hij in de Burgstraat in Gent en was hij lid van het vaccinatiecomité van de stad. Dr. Antoine Bouchel overleed vermoedelijk in 1828-1829. De Gentse universiteitsbibliotheek bezit van hem 'Catalogue d'une belle collection de livres et d'estampes délaissés par feu Mr. Antoine Bouchel, docteur en médecine ...'. Haast zeker gaat het hier om een broer van Jean François vermits hij in 1800 optreedt als getuige bij de geboorte van een van zijn kinderen.

⁴ Zijn geboorteakte (nr. 73 van het jaar 10 van de Franse republiek) vermeldt: *"Mairie d'Audenaerde, arrondissement communal d'Audenaerde - Du onzième Jour du prairial an dix de la République française. - Acte de Naissance de Valentin Eugène Bouchel né le cinq prairial quart après onze heures du matin fils de Jean François Bouchel apoticaire en de Joséphine Françoise Van Temsche sa femme. Le sexe de l'enfant a été reconnu être masculin. - Premier témoin Jean-Baptiste Beaucarne officier de santé âgé de cinquantes quatres ans, second témoin Marie Van Temsche âgée de soixante quatorze ans tous deux domiciliés dans cette ville..."*.

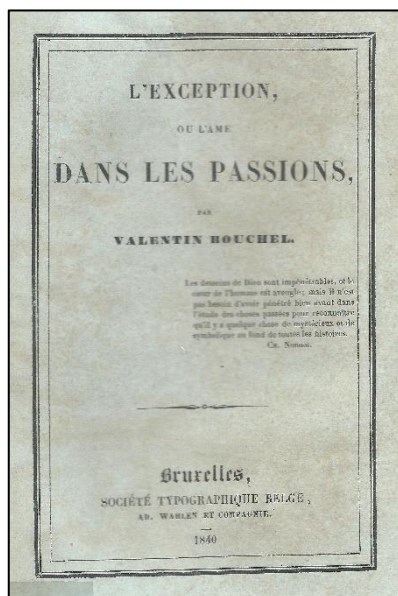
Volgens de *Audenaerdschen wegwyzer* was Valentin in 1851 samen met o.a. brouwer Hiloné Liefmans een van de armmeesters van Oudenaarde.

Een jongere zus, Marie Bouchel (1811-1885), was gehuwd met Auguste Daufresne de la Chevalerie (1818-1881), van 1879 tot aan zijn dood ere-bibliothecaris en ere-archivaris van de stad Oudenaarde. Na het overlijden van Marie Bouchel erfde de stad Oudenaarde 721 boeken en een collectie munten en penningen van de familie Bouchel. Van waar deze munten en penningen afkomstig waren lees je verder in dit verhaal.

Het werk van Valentin Bouchel

Valentin Bouchel was een schrijver uit de romantiek en een groot bewonderaar van de Franse romantische auteurs de Lamartine en de Chateaubriand⁵. Het belangrijkste onderwerp in zijn werk was het geloof en het christendom.

Hij onderhield relaties met andere Belgische romantische schrijvers van zijn tijd. Zo kreeg hij werken toegestuurd met een persoonlijke opdracht van ondermeer Adolphe

⁵ François René vicomte de Chateaubriand (St.-Malo 1768-Parijs 1848) wilde eerst priester worden maar koos uiteindelijk voor een loopbaan in het leger. In 1791 bezocht hij de Verenigde Staten. In 1792 huwt hij, verlaat zijn vrouw, wordt huurling in Duitsland, raakt er gewond en vlucht in 1793 naar Engeland. Als zijn moeder in 1800 overlijdt keert hij terug naar Frankrijk en verzoent zich opnieuw met het katholieke geloof. Hij komt in de gunst van Napoleon Bonaparte doch na een jaar neemt hij afstand van het keizerrijk. Na de terugkeer van de Boubons op de Franse troon gaat zijn politieke loopbaan in stijgende lijn en hij wordt in 1822 Frans minister van buitenlandse zaken. In 1832 verlaat hij de politiek. Zijn roman *René* (1802) was een illustratie van het 'mal du siècle' en wordt gezien als het literaire handvest van de Romantiek. Zijn grootste literaire energie besteedde hij aan zijn autobiografie: *Mémoires d'outre-tombe* dat na zijn dood werd uitgegeven.

Siret⁶, Karel Ledeganck⁷, Antoine Clesse⁸, Agathon Marsigny⁹ en Benoit Quinet¹⁰.

Van hem kennen we de romans: 'L'exception ou l'âme dans les passions' (1840) en 'Scènes de la vie Flamande-Denis', (1844), deel I. 'Mesure pour mesure' uit 1851 was een vertaling van Measure for Measure van William Shakespeare.

Dat in zijn werk 'Scènes de la vie Flamande-Denis' een voorwoord opduikt van de 'grote' de Lamartine is misschien minder verwonderlijk als men weet dat de familie Bouchel afkomstig is van Sint-Winoksbergen (Bergues) waar de Lamartine een tijdlang volksvertegenwoordiger was (zie voetnoot 1) en er regelmatig verbleef in het hotel La Tête d'Or. Het is zeker niet uitgesloten dat de familie Bouchel na een halve eeuw nog contact onderhield met hun familie en verwanten in Frans-Vlaanderen.

⁶ Adolphe Siret (Baumont 1818-Antwerpen 1888) was een historicus, biograaf, essayist, dichter, biograaf en schrijver. Hij was in Gent medewerker aan de krant 'Le Messenger de Gand' en combineerde zijn administratieve baan in Sint-Niklaas met literaire activiteiten.

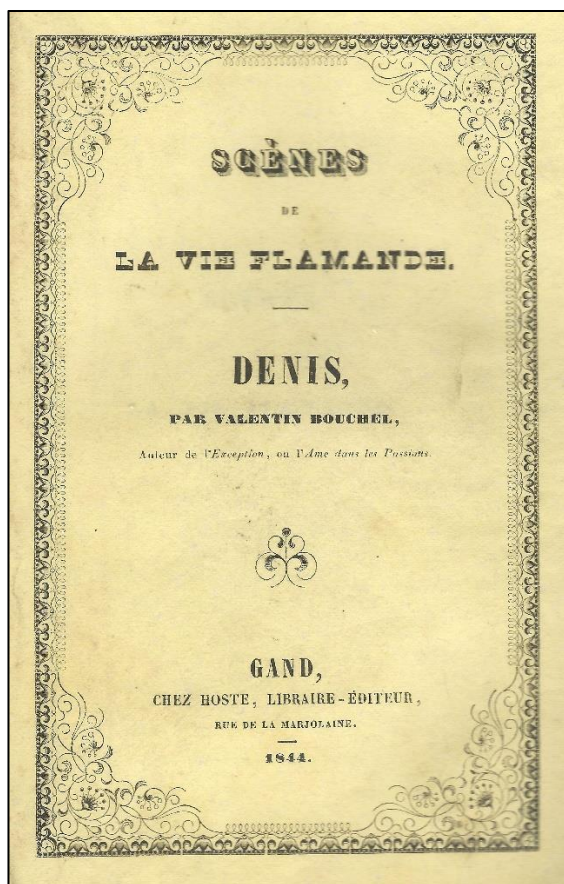
⁷ Karel Lodewijk Ledeganck (Eeklo 1805-Gent 1847) begon als kindarbeider in een linnenweverij en werd hulpklerk op het Gentse stadhuis door zelfstudie. Hij bleef verder studeren en behaalde in 1835 in de Gentse hogeschool, het diploma in de rechten. Hij zal zich later verdienstelijk maken door het vertalen van Belgische (toen nog eentalig Franse) wetteksten naar het Nederlands. Zijn voornaamste literair werk is De drie Zustersteden waarin hij de lof zingt van de steden Antwerpen, Brugge en Gent. Hij werd begraven op het Campo Santo te Sint-Amandsberg.

⁸ Antoine Clesse ('sGravenhage 1816-Bergen 1889) was de zoon van een Napoleon-soldaat. Net als zijn vader werd hij wapensmid. In 1845 publiceerde hij een eerste dichtbundel. Een vers van hem uit augustus 1847, ontleend aan het gedicht *Réponse d'un Belge aux journaux allemands: Flamands, Wallons, / Ce ne sont là que des prénoms, / Belge est notre nom de famille* werd destijds vaak door unitaristen tegenover Vlaamsgezinden geciteerd.

⁹ Agathon Marsigny (Walcourt 1812-Bergen 1873) was doctor in de filosofie en de letteren, leraar poëzie en studieprefect aan het Koninklijk Atheneum van Bergen. Zijn bekendste werk is *Les chants de la patrie* uit 1856.

¹⁰ Benoit Quinet (Bergen 1818-1902) wordt in de Waalse literatuur verwijzend naar de Lamartine, een Lamartijs dichter genoemd: religieus, moraliserend, patriottisch, soms spottend, soms intiem. Hij was een van de belangrijkste vaandeldragers van de Franstalige literaire beweging die haar oorsprong heeft in Bergen sinds de onafhankelijkheid en was een van de populairste Waalse auteurs van zijn tijd.

Achteraan in het boek 'Scènes de la vie Flamande-Denis' vermeldt de drukker dat het de bedoeling was van de auteur om het boek in twee delen te laten verschijnen maar het belang van het boek vereiste onvoorziene ontwikkelingen zodat het in zes afleveringen zal verschijnen die elk 1 Frank zullen kosten en zo samen twee grote boekdelen zullen vormen. Wat die *développements imprévus* waren, daar hebben we het raden naar. Wanneer de volgende delen van 'Scènes de la vie Flamande-Denis' zouden verschenen zijn, is nergens een spoor van terug te vinden. Dat de zus van Bouchel zo'n grote hoeveelheid exemplaren aan het stadsarchief van Oudenaarde schonk, wijst er vermoedelijk op dat de publicatie niet zo'n succes was en dat de aangekondigde afleveringen er nooit zijn gekomen.

In een lijst van meest gelezen feuilleton-auteurs in Gent tijdens de periode 1836-1860 vinden we Bouchel op de negentiende plaats. De eerste twee plaatsen zijn weggelegd voor Alexander Dumas en Charles Dickens, de Lamartine bezet de twaalfde plaats. Van de totale hoeveelheid literatuur en triviale literatuur die in de periode 1836-1860 door alle Gentse kranten samen is gepubliceerd, komt 46% voor rekening van de Nederlandstalige, en 51% voor rekening van de Franstalige bladen en 3% voor rekening van bladen die slechts éénmaal per week of minder verschenen¹¹.

De familie Bouchel en Landegem

In de *Mémorial administratif de la Flandre-Orientale*, Volume 12 van 1822, staat op pagina 368 *Bouchel Valenty*n geregistreerd als dokter in de medicijnen gehuisvest in Landegem als dokter voor de gemeenten Nevele, Landegem, Meigem, Poesele en Poeke.

Was Valentin Bouchel ook dokter?

We zochten naar een eventuele rechtzetting in de volgende memoriaals van de provincie Oost-Vlaanderen maar vonden er geen terug. Ook is er nergens een spoor te vinden van het behalen van een diploma in de geneeskunde door Valentin Bouchel waaruit we menen te mogen besluiten dat het hier om een (provinciale) vergissing gaat.

Valentins oudere broer Isidoor werd wel geneesheer en een vermaard numismaticus¹². Hij werd als Isidoor Alexander Bouchel geboren op 25 februari 1800 (7 ventose van het jaar 8) in Oudenaarde als zoon van Jean François en Josephine Françoise Van Themsche. Getuigen bij de geboorteaangifte waren Antoine Bouchel uit Gent en Alexandrine Van Temsche uit Oudenaarde.

¹¹ H. Gaus, Literatuur en kunst, 1844-1895, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 12. Fibula-Van Dishoeck, Haarlem 1977, p. 191-208.

¹² Een numismaticus houdt zich bezig met de geschiedenis van het geld en de penningen en alles wat ermee te maken heeft. Een verzamelaar van munten en penningen wordt ook een numismaticus genoemd.

NAAM van den Vaccinateur.	BEROEP.	WOONPLAATS.	GEMEENTEN, het hun aangewezen arrondis- sement uitmakende.
DISTRIFT GENT.			
Boddaert, P.....	Offic.' van gezondh.	Deyns.....	Astene. Bachte. Maria-Loerne. Martens-Leerne. Petegem. Vyockt.
Bouvy.....	Medicine doctor..	Deyns.....	Gotthem. Grammea. Machelen. Olisee. Westergem. Zeveren. Zulte.
Thyschaert, Joann.	Heelmeester.....	Hansbeke.....	Aeltre. Bellem. Hansbeke. Lootenhulle.
Bouchel, Valentyn.	Medicine doctor..	Landegem.....	Nevele. Landegem. Meyghem. Ponsle. Pouquies. Vosselaere.
Febe, Petrus.....	Heelmeester.....	Sommergem.....	Sommergem. Ronsle.
Maryens, Eugénus	Offic.' van gezondh.	Kotelaere.....	Kotelaere. Ursel.
Van Feene	Medicine doctor..	Lovendegem	Lovendegem. Merendé. Vinderhoute. Drogen.

Dokterslijst 1822.

Hij doet achtereenvolgens zijn lagere en middelbare studies in de colleges van Ronse, Oudenaarde en het Sint-Barbaracollege in Gent. Nadat hij op 6 juli 1822 zijn studies geneeskunde heeft beëindigd aan de Gentse Universiteit wordt hij assistent in het Hospitaal van de Bijloke. Nog hetzelfde jaar vestigt hij zich in Landegem. Hij wordt als deskundig en bescheiden omschreven en hij behoorde nogal vlug tot het kransje vooraanstaande artsen die de reputatie van de universiteit hoog hielden.

Ondanks de vele zorgen aan zijn uitgebreid patiëntenbestand en zijn wetenschappelijke medische werkzaamheden vond hij toch nog enige vrije tijd om zich te wijden aan de numismatiek. Dit resulteerde in een grote en belangrijke verzameling van munten en medailles.

In 1830 bevindt hij zich op de lijst van *“De Geneeskunstoefenaren die door hunnen belangloozen ijver tot bevordering der koepokinenting geduren het jaar 1827, het grootste getal vaccinatien zonder eenige belooning hebben verrigt en aan wie Z.M.¹³ behaagd heeft bij besluit van den 17 april 1829, n° 1, gouden medailles toe te wijzen ...¹⁴”*. Ook dokter V.E. Bouvy uit Deinze kreeg hiervoor een dergelijke gouden medaille.

Regelmatig werd hem een leerstoel aangeboden maar hij verkoos te blijven werken op het terrein. Hij was lid en medewerker van diverse medische genootschappen en publiceerde regelmatig in medische tijdschriften. Bekend van hem was zijn proefschrift *La fièvre intermittente pernicieuse avec symptômes pleuritiques* dat verscheen in 1839 in Annales et Bulletin de la Société de médecine de Gand, pagina 39 e.v.¹⁵

Dokter Isidoor Bouchel bleef ongehuwd en overleed in zijn woning in Landegem op 27 november 1842 om 4 uur 's morgens volgens de aangifte bij burgemeester Francies Van Nevel als ambtenaar van de burgerlijke stand, door werkmans Leopold De Backer en gemeentesecretaris Petrus Standaert.

¹³ Z.M. is hier Koning Willem I.

¹⁴ Verslag nopens den staat der provincie Oost-Vlaanderen, gedaan door het Kollege der Gedeputeerde Staten aan de Verenigde Provinciale Staten, Drukkerij A.B. Steven, Gent 1830. blz. 23.

¹⁵ Henry Raepsaet in: Biographie nationale publiée par l'Académie Royal des sciences, des lettres et des beaux arts, DEEL II, Brussel, 1868, p 776-777.

Hoe lang auteur Valentin Bouchel in Landegem woonde kunnen we niet met zekerheid achterhalen. Op het moment dat zijn broer stierf was hij blijkbaar niet in Landegem anders zou hij erbij geweest zijn bij de overlijdensaangifte? Of stond hij toch zijn broer bij en was hij (emotioneel?) niet bij machte de aangifte te doen? Er was zeker iemand bij het sterfbed van dokter Bouchel, anders kon men het juiste tijdstip van zijn dood niet kennen.

Op het moment dat het schilderij van Valentin Bouchel in 1839 te Brussel wordt tentoongesteld woonde hij wel in Landegem en lijkt het ook logisch dat hij het was die de opdracht gaf voor het portret. Mocht hij toen reeds terug in Oudenaarde gewoond hebben, dan had hij dat zeker laten vermelden.

Het lijkt erop dat beide broers een ganse tijd samen woonden in Landegem en dat Valentin na de dood van Isidoor terugkeerde naar zijn geboortestad. Dat zou er ook op wijzen dat zijn roman *L'exception ou l'âme dans les passions* die uitgegeven werd in 1840 haast zeker in Landegem werd geschreven.

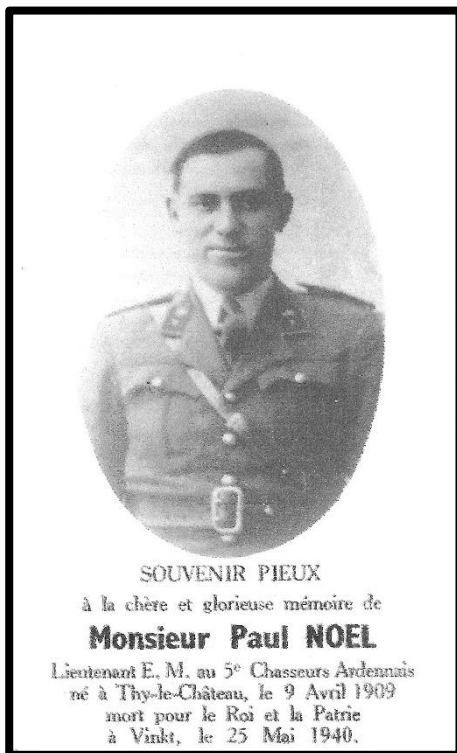
André Bollaert, Poesele

Met dank aan Danny Peeters uit Oudenaarde voor zijn medewerking en de schenking van de twee romans van Bouchel aan Erfgoedcentrum Het Land van Nevele.

VINKT MEI 1940: WAALSE FAMILIE OP ZOEK NAAR GESNEUVELDE LUITENANT PAUL NOËL

Einde mei 1940 waren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht Duitse troepen opgerukt tot in de buurt van Vinkt. Daar werden ze opgewacht door de Ardense Jagers, een Belgische elite-eenheid die vastbesloten was hen tegen te houden. Dit gebeurde ten koste van veel militaire slachtoffers en leidde tot de executie van burgers en vluchtelingen. Het verhaal van Paul Noël is een van die vele tragische gebeurtenissen.

In de morgen van 25 mei 1940 bevond het 5de Regiment van de Ardense Jagers zich in een zeer benarde positie in het centrum van Vinkt. Van de di-

visiestaf had men de opdracht gekregen om kost wat kost zijn stellingen niet op te geven. Tijdens de voorbije nacht had men dan ook alle munitievoorraden aangevuld en werden de compagnies herschikt. Zo werd op de linkerflank een dwarsstelling (bretel) voorbereid om bij een Duitse oversteek ten noorden van de divisie, niet omsingeld te geraken.

De Duitsers bestookten Vinkt in alle hevigheid en de eerste en tweede linies kregen het hard te verduren. Omstreeks 7u30 wordt materieelofficier Paul Noël gedood door artillerievuur vlak voor de winkel-deur van de familie D'Haenens in de Aarseleweg¹.

¹ <https://18daagseveldtocht.be/ardeense-jagers/reserve/5de-regiment-ardeense-jagers/>

Paul Ernest Vital Noël werd op 9 april 1909 te Thy-le-Château geboren als zoon van Alexandre en Mathilde Deroo, landbouwers. Hij was ongehuwd en woonde te Fontenelle Rue des Fermes nr. 46. Fontenelle is sinds de fusie van de gemeenten in 1977 een deelgemeente van Walcourt (provincie Namen) geworden.

De gevechten in Vinkt bleven voortduren en het zal pas zondagavond 26 mei zijn vooraleer de gesneuvelde officier werd begraven. Begraven worden is een groot woord. Olga D'Haenens, toen 14 jaar, vertelde dat de Duitsers de gesneuvelde burgers en militairen in drie massagraven 'gooiden' op het kerkhof van Vinkt.

Anderhalve week na de Belgische overgave werden de lijken door vrijwilligers uit de massagraven gehaald om opnieuw begraven te worden in een individueel graf. De eerste doden kregen een kist met deksel maar omdat dit te veel tijd in beslag nam liet men nogal vlug de deksels weg. De laatste lichamen werden gewoon tussen twee planken gelegd of naast elkaar in een groot graf. Zo ook luitenant Noël als onbekende soldaat.

Vader Noël op zoek naar zijn zoon

Enkele dagen na de herbegraving komt gemeentesecretaris Jules Van der Eecken aankloppen bij de familie D'haenens. Hij is vergezeld van een vreemdeling en wanneer moeder D'haenens die aankijkt ziet ze onmiddellijk de grote fysieke gelijkenis met de luitenant die voor haar woning gesneuveld was. Verschrikt prevelt ze halflood "Oh, de vader van de soldaat". Secretaris Van der Eecken stelde de man voor als komende uit Fontenelle op zoek naar zijn vermiste zoon die in Vinkt of omgeving zou zijn gesneuveld.

De man uit Fontenelle sprak geen Nederlands maar had blijkbaar wel de woorden soldaat en vader begrepen en wilde meer weten over hetgeen er gebeurd was. Olga en haar broer Etienne werden erbij gehaald met de vraag of zij iemand kenden die op de vreemde bezoeker geleek. Olga moest het antwoord schuldig blijven maar Etienne D'haenens meende net als zijn moeder dat de gesneuvelde soldaat gelijkenissen vertoonde met de vreemde bezoeker.

Vader Noël en secretaris Van der Eecken trokken naar het gemeentehuis en vroegen aan de burgemeester de toelating om de luitenant te laten ontgraven. Zijn lichaam, het vierde in de rij, werd herkend aan zijn bretellen, omdat

zijn moeder bij zijn laatste thuisbezoek zijn scapulier met een sluitspeld eraan had vastgemaakt. In een broekzak zat nog zijn portefeuille. De met bloed en vuil doordrenkte foto's die erin zaten waren nog duidelijk genoeg om te kunnen bevestigen dat het hier om luitenant Noël ging. Het dode lichaam van de luitenant werd in een kist gelegd en opnieuw begraven.

Vader Noël trok terug naar zijn boerderij met een droeve mare met als enige troost de zekerheid dat zijn zoon niet in een anoniem graf was terecht gekomen.

Nieuw drama: petekindje Paul Noël verdronken

Enkele weken later kwam de familie in rouwkledij naar Vinkt met een lijkwagen en een eikenhouten kist. De zuster van de gesneuvelde luitenant vertelde wenend dat ze de rouwkledij droegen voor haar zoontje waarvan Paul Noël peter was. Het kind was verdronken in een regenput. Een Duits soldaat die bij hen was ingekwartierd was vergeten het deksel terug op de regenput te leggen.

Families Noël en D'Haenens hielden contact

De familie Noël bleef nog een tijdlang contacten onderhouden met de familie D'haenens. Zo nodigden ze hen uit bij hen thuis eens de oorlog voorbij zou zijn. In december 1940 verhuisde de familie Noël naar 'Villa des Trieux' in Walcourt waar ze van hun pensioen zouden genieten. Ze waren de familie D'haenens zeer erkentelijk omdat dank zij hen hun zoon een waardig graf had gekregen. In een brief vroegen ze om ook hun dankbaarheid over te maken aan de burgemeester en de gemeentesecretaris. In dezelfde briefomslag zat een cheque van 100 frank om enkele missen te laten celebreren in de kerk van Vinkt ter nagedachtenis van hun gesneuvelde zoon².

André Bollaert, Poesele

² Met dank aan Olga D'haenens (Vinkt 30 oktober 1925-Vinkt 24 februari 2016) voor de inlichtingen en het interview zo'n tiental jaren geleden. Olga huwde Gerard De Muynck (†2012) en woonde in Hansbeke in de Merendreestraat. Ze was jarenlang organiste in de Sint-Petrus en Pauluskerk van Hansbeke.

MEI 1940: DRAMA AAN DE BRUG OVER NEERSCHUURBEEK

Op 25 en 26 mei 1940 stond een kanon van het Belgische leger opgesteld op het land van Maurits Van Nevel langs de Neerschuurbeek¹. Van daaruit vuurde men richting Schipdonkkanaal naar de steeds sneller oprukkende Duitse troepen die de regio rond Nevele aan het veroveren waren. Vanuit de omliggende hoeven werd dit gebeuren angstvallig gadegeslagen. Ook de familie Haerts wachtte met een bang hart het vervolg van de gebeurtenissen af op hun hoeve aan de Neerschuurbeek².

De zaterdagmorgen van 25 mei waren enkele Duitse voorposten tot in Poesele doorgedrongen en slaagden ze erin om enkele soldaten van het 7de Linieregiment krijgsgevangen te maken. Aan Poesele Walle botsten ze op hevige weerstand van de Jagers te Voet die zich opgesteld hadden op het Hof ten Dale³. Tijdens deze gevechten vonden de Poeselse burgemeester De Boever en de soldaten Eduard Van Winge uit Mechelen en Edmond Neiryndck uit Brugge de dood in de Oude Kerkstraat op zo'n tweehonderd meter van de samenvloeiing van de Poekebeek en de Neerschuurbeek.

Op zondag 26 mei wordt er opnieuw hevig over en weer gevuurd omdat de Duitsers een nieuwe poging waagden om in Nevele het Schipdonkkanaal over te steken. De Belgische troepen houden tijdelijk stand maar aan de Neerschuurbeek op het land van Van Nevel speelt zich een dramatische gebeurtenis af. Door een defect aan het kanon dat de Duitsers bestookte aan het Schipdonkkanaal explodeerde in de namiddag de munitie bij het herladen. Zeven soldaten werden dodelijk getroffen, vijf waren op slag dood en de twee overlevenden werd afgevoerd naar de dichtstbijzijnde Rode-Kruispost langs de Bredeweg 1 te Poesele⁴. Daar woonde het echtpaar Cyriel Haerts (°Meigem 3 oktober 1881) - Maria Camilla Maerschack (°Nevele 22

¹ De boerderij van Maurits Van Nevel bevond zich in de huidige Graaf van Hoornestraat nr. 73. Het stuk land waar het kanon stond opgesteld ligt achter de bedrijfsgebouwen van de woning nr. 77.

² Deze gebeurtenis werd vrij opgetekend op 23 oktober 2014 naar het verhaal van Lisa Haerts (°Poesele 4 september 1920-†Tielt 2 mei 2018).

³ Nu Nieuwe Kerkstraat nr. 10, Poesele (Deinze).

⁴ Wie de vijf soldaten zouden kunnen geweest zijn kon niet exact achterhaald worden.

november 1879) en hun kinderen Bertha (*Poesele 3 augustus 1919) en Lisa (*Poesele 4 september 1920). Albert (*Deinze 27 juli 1918), de oudste en enige zoon van het gezin was op dat ogenblik soldaat in het Belgische leger.

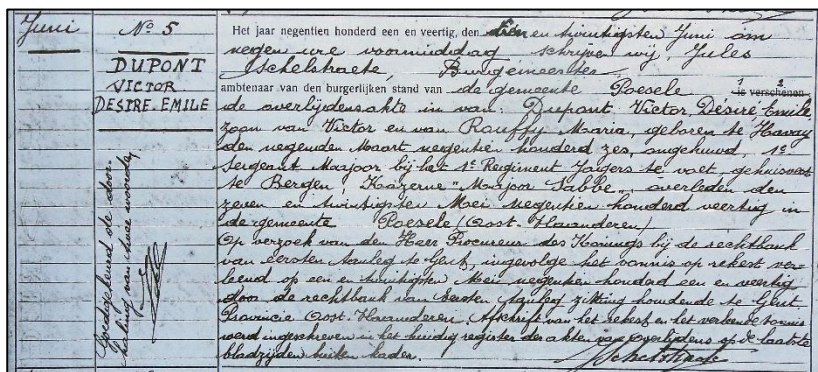

*Het gezin Haerts midden de jaren 1920. Cyriel en zijn echtgenote Camilla Maerschalcck en hun kinderen Albert, Lisa en Bertha.
Collectie Chris Afschrift.*

Lisa Haerts herinnert zich nog zeer goed dit dramatisch voorval. De twee afgevoerde soldaten waren zeer zwaar gewond. De ene soldaat was afkomstig van Marchienne-au-Pont en de andere heette Vic Dupont. Dank zij deze gegevens konden we achterhalen wie deze twee slachtoffers eigenlijk waren.

Bij de soldaat uit Marchienne-au-Pont gaat het over Marc, Ghislain Oger geboren aldaar op 24 mei 1920, zoon van Jules en Geneviève Boliau en gehuwd met Emilienne Harmegnies.

De andere militair Victor, Désiré, Emile Dupont werd geboren te Havay op 9 maart 1906 als zoon van Victor en Maria Rouffy. Hij was beroepsmilitair en ongehuwd. Hij was 1ste sergeant-majoor bij het 1ste regiment Jagers te Voet en verbleef in Bergen in de kazerne 'Majoor Sabbe'.

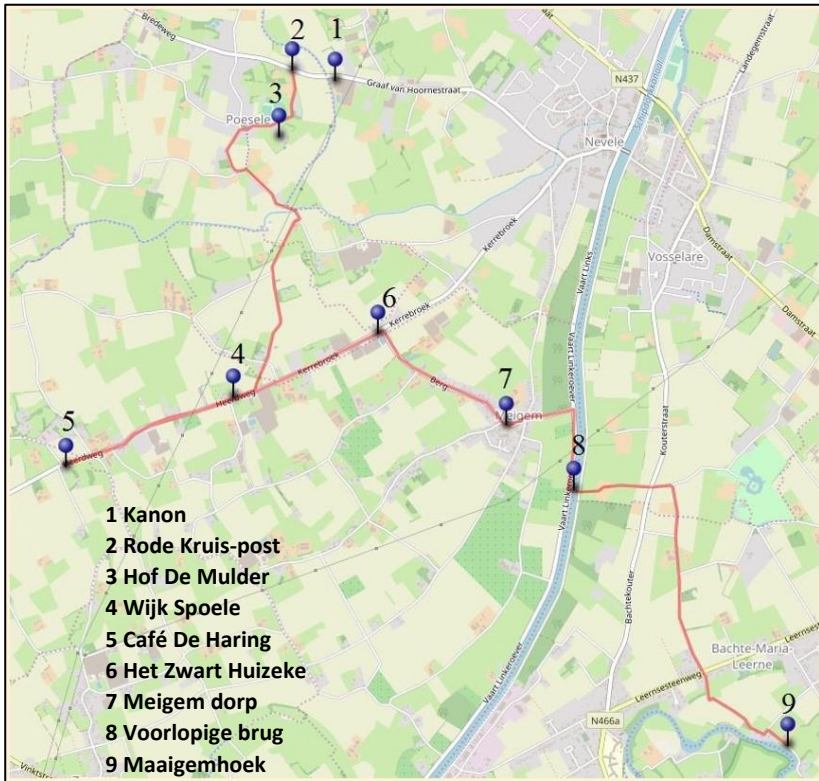
Overlijdensakte van Victor Dupont in de overlijdensregisters van de gemeente Poesele.

Ghislain Oger overleed kort na zijn overbrenging naar de Rode-Kruispost op de boomgaard van de hoeve Haerts. Victor Dupont werd binnen de woning verzorgd. Hij dronk nog een tas koffie maar overleed kort daarop aan de opgelopen verwondingen. Beide slachtoffers werden onder de grote kerselaar op de hoeve begraven rechts van de oprit naar de woning.

Na de Belgische overgave werden beide soldaten herbegraven op het kerkhof van Poesele. Marc Oger werd later opnieuw opgegraven en door zijn familie met paard en kar overgebracht naar zijn geboortedorp Marchienne-au-Pont. Victor Dupont bleef rusten op het Poeselse kerkhof met op zijn graf een eenvoudig ijzeren kruis met Belgische driekleur, ten prooi aan weer en

wind tot niemand meer wist wie daar begraven lag en de laatste herinnering aan de ongelukkige sergeant-majoor werd weggenomen.

Na de gedwongen terugtrekking van de Belgische soldaten werd de grens tussen Nevele en Poesele in de omgeving rond de Neerschuurbeek bezet door de oprukkende Duitsers. Ook de verlaten tijdelijke staf van de Belgen op het Hof De Mulder was op maandag 27 mei ingenomen door de Duitsers.

Na de middag kwamen twee Duitse soldaten met witte vlag naar de hoeve Haerts en maanden de bewoners beleefd maar dwingend aan om hun hoeve onmiddellijk te verlaten en zich naar het Hof De Mulder te begeven want "het zou er erg aan toe gaan". Op het Hof De Mulder bevonden zich 48 Poeselaars waaronder leden van de familie Mestdach, de familie Foncke, Maria De Mulder en August De Keyzer met heel zijn gezin.

Over de wijk Spoele werd men richting Vinkt geleid. In de omgeving van cafe De Haring⁵ gekomen, zag men de lijken liggen van gedode Belgische soldaten. Vermoedelijk ging het om de gedode Belgische krijgsgevangenen die op zaterdag 25 mei door de Duitsers als menselijk schild waren gebruikt. Lisa herinnert zich ook een gedode Duitse soldaat op zijn motor. Verschrikt door deze taferelen maakte men rechtsomkeer over Meigemdorp richting Schipdonkkanaal

Aan het kanaal werd de voorlopige brug achter de hoeve Everaert overgestoken en trok men richting Maaigemhoek in Bachte-Maria-Lerne waar een onderkomen werd gevonden in de schuur van de familie Dobbelaere, een broer van Maria Dobbelaere de echtgenote van Maurits Foncke die zich beiden onder de vluchtelingen bevonden.

Gezien de grote vluchtelingenstroom die telkens weer de noodbrug over het kanaal achter de hoeve Everaert moest passeren, kon men pas op donderdag en vrijdag terugkeren naar Poesele.

André Bollaert, Poesele

⁵ Lisa Haerts noemde het Zwart Huizeke maar bedoelt hier ongetwijfeld café De Haring die op de weg van Spoele naar Vinkt ligt want het Zwart Huizeke ligt richting Meigem. Het was in de omgeving van café De Haring dat de lijken van 8 Belgische soldaten langs de weg zijn blijven liggen van zaterdag 25 mei, dag waarop ze door de Duitsers als levend schild werden gebruikt, tot dinsdagnamiddag 28 mei.

HOE LANDBOUWERSFAMILIE IN DE POESELSE BIEZEMSTRAAT WO II BELEEFDE

Het volgende verhaal werd me in december 1995 verteld door Flavie Loontjens, echtgenote van Julien Van Wonterghem (in de volksmond Jules geheeten), tijdens een interview voor het Gazetje van Poesele, naar aanleiding van hun 60ste huwelijksverjaardag. Het geeft ons een mooi beeld hoe een boerenfamilie de oorlog meemaakte en overleefde in een klein Vlaams dorpje.

Op 30 januari 1936 huwde Julien Van Wonterghem (*Poesele 9 november 1911-†Eeklo 5 november 2001) in Vinkt met Flavie Loontjens (*Nevele 10 december 1914-†Nevele 16 december 2003). Samen met haar stichtte hij de vijfde generatie Van Wonterghem in de Poeselse Biezemstraat (nu Mortierstraat 15), een familie die in Poesele reeds sinds 1815 woonachtig is. Hun landbouwbedrijf was zo'n 12 ha groot.

*Julien en Flavie en hun zoontje Jozef in 1937.
Collectie familie Van Wonterghem.*

Julien was van de lichte 1930. Hij had gediend bij het paardenvolk en kwam toen haast elke dag naar huis met de fiets. Eind september 1939 werd hij

opnieuw opgeroepen en tot begin januari 1940 was hij gemobiliseerd langs het Albertkanaal. Het was een grote opluchting voor de familie dat hij kort na nieuwjaar 1940 kon terugkeren naar zijn boerderij in de Biezemstraat.

Maar toen de Duitsers ons land binnenvielen, moest Julien zich samen met drie andere Poeselaars (Omer Blancke, Georges Mortier en Staf Van de Walle) op 10 mei 1940 aanbieden in Oostakker in de nabije omgeving van de Lourdesgrot. Nog dezelfde avond werden de reservisten op de trein gezet richting Frankrijk. Julien zou na vele omzwervingen tenslotte in Zuid-Frankrijk terechtkomen. Na de capitulatie van het Belgische leger keerde hij, meestal te voet, terug naar huis. Half juni 1940 was hij terug in Poesele.

Zijn echtgenote Flavie Loontjens bleef achter met vier kleine kinderen. Het jongste was geboren in februari. Leonie Van der Sijpt, de moeder van Julien woonde bij haar in, samen met Achiel Van Wonterghem, een broer van Julien en Marcel Cornelis die tijdens de afwezigheid van Julien als knecht was aangenomen.

De laatste week van de oorlog was er veel nervositeit om en rond de hoeve Van Wonterghem. Er stonden vijf kanonnen opgesteld bemand door een dertigtal soldaten, allemaal Vlamingen en bij elk kanon was een onderstand gebouwd. Ze richtten hun geschut op doelen voorbij het Schipdonkkanaal. Bij vergissing kwam eens een projectiel terecht in de stallingen van buur Van Parijs (nu Mortierstraat 14).

De soldaten sliepen in het wagenkot recht tegenover de woning, naast het kot van de zeugen. De zeugen werden dagelijks buiten gelaten en toen enkele soldaten eens nonchalant hun proviand achter lieten werd alles verorberd door de hongerige dieren.

Op zondag 25 mei vertrokken de Vlamingen met hun zwaar geschut richting Lotenhulle en werd hun plaats ingenomen door Jagers te Voet. Van een Rode Kruisarts hoorden ze vertellen dat burgemeester De Boever was doodgeschoten. Over eventuele andere slachtoffers bleven ze in het ongewisse¹.

Bedreigd door soldaat

¹ Het verhaal van de dood van burgemeester De Boever is verwerkt in de reportage POESELE TIJDENS DE MEIDAGEN 1940 die te zien is op onze website: www.landvannevele.com - Poesele tijdens de meidagen 1940

Toen Flavie 's avonds de luiers en de klederen van de kinderen van de wasdraad afhaalde, werd ze plots bedreigd door een over zijn toeren geraakte Belgische soldaat, pistool in aanslag. Hij beschuldigde haar van spionage door het geven van signalen. De Jagers te Voet namen de hooischuur in beslag en gedroegen zich zeer nerveus. Zo werd zonder aanwijsbare reden door een muur en een deur geschoten in de woning. Flavie, de vier kinderen, haar schoonbroer Achiel en haar schoonmoeder brachten die nacht door in de kelder.

Op maandagmorgen 27 mei heerste er een onnatuurlijke stilte om en rond de hoeve. De Jagers te Voet waren vertrokken en Marcel Cornelis ging de dieren voederen. Toen Flavie de stallingen wilde binnen gaan, stond ze plots oog in oog met drie gecamoufleerde Duitsers die aan het toilet stonden waar grootmoeder Van Wonterghem haar behoefte deed.

Toen de Duitsers zagen dat alles voor hen veilig was, dook plots vanuit het niets een ganse groep soldaten op. Ze waren wantrouwig maar gedroegen zich beleefd en vroegen aan Flavie of ze voor hen koffie wilde zetten. Flavie had geen tassen genoeg en enkele soldaten dronken dan maar hun koffie uit een glas. Flavie, haar schoonmoeder, haar schoonboer en vier kinderen brachten die nacht opnieuw in de kelder door.

De volgende dag verplichtten de Duitsers hen om de woning te verlaten en zich naar Meigem te begeven. Ze mochten eerst nog de dieren uitlaten en daarna moest Flavie voorgaan met een Duitser naar de zolder om zich ervan te vergewissen dat er niemand meer verborgen zat.

Toen ze op punt stonden te vertrekken, kwam een Duitse officier de woning binnen met de boodschap dat de koning zich had overgegeven en dat de oorlog voorbij was. Ze mochten op hun hof blijven. Dit was een hele opluchting voor iedereen. Tijdens de schermutselingen was een koe gedood maar er was weinig schade aan de gebouwen.

Ook bij de dichtste bureu viel de schade nogal mee. De familie De Pestel (nu Mortierstraat 16), had tijdens de laatste oorlogsdagen een onderkomen gezocht in de kelder van de familie De Meyer die iets verderop woonde in het laatste huis van de Poekestraat (nu nr. 48). De andere bureu, de familie Van Parijs, hadden het zekere voor het onzekere genomen en waren naar Wingene gevlucht.

Aan de overkant van de Poekesbeek op grondgebied Meigem, waren de stallingen van Van Hoecke afgebrand. Boer Van Hoecke zelf werd meegenomen

door de Duitsers en kwam aan Kruiswege in Meigem terecht maar ze lieten hem verder ongemoeid.

De eerste week van de Duitse bezetting werd een lading stro opgeëist die diende om de soldaten op te slapen te leggen. De vergoeding voor het stro mocht Flavie gaan afhalen op Poeseledorp (nu nr. 2). Daar kreeg ze de valse melding te horen van Van de Steene uit Lotenhulle dat haar man gesneuveld was in Machelen aan de Leie. Ze kreeg hiervan geen bevestiging maar zolang haar man niet thuis was bleef steeds de onzekerheid knagen.

Regelmatig opeisingen van paarden

Paarden waren van levensbelang op een boerderij tijdens de oorlog. Bij een opeising in Meigem was men er aan ontsnapt door een dier kreupel te slaan maar bij een volgende opeising in Nevele kon men er niet onderuit. Dokter Jan Wannijn, toen oorlogsburgemeester in Nevele, had een attest meegegeven dat het dier noodzakelijk was op de boerderij maar de Duitsers wilden een bewijsstuk ondertekend zien door de Poeselse burgemeester. Volgens Flavie waren burgemeester Schelstraete en raadslid Foncke dronken en lieten ze bij de Duitsers uitschijnen van niets te weten zodat het paard werd in beslag genomen. Deze gebeurtenis is de aanleiding geweest waarom Julien Van Wonterghem tijdens de gemeenteraadsverkiezingen na de oorlog zich altijd kandidaat stelde op de lijst van De Boever, tegen Schelstraete en Foncke.

De familie bleef een goede relatie onderhouden met dr. Jan Wannijn. Toen de dokter na de oorlog veroordeeld was wegens collaboratie en in de gevangenis belandde, mocht zijn echtgenote boter gaan afhalen bij de familie Van Wonterghem.

Vanaf 1941 kwam André De Meyer (de latere veldwachter van Vosselare) als knecht op de boerderij werken.

Tijdens de oorlog werd tarwe gesmokkeld en karnde men melk. Voerman Bettens uit Nevele kwam de boter ophalen om door te verkopen. Regelmatig werden in het geniep dieren geslacht, meestal varkens. Een geslachte vette vaars werd in drie keer in melkkannen tot aan de melkerij Sint-Mauritius in Nevele vervoerd. Sommigen kwamen ook zelf hun waar halen op de boerderij zoals de nonnetjes van het klooster en de rijkswachters van Nevele die er varkenshespen kwamen halen.

Voor de eigenaars van de boerderij, de familie baron de Giey die in Dinant woonde, werd vlees naar een tussenpersoon in Merelbeke vervoerd die alles in Dinant bezorgde.

Verraad kostte de boerenfamilie een zeug en elf biggetjes

Eenmaal terug thuis heeft Julien zich nooit moeten aanmelden bij de Duitse bezetter. Controle van de overheid was er zelden. Eén keer werden ze ver-raden door een melkvoerder en een zeug met elf biggetjes werd in beslag genomen. Een andere keer waren ze net op tijd verwittigd door buurman De Pestel. Met een varkensren op een slee vluchtte men richting het hof van Van Hoecke over de Poekebeek. Door de droogte kwam men langs de aar-deweg vast te zitten maar gelukkig voor hen gebeurde dit net buiten het zicht van de controleurs.

God gaf. God nam.
Gods Name zij gezegend.

† ZALIG AANDENKEN †
van ons lief engelken

Gabriël-Jules VAN WONTERGHEM
Zoon van JULES en FLAVIE LOONTJENS.
Geboren te Poesele den 11 Februari 1940
en aan de liefste zijner ouders ontruikt
te Gent, den 9 Juli 1945.

Het was zoo gelukkig, zoo vlug en zoo fel,
En 't speelde zoo vreugdig zijn schuldeloos spel;
Zijn oogstems... ze lachten zoo hartelijk teer...
En Vader en Moeder beminden 't zoo zeer.

Voorbij is 't, lijk een zonnestraal,
Die, uit den hemelwagen,
Een korten tijd
Elkeen verblijdt
Omtrent de winterdagen.

Zoo schikte 't God. Een korten tijd
Verscheen het voor onze oogen;
En op de baan
Ons voorgaan,
Zal 't ons den Hemel toegen.

Diepbeproefde Ouders, samen met zijn lieve
broertjes Marc en Antoon, roept O, L. Heer u-
wen Gabriël bij Zich in den Hemel. Troost U,
hoe pijnlijk dit verscheiden U zal vallen. Daar
zullen zij samen spelen in 's Heeren Hof, en
blijden voor u allen goede Ouders, grootouders,
broertjes en zusjes, tot gij daar allen samen
weer vereenigd zult zijn.

Lief Engelken, bid voor allen die u lief hadden.

Drukk. R. Schelstraete, Lootenhulle.

Terwijl ik nog begon te leven
Heeft God er aan een eind gegeven.

†
ZALIG AANDENKEN
van ons duurbaar kindje

**ANTOINE-GEORGES-FIRMIN
VAN WONTERGHEM**
Zoon van
JULES en FLAVIE LOONTJENS.

Geboren te Poesele den 4 Februari 1942
en aldair aan de liefste zijner ouders on-
truikt den 30 Juni 1945.

Het was zulk lief kind... O Heer, vergeef ons zuchten.
Waarom die frissene bloem die niet ontkluken kan?
Waarom moet zoo een plant verwelken zonder vruchten?
Waarom mag toch ons kind niet wassen tot een man?
Waarom zoo vroeg, o Heer, ons zulk een seint ontrouwen?
Wij hadden hem zoo lief; wij minden hem zoo teer.
Of was het wel misschien een engel van Hierboven
Die U ons had toevertrouwd? O dan, Heer, neem hem weer.
Of was zijn ziel te schoon voor 't oog der stervelingen?
Of was 't een perle, Heer, ontvallen uit uw kroon?
O neem hem weer: hij strale en prale in d' hemelkringen.
Hij prale d'eeuwen door; voor d'aard was hij te schoon.

Vaarwel, geliefde kleine, wij senden U als een
hede ten Hemel. Wees er onze schuts-angel, en bid
met uw twee broertjes voor ons, tot wij er U voor
eenwig mogen terugvinden.

Drukk. R. Schelstraete, Lootenhulle.

*Ik stierf, maar God verleende mij,
't geen God maar alleen kan geven,
van in den Hemel, eeuwig blij
en eeuwig lang te leven.*

ZALIG AANDENKEN

van ons lief engetje

MARC, ADIEL, MAURITS VAN WONTERGHEM

Zoontje van

JULES en van FLAVIE LOONTJENS.

*Geboren te Poesele den 19 Januari
1943, en ten Hemel gevezen den 13
Februari 1943.*

Onschuldig kind, na korte dagen
hebt gij den Heer reeds opgedragen
uw schoone ziel;
maar bitter maalt, door 't leed gedreven,
uw Moeders en uw Vaders leven
het smerten wel!

Het zij zoo 't moet: 't en helpt geen klagen,
op deze moge en alle dagen,
Gods Wil geschieden!

Ach, bid voor ons en blijf daarboven
den God van al wat goed is, loven...!
Tot wederzien! G.G.

Drukk. R. Schelstraete, Lootenhulle

LIEFDEVOL AANDENKEN
van

MARC VAN WONTERGHEM

Zoontje van

JULES en FLAVIE LOONTJENS.

*Geboren te Poesele den 25 Mei 1945
en er aan de liefde zijner ouders ontruft
den 4 Juni 1945.*

Het was een Engel, schuldloos rein,
Door God aan d'aard gegeven.
Ach, de ouders wisten niet hoe kort
Hun lieveling zou leven.

En beiden hadden 't innig lief
En wilden 't hier behouden;
Zij hoopten dat zij 't volst geluk
Der aard' het schenken zouden.

O moederliefde, o vadermin!
God kwam U zeer beproeven....
Uw Engel hoort den hemel toe
En mocht hier niet vertoeven!

Uw kind ging U ten hemel voor,
Om daar U te verbeiden;
En 't heil dat gij het geven wondt,
Zal 't ginds voor U bereiden.

Drukk. R. Schelstraete, Lootenhulle.

Slaagden ze er wonderwel in om door noeste arbeid het hoofd boven water te houden, toch zijn ze niet van zware tegenslagen gespaard gebleven. Zo stierven er op drie jaar tijd vier van hun kinderen waarvan drie op vijf weken tijd aan de kroep door een onachtzaamheid van de opgeroepen dokter.

André Bollaert, Poesele

HET LOVAERTORGEL IN DE KERK VAN POESELE WERD 150 JAAR

Anderhalve eeuw geleden bouwde Louis Lovaert een orgel in de kerk van Poesele. Het is dan ook de ideale gelegenheid om het orgel en de orgelbouwers eens nader onder de loep te nemen.

In het verdwenen *Registrum Pastorale* van Poesele¹ wordt hierover door pastoor Angelus Cruyl het volgende verteld (vrij vertaald uit het Latijn):

“In het jaar des Heren 1870, op de 30ste mei werd het nieuwe orgel plechtig ingehuldigd met een gezongen mis voor alle weldoeners.

Daar tot op heden onze kerk dit instrument miste verwelkomden alle parochianen met zeer grote vreugde deze nieuwigheid.

Het orgel werd gemaakt door Ludovicus Lovaert, orgelbouwer uit Gent, St-Pietersnieuwstraat en de orgelkast door Leonard Blanchart uit Maltebrugge (St-Denijs-Westrem).

De heer Florimond Vande Poele heeft de orgelkast zeer kundig versierd in gotische stijl.

Deze som is met veel moeite van het (kerk)bestuur bij verschillende mensen en in verschillende plaatsen in Gent samengebracht.”

Nog volgens het *Registrum Pastorale* werd voor de orgel 3.850 frank betaald en voor de orgelkas 1.143,48 frank. Of in dat laatste de kosten van de ontwerper waren begrepen is niet vermeld.

Op beide zijanten van het orgel staat de volgende vermelding: PASTORE A F CRUYL + ANNO DM MDCCCLXX.

¹ Het betreft het *Registrum Pastorale* 1842-1874 dat kort na 1972 verdween uit het Poesels kerkarchief en nooit werd teruggevonden. Belangrijke info over de oude kerk en haar afbraak, de bouw van de nieuwe kerk, de oprichting van de Donatusbroederschap, de schenkingen aan de kerk waaronder een groot deel van het kerkmeubilair (en het orgel) zijn zo verloren gegaan. De Latijnse tekst werd destijds met enkele kopiistenfouten overgeschreven op de pastorie door orgeldeskundige Ghislain Potvlieghe en verscheen in *Het Land van Nevele* jg. 1972, afl. 4, p. 223 onder de titel: Nieuwe gegevens over het werk van de orgelmakers Lovaert. Dankzij Lieve Eeckhout kon een begrijpbare vertaling hiervan gerealiseerd worden waarvoor onze dank.

Op de voorzijde van het orgel staat aan beide zijden: LAUDATE PUERI DEUM (Kinderen, loof God) en LAUDATE NOMEN DEUS (Loof de naam van God).

Wie was pastoor Angelus Cruyl?

Angelus-Franciscus Cruyl werd op 18 december 1822 te Assenede geboren als zoon van Pieter Franciscus (°Assenede 17.03.1786) en Isabella Clara Lampaert (°IJzendijke 28.10.1790). Op 6 juni 1846 werd hij in Gent tot priester gewijd. In januari 1847 werd hij onderpastoor in De Klinge en vanaf oktober van hetzelfde jaar werd hij aangesteld als onderpastoor in de Gentse Sint-Jacobskerk. Hij zou daar meer dan twintig jaar blijven vooraleer hij op 13 september 1868 tot pastoor van Poesele werd benoemd².

Pastoor Angelus Cruyl.

² Bron: ODIS, Onderzoekssteunpunt en databank intermediaire structuren in Vlaanderen, 19de-20ste eeuw.

Pastoor Cruyl nam in Poesele het initiatief voor enkele belangrijke werken die nog tot op vandaag het huidige binnenzicht van de kerk bepalen. Zo kreeg de dooppvont een nieuwe houten afsluiting (1874), werd er een nieuwe communiebank geplaatst (1874), werden muurschilderingen in het koor aangebracht (1875-1876) en werden de nodige stappen ondernomen voor een nieuw hoofdaltaar³ door Leonard Blanchaert (1881)⁴.

De meeste van deze werken zijn niet terug te vinden in de rekeningen van de Poeselse kerkfabriek maar op een groot deel van het meubilair staat de naam van de pastoor vermeld. Dit alles zou er kunnen op wijzen dat het hier gaat om schenkingen van de pastoor zelf; al zien we dat hij voor het orgel blijkbaar kon rekenen op verscheidene mecenasen die onbekend zijn gebleven.

Maar die mecenasen hebben waarschijnlijk niet voor alles zomaar bijgesprongen en we gingen toch eens op zoek vanwaar pastoor Cruyl de nodige financiële middelen zou kunnen gehaald hebben en menen dat we hierop een antwoord hebben gevonden.

Zijn vader Pieter Franciscus Cruyl was niet de eerste de beste. Sinds 17 oktober 1830 was hij kolonel-bevelhebber van de burgerwacht in Assenede en maakte zich onsterfelijk bij de Assenedenaren toen hij op 2 augustus 1831 een strafexpeditie wist te vermijden door Hollandse troepen die beschoten werden door enkele heethoofden uit Assenede⁵. In 1838 staat hij vermeld als luitenant-kolonel-bevelhebber van de burgerwacht met als beroep stoker en in 1843 wordt hij genoemd als brouwer in Assenede⁶. Naast Angelus had het echtpaar Cruyl-Lampaert nog een zoon Jan Baptiste, meestal als Jan vermeld, geboren op 8 februari 1820. Ten laatste in 1859

³ Goedgekeurd in de Oost-Vlaamse provincieraad op 25 juli 1876 zodat hiervoor een subsidie als kunstwerk kon verkregen worden. Hiertegen was verzet gerezen door De Brouckere van de Bestendige Deputatie. Zijn verzet werd weggestemd door de meerderheid met als reden "le nom de l'arditecte nous prouve assez que le travail dont il s'agit a un caractère artistique".

⁴ A. Bollaert, De geschiedenis van de kerk van Poesele, in *Het Land van Nevele*, jg. 2005, afl. 1, p. 27 e.v.

⁵ F. De Potter, J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten de Provincie Oost-Vlaanderen*, Tweede reeks, Arrondissement Eekloo, Eerste deel, Gent, 1870-1872, Assenede, p. 141-143.

⁶ La Belgique Judiciaire, 28.02.1843, p. 409.

heeft Jan Cruyl de ouderlijke brouwerij overgenomen. Hij heeft één zoon Ange Marie Joseph Cruyl (°1868) die van 1908 tot aan zijn dood in 1930 burgemeester van Assenede werd. Het was deze familie die de Brouwerij De Bijenkorf tot 1961 in Assenede uitbaatte. Nu zijn al deze gebouwen verdwenen en hebben plaats gemaakt voor de verkaveling De Bijenkorf. Deze naam blijft ook voortbestaan in het nieuwe gemeenschapscentrum van de poldergemeente.

1868 werd in menig opzicht een belangrijk jaar voor pastoor Angelus Cruyl: hij wordt aangesteld als pastoor in Poesele en zijn neefje Ange (waarvan hij ongetwijfeld dooppeter werd) wordt geboren; zijn ouders overlijden in hetzelfde jaar; zijn vader op 2 oktober en zijn moeder op 21 oktober.

Na de dood van zijn ouders is hem dus ongetwijfeld een erfenis te beurt gevallen die hij minstens gedeeltelijk aangewend heeft om zijn nieuwe parochiekerk op te smukken.

Na een korte passage als pastoor te Dikkelvenne vanaf april 1877 werd hij op 1 maart 1880 als pastoor te Vinderhoute aangesteld. Hij werd er medestichter en weldoener van de Congregatie van de zusters Franciscanessen (Crombeen) en overleed er op 16 februari 1900.

Leonard Blanchaert

De ateliers Bressers en Blanchaert worden meestal in één adem genoemd. Toch gaat het hier aanvankelijk om drie afzonderlijke ateliers, gevestigd op drie verschillende adressen: Adriaan Hubert Bressers en de gebroeders Leopold en Leonard Blanchaert. Pas in 1913 zullen zij worden gefusioneerd. De cruciale figuur voor het ontstaan van deze ateliers is Jean Baptist Bethune (1821-1894), de grote promotor van de neogotiek in België. In zijn zoektocht naar bekwame vakmensen om zijn projecten uit te voeren heeft hij Bressers en de gebroeders Blanchaert 'ontdekt' en hen bezielde met zijn opvattingen over de neogotiek. Nadat Bethune van Brugge naar Gent verhuist (1861-1862), worden zij zijn vaste uitvoerders. Bethune kan hen overtuigen zich te vestigen in Maaltebrugge, een gehucht van Sint-Denijs-Westrem. De groot-industrieel Joseph de Hemptinne, mentor van diverse katholieke werken, stelt hen hiertoe stukken van zijn landgoed ter beschikking. Het betekent het ontstaan van een kunstenaarskolonie, met o.a. ook de goudsmederij Bourdon en de kunstsmederij Firlefijn. De Hemptinne gebruikte dit initiatief ook in het kader van een ander project van hem, het Sint-Jozefweeshuis dat

hij uit sociale bekommernis eveneens op zijn zomerdomein laat bouwen. In de aanwezigheid van kunstateliers ziet hij de kans om de weesjongens een gedegen ambachtelijke opleiding te laten volgen in een katholiek milieu⁷. Leopold Blanchaert (1832-1913) was de beeldhouwer, Adriaan Bressers (Tilburg 1835-Gent 1898) verzorgde de polychrome afwerking van de beelden en het meubilair dat door de gebroeders werd vervaardigd.

Leonard Blanchaert (1834-1905) was kunstschrijnwerker en specialiseerde zich in de bouw en de ornamentale sculptuur van kerkelijk meubilair. Zijn werkhuis 'St.- Jozef' was gelegen op de hoek van de Putkapelstraat en de Kortrijkse Steenweg. Ook het altaarretabel in de kerk van Poesele is een kunstwerk van de gebroeders Blanchaert en Adriaan Bressers⁸.

Florimond Van de Poele

Florimond Van de Poele (Gent 8.02.1832-Gent 12.02.1875) was naast tekenaar en glasschilder vooral bekend als neogotisch architect. Hij kreeg zijn opleiding in het atelier van Bethune en bleef zijn leven lang goed bevriend met deze architect-ontwerper en grote promotor van de neogotiek in België. Van de Poele leed aan vreselijke jichtaanvallen, die hem het werken uiterst moeilijk maakten maar waar hij met een enorm doorzettingsvermogen zich trachtte boven te zetten. Soms was hij gedwongen om lange tijd in bed te blijven en had daarom een houten apparaat laten maken dat zijn onderarm ondersteunde en hem in staat stelde om, zonder het bed te verlaten, voort te werken. Hij tekende talloze ontwerpen voor kerken, kloosters en privépersonen. In de stijl van de meeste oude meesters die hij enorm bewonderde, wilde hij geen enkele van zijn werken signeren.

Bekende werken van hem zijn: de zusterschool en meisjesschool van de Heilige Engelen in Vivenkapelle-Damme (1866-1869), het hospitaal van het Groot-Begijnhof van Sint-Amandsberg (1873-74), het klooster van Poortak-

⁷ R. Vermeire, A. Berghmans, *Inventaris van het neogotische tekeningenarchief Bressers-Blanchaert ca. 1860-1914*. K.U.L., Reeks inventarissen en repertoria nr. 37, p. 2.

⁸ A. Bollaert, Het retabel boven het hoofdaltaar (1881) en de orgelkas (1870) in de kerk van Poesele komen uit de ateliers Blanchaert in Sint-Denijs-Westrem, in *Het Land van Nevele*, jg. 2006, afl. 2, p. 157-159.

ker (1873-samen met Arhur Verhaeghen en Jean-Baptiste Bethune), de glazen medaillons in het kasteel van Loppem (1863) en het voorontwerp van de kerk van Schelderode.

*Portret van Florimond Van de Poele in de kapel van Vivenkapelle-Damme.
(Verzameling gemeente Merelbeke)*

Het Kasteel van Schelderode uit 1865 dat hij voor zichzelf liet bouwen, wordt als zijn grootste meesterwerk beschouwd. Hij ontwierp ook het interieur van het gebouw en voorzag speciale ruimtes om er zijn archeologische verzameling in onder te brengen. Hij liet zich hiervoor inspireren op een 15de-eeuws Brugs landhuis⁹.

Louis Lovaert

Louis Lovaert (°Nevele 13.04.1829), is de tweede zoon van Leonard en Marie-Thérèse Vanhoolant. Zoals zijn broers Evarist en Xaveer is hij werkzaam geweest in het orgelmakersatelier van zijn vader, eerst in Nevele, later in Deinze en Gent. Bij het overlijden van zijn vader in 1872 werd hij zijn opvolger; zijn broers zullen vanaf dan hun eigen weg gaan.

Veel werken van Louis Lovaert zijn er niet gekend. Naast Poesele, dat door orgeldeskundige Ghislain Potvlieghe sterk wordt geprezen¹⁰ kennen we het orgel van Nieuwenhove (Geraardsbergen) dat als volgt is gesigneerd: 'Louis Lovaert Rue Neuve St Pierre 122 Gand 27 mars 1871' en het orgel in de kerk van Ruiselede (1872). Dit laatste orgel werd tijdens de Eerste Wereldoorlog zwaar beschadigd en werd in 1919 hersteld door J. Anneessens (Menen); in 1929 plaatste Anneessens een electro-ventilator. In de jaren 1953-54 had een ingrijpende ombouw plaats door Jos. Loncke & Zonen (Esen)¹¹.

Het weinige dat gekend is van zijn orgelbouw- en restauratieprestaties werd teruggevonden in een bijlage bij een offerte uit 1883 voor de verbouwing van het orgel in de O.L.Vrouw en St.-Pieterkerk in Gent, de parochie waar hij toen woonde. Daaruit blijkt dat hij vooral de aandacht trok op de blaasbalgen die hij herstelde (Nevele 1870, Zevergem en Zwijnaarde 1872, Aarsele 1878). Als nieuwe orgels staan vermeld Ruiselede 1872 en Vinderhoute 1876, Poesele staat eigenaardig genoeg niet vermeld¹². Verder zijn van hem ook de uitbreiding bekend aan het orgel van Zomergem (1874) en in 1880 deed hij de herstellingen en het onderhoud aan het orgel van Wippelgem

⁹ J. Helbig, *Biographie nationale*, dl.17, Brussel, 1903: kol. 863-866.

¹⁰ Ghislain Potvlieghe in *Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen*, 1974, deel 4, blz. 218

¹¹ Mededeling door E.H. Bart Bonné, pastoor van Ruiselede.

¹² P. Roose, Addenda bij de geschiedschrijving over de orgelmakers Lovaert, *Het Land van Nevele*, jg.1989, afl. 4, p. 301-306.

(Evergem). Het orgel in Vinderhoute werd in 1911 volledig vervangen door een instrument gebouwd door orgelbouwer Daem uit Appelterre. Louis Lovaert overleed in Gent op 21 april 1884.

Binnenzicht van het Lovaertorgel.

Het klavier van het Lovaertorgel.

Vader en zoon Van Gele speelden het orgel in

Het orgel werd op 30 mei 1870 ingespeeld, maar in zijn Registrum Pastorale vermeldde pastoor Cruyl niet door wie. Uit de info die bewaard werd door musicus en genealoog Jaak Van Gele¹³ uit Koersel weten we dat het Carolus Ludovicus Van Gele (*Afsnee 22.01.1805-†Poesele 11.05.1885) was die het orgel inspeelde samen met zijn muzikaal begaafde zoon Camille Van Gele. Uit het familiearchief Van Gele weten we ook dat tijdens de feestplechtigheid het Flöten Concert van Johann Christian Heinrich Rinck werd gespeeld¹⁴.

Bescherming van het orgel

Dankzij de stappen die destijds werden ondernomen door orgeldeskundige Ghislain Potvlieghe werd het Louis Lovaertorgel op 19 augustus 1980 bij Koninklijk Besluit als monument beschermd. Op dezelfde dag werden drie orgels van vader Leo Lovaert eveneens als monument beschermd namelijk deze van De Pinte, Elst en Lemberge. Onkerzele (25 juni 1974) en Zonnegem (11 september 1978) kregen reeds eerder een bescherming.

De organisten van het Louis Lovaertorgel

Voor zover onze info reikt werd het Louis Lovaertorgel bespeeld door de navolgende organisten, verbonden aan de kerk van Poesele: Carolus Ludovicus Van Gele (1870-1885), Camille Van Gele¹⁵ (1870-1882), Petrus Franciscus

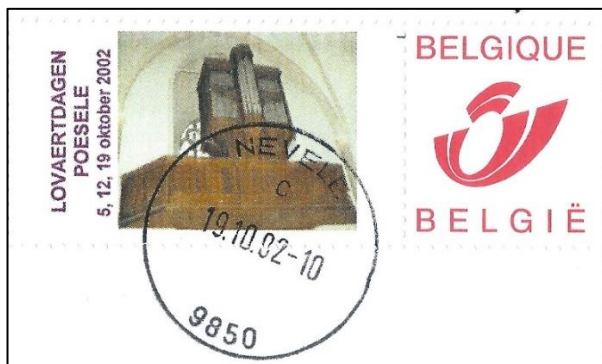
¹³ Jaak Van Gele (*Lotenhulle 25.03.1935-†Koersel 22.02.2005) was leraar aan de Stedelijke Academie voor muziek, woord en dans te Beringen en aan de Noord-Limburgse Academie voor muziek en woord. Hij was een afstammeling van de Poeselse koster-organist Carolus Ludovicus Van Gele.

¹⁴ Johann Christian Heinrich Rinck (1170-1846) was een Duits componist en muziekcriticus. Rinck was een uitstekende organist en werd als deskundige veel gevraagd. Hij componeerde kamermuziek, religieuze muziek en werken voor orgel en piano.

¹⁵ Camille Van Gele (*Poesele 20.04.1849-†Poeke 09.02.1924) huwde in juli 1883 met Marie Van Renterghem uit Poeke. Hij was koster-organist te Poeke van 1882-tot 1924.

Van Gele¹⁶ (1885-1901), Pieter Mestdach (1902-1951), Antoine De Boever (1952-1963), Adhémar Mestdach en Jos Mestdach (1963-1973), Roger Van der Eecken (1974-1985)¹⁷. Vanaf dan had de kerk geen vaste organist meer. De organisten die het meest dienst deden waren: Wouter Bingé, Marc De Neve en Jan Moeyaert.

Organist Kamiel D'Hooghe¹⁸ gaf op 29 april 1972 een concert ingericht door Het Land van Nevele naar aanleiding van de 100ste verjaardag van het overlijden van Leo Lovaert.

Herinneringspostzegel Lovaertdagen afgestempeld in het postkantoor van Nevele op 19 oktober 2002.

¹⁶ Petrus Franciscus Van Gele (*Poesele 19.05.1857-†Poesele 02.04.1906) was gedurende drie jaar hulponderwijzer in de gemeenteschool van Hansbeke tot hij in 1879 tot onderwijzer te Poesele werd benoemd. Wegens ziekte nam hij in 1902 als hoofdonderwijzer ontslag.

¹⁷ Na Roger Vander Eecken werd het orgel een tijdlang niet bespeeld. Maria De Mulder was enkele jaren organiste tijdens de kerkdiensten op haar klein privé-harmonium dat vooraan in de kerk stond.

¹⁸ Kamiel D'Hooghe (*Vrasene 17 november 1929) studeerde aan het Lemmensinstituut en de Koninklijke Conservatoria van Antwerpen en Gent bij Flor Peeters, Marinus De Jong, Jules Van Nuffel en Prosper Van Eechaute en behaalde het Hoger Diploma Orgel met de grootste onderscheiding. Hij gaf vele concerten en cursussen in alle werelddelen en was een regelmatig jurylid op internationale orgelwedstrijden. Als docent aan het Lemmensinstituut en het conservatorium van Maastricht vormde hij veel organisten in binnen- en buitenland. Hij ontving als eerste musicus de Prijs van de Vlaamse Gemeenschap (1988).

Op 5, 12 en 19 oktober 2002 organiseerde Het Land van Nevele de Lovaert-dagen naar aanleiding van de 200ste verjaardag van de geboorte van Leo Lovaert. Er was een 'muzikale reis door het Europa van de 17de en de 18de eeuw' door Drieklank (Wouter & Hillert Bingé en Sanderijn Verstraeten) en een orgelconcert door Jo Van Eetvelde en Jenny Stoop samen met Jos Vaneyghen en Trees Coppieters. Bij deze gelegenheid werd een private herinneringspostzegel uitgegeven.

Op 9 september 2012 naar aanleiding van Open Monumentendag, bespeelde Wouter Bingé het instrument, waarbij gebruik werd gemaakt van het oude, originele trapperssysteem.

Op 8 november 2015 boden organist Jan Moeyaert en zijn echtgenote de mezzosopraan Helen Cassano, de Poeselaars een gratis orgelconcert aan.

Op 10 november 2017 had naar aanleiding van de Nacht van de Meetjeslandse kerken een orgelrecital plaats door Jos Mestdach.

Het laatste evenement was op zondag 2 juni 2019 naar aanleiding van Open Kerkendag. Het werd een vrij orgelpodium georganiseerd met Jean-Marie Diericx, Dirk Mannekens, Sander De Keukelaere, Foeke Van Acker, Dirk Van Laecke en Florian Rodts. Ze werden begeleid door Pieter Lambert, leraar orgel en begeleidingspraktijk in de muziekacademies van Aalter en Deinze.

André Bollaert, Poesele

VAARWEL TREES

Op 21 oktober kregen we het droevig nieuws te horen dat ons voormalig bestuurslid Trees Coppieters was overleden. Trees werd 70 jaar. Van 2010 tot 2018 was Trees bestuurslid van onze heemkring maar voordien was ze ook al actief betrokken bij enkele activiteiten van Het Land van Nevele.

Trees werd geboren in Eeklo in een Vlaams gezinde familie. Haar oom Maurits Coppieters was van 1977 tot 1979 voorzitter van de Cultuuraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap voor de Volksunie. Cultuur bij het grote publiek brengen was blijkbaar een uit te dragen boodschap bij sommige leden van de familie, zo ook bij Trees.

In 1976 kwam ze samen met haar echtgenoot Jos Vaneyghen in Poesele wonen in de oude pastorie in de Beentjesstraat. Het gebouw had een make-over nodig en Jos en Trees slaagden daar na vele jaren hard werk, wonderwel in. Op 26 oktober 1993 kregen ze in Gent uit handen van toenmalig minister Sauwens bevoegd voor monumenten en landschappen, een erkenningsoorkonde voor hun geslaagde restauratie van de pastorie uit de 18de eeuw.

Jos en Trees waren begaafde artiesten. Beroepshalve waren ze verbonden aan de Stedelijke Academie voor Muziek en Woord in Lokeren. Als gedreven dictielerares was ze er een graag geziene leerkracht. Een van de mooiste complimenten kreeg ze misschien wel van de Eksaardse vlogster en radio-presentatrice Linde Merckpoel. In een interview met Bert Voet in De Tijd van 25 april 2015 vertelt Merckpoel hoe ze bij Radio Brussel is terecht gekomen. Na de vraag "Wie heeft in u geïnvesteerd?" antwoordt ze: *"Van kleins af praat ik graag en wil ik grappig zijn. En dat tonen aan een publiek. Trees Coppieters was mijn eerste voordrachtjuf op de muziekschool. Tien jaar*

kreeg ik les van haar. Zonder haar was ik wellicht nooit naar het Herman Teirlinck Instituut gegaan en had ik dit beroep nooit uitgeoefend."

Als ze gevraagd werd om mee te werken aan een organisatie in Poesele kon men stevast op een 'Ja' rekenen. Beiden mengden zich graag 'onder de mensen' en na hun dagtaak zag men hen vaak in het dorpscafé, rustig de krant inkijkend en een praatje slaan met de cafégasten aan de toog. Je zag hen altijd samen.

De dood van haar man Jos, na een langdurige ziekte, was een zware klap voor haar. Jos was ook steeds haar compagnon de route geweest. Zij was gewoon alles samen met hem te doen; ze stond er nu alleen voor.

Jos en Trees hadden geen kinderen, maar Trees werkte enorm graag met kinderen. Haar geduld, verdraagzaamheid en pedagogische vaardigheden maakten haar geliefd bij jong en oud.

Ze kende een korte carrière op het toneel, o.a. in het NTG in Gent maar haar grote passie werd het lesgeven aan de academie in Lokeren. Voor de provincie Oost-Vlaanderen was ze regelmatig declamatrice tijdens plechtigheden en huldigingen.

In de streek deed men ook nooit tevergeefs beroep op haar zoals tijdens de Renaat De Ruddervieringen in Landegem, de herdenkingen rond Cyriel Buysse, Open Monumentendag, de WO I herdenkingen, de hulde aan dichter Speeckaert, de Lovaertdagen in Poesele in 2002, enz. Samen met haar man Jos en de orgelvirtuozen Jo Van Eetvelde en Jenny Stoop trad ze op 8 juli 1987 zelfs op in de University of Guelp in Canada.

In 2017 werd Trees ziek en langzamerhand werd duidelijk dat ze niet meer in haar vertrouwde woning zou kunnen blijven. Ze werd overgebracht naar een wzc in Deinze waar ze op 21 oktober 2020 overleed.

Trees was een grote madam in een klein dorpje ergens in Vlaanderen. Dat dorpje miste je al een tijdje en zal je nu nog meer missen, maar je blijft verder leven in het diepste van het hart van velen onder ons.

André Bollaert, Poesele

AANVULLINGEN OP HET FAMILIENUMMER (TIJDSCHRIFT NR. 3 VAN SEPTEMBER 2020)

Een aantal aandachtige abonnees van het tijdschrift Het Land van Nevele bezorgden nog extra informatie over de foto's van het familienummer van augustus jl. Met dank daarvoor.

We nemen de info graag op omdat ze interessante extra duiding geven bij enkele van de honderd familiefoto's.

Bachte-Maria-Leerne

De suisse tijdens huwelijk van zijn dochter (blz. 13)

Chris Vanheule liet ons weten dat Leopold Van den Berge zonder h wordt geschreven in de familienaam.

Een doopplechtigheid in aanwezigheid van een kasteelheer (blz. 15)

Dit is de doop van mijn broer Adrien, geboren op 27 juli 1969. We kunnen van links naar rechts herkennen: Baron Olivier t'Kint de Roodenbeke, oom en peetvader van Adrien, Barones (Régine) t'Kint de Roodenbeke, moeder van Adrien, Baron (Juan) t'Kint de Roodenbeke, vader van Adrien, barones Marie t'Kint de Roodenbeke, zus en peetmoeder van Adrien, E.H.

Boterdaele, pastoor van Sint-Maria-Leerne. (Graaf Henry t'Kint de Roodenbeke)

Hansbeke

Drie broers in legeruniform net voor de Eerste Wereldoorlog (blz. 16)

De foto toont de drie broers die alle drie meevochten aan 'De slag aan de IJzer', elk in zijn eigen regiment. De drie broers zijn van links naar rechts: Emile, Jules en Charles. Deze foto is genomen tijdens de mobilisatie van 1914. Er was nog een vierde broer Richard (Hansbeke 11.04.1888-Gent 18-10-1984) maar die is geen militair geweest.

Emile (Hansbeke 08.07.1879-Zottegem 03.03.1966).

Hij werd als twintigjarige eruit geloot voor het leger maar verkocht zijn lot aan de zoon van de Graaf van Hansbeke. Emile werd ingelijfd in het 5de linie regiment. Hij werd de ordonnans van een officier die hem

aanzette om deel te nemen aan het examen voor de Gendarmerie. "Ik zal u daarvoor Frans leren" beloofde hij. In 1908 werd hij effectief 'gendarm' eerst in Sint-Lievens-Houtem (waar hij zijn vrouw leert kennen) daarna in St-Maria-Oudenhove en tenslotte Zandbergen.

Pittig detail: als nieuweling in Zandbergen moet hij zich gaan voorstellen aan de Graaf. Daar komt hij de man tegen aan wie hij zijn 'lot' verkocht heeft: inderdaad de zoon van de Graaf van Hansbeke was getrouwd met de dochter van de Graaf van Zandbergen.

Jules (Hansbeke 08.10.1882-Stene 07.10.1968).

Hij werd ploegbaas bij de spoorwegen in Oostende en ging ook daar wonen.

Charles (08.01.1884-Gent 28.12.1971).

Hij heeft aan de IJzer in de voorste gelederen gestreden. Dat heeft ongetwijfeld trauma's nagelaten. Bij een van de laatste keren dat wij op

bezoek waren, dacht hij dat 'de vijand' zou aanvallen, hij had beweging gezien achter een berm en een aantal bomen en er was ook al geschoten! Psychologische bijstand bestond in 1918 nog niet.

Er is altijd een sterke band geweest vooral tussen Emile en Charles. De vergoeding die Emile voor zijn 'lot' kreeg werd tussen die twee verdeeld. (Marc Blomme)

Landegem

De veertien kinderen van de familie Schatteman (blz. 27)

De grootouders die als onbekend werden weergegeven zijn Polydorus Schatteman en Clementia Claeys. (Julien Schatteman)

Nevele

De stichters van de haarpluizerij in de Lange Munt (blz. 67)

In plaats van 'De stichters van de haarpluizerij op Den Hul'. Naast de haarpluizerij De Smet heeft in Nevele van 1855 tot 1908 een tweede haarpluizerij bestaan. Deze was wel gevestigd op Den Hul (Blasiusdriesstraat Sectie C. nr. 365 en 368) en werd uitgebaat door Petrus Hancq en later door zijn zoon Pieter. (Walter De Smet)

In 2021 wordt **900 jaar Poesele** gevierd

Ook **Het Land van Nevele** viert mee

Er komen ook twee biertjes op de markt, een blond en een bruin
gebrouwen in Deinze, Het Land van Nevele

Het symbool van 900 jaar Poesele
wordt de verdwenen houten windmolen

